



**T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**İSMET ZEKİ EYUBOĞLU'NUN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

A STUDY ON İSMET ZEKİ EYUBOĞLU'S LIFE, ART AND WORK'S

**HAZIRLAYAN
Gülşah YILMAZ**

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Hatem TÜRK**

GİRESUN –2021

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 09/11/2021 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Gülşah Yılmaz'ın İsmet Zeki Eyuboğlu'nun Hayatı, Sanatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme başlıklı tezini incelemiş olup aday 10/12/2021 tarihinde, saat 10.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Doç Dr. Emine Bilgehan Türk	
Üye	Doç. Dr. Hatem Türk	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Gülseren Özdemir Riganelis	

ONAY

...../...../2021

Prof. Dr. Güven ÖZDEM
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “İsmet Zeki Eyuboğlu’nun Hayatı, Sanatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

10/12/2021

Gülşah YILMAZ

ÖN SÖZ

Araştırmacı, yazar, şair ve dahası onu tanıyan kişiler tarafından “*Anadolu Bilgesi*” olarak anılan İsmet Zeki Eyuboğlu’nun araştırmacı yanının ağır bastığı gözlemlenir. “*Anadolu Bilgesi*” olarak anılması Anadolu uygarlıkları, kültürü ve dili hakkında çokça araştırma - inceleme kitabına imza atmasından kaynaklanır.

İsmet Zeki Eyuboğlu’nun hayatı, sanatı ve eserlerini kapsayan bu çalışmanın biyografi kısmı yazarın anılarından ve aile bireylerinin anlatımından hareketle oluşturulmuştur. Yazarın, eserleri ve süreli yayınlardaki yazıları kendi içlerinde ayrı ayrı tasnif edilip incelenmiştir.

İsmet Zeki Eyuboğlu’nun Hayatı, Sanatı ve Eserleri adlı bu çalışma üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. İsmet Zeki Eyuboğlu’nun anılarından ve süreli yayınlardan hareketle hayatına ve sanatına dair bilgiler edinilmiştir. Eserlerinin incelenmesi kısmında ise yüze yakın eseri değerlendirilmiştir. Tüm eserleri türlere ayrılmış ve bu türler de kendi içinde sınıflandırılmıştır. Şiirleri diğer eserlerinden farklı olarak muhteva yönünden de incelenmiştir. Eserlerin yanı sıra on dokuz süreli yayın ve bu yayınlardan elde edilebildiği kadarıyla yazıları açıklamalı dizin haline getirilmiştir. Birinci bölümde hayatı ve sanatı iki ayrı başlık olarak incelenmiştir. Bu başlıklar altında biyografik bilgilerin yanı sıra aile bireylerinin hayatı, yaşadığı çevre, sanat anlayışı ve sanatçılığı hakkında yazarın anıları kaynak gösterilerek bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde eserler türlerine ve muhtevasına göre incelenmiştir. Üçüncü bölümde yazarın, süreli yayınlardan elde edilen birçok yazısı yıllarına ve türlerine göre tahlilî fihris haline getirilmiştir. Sonuç bölümünde ise çalışmamızın neticesinde ulaştığımız verilerle İsmet Zeki Eyuboğlu’nun Türk edebiyatındaki yeri ve Türk edebiyatına katkıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

İsmet Zeki Eyuboğlu’nun eserleri incelendiğinde sanatçının araştırmacı yanının ağır bastığı ve şairliğiyle değil araştırmacı yönüyle tanınmayı tercih ettiği gözlemlenmiştir. Çevresi tarafından anlaşılamayan İsmet Zeki Eyuboğlu, onu

tanıyanlar tarafından “*Deli*” olarak nitelendirilmiştir. Çok yönlülüğü ve yaşam serüveni içinde geçirdiği evreler bu adla anılmasına etki etmiştir. 78 yıllık ömrüne birçok eser sığdıran İsmet Zeki Eyuboğlu, vefatıyla birlikte geriye yayımlanmamış ve yarım kalmış eserler bırakmıştır. Vefatı ardından tamamlanmış eserleri yeğeni Şükrü Eyüboğlu tarafından basıma gönderilmiştir. İsmet Zeki Eyuboğlu, Anadolu’nun içinden Anadolu’yu anlayan ve Anadolu’yu her yönüyle anlatan bir araştırmacı ve aynı zamanda bir şair olarak edebiyat – kültür alanında birçok eserini okuyucuyla buluşturmuştur.

Bu çalışmanın hazırlık aşamasında; bilgi, belge, kaynak ve materyal temininde katkısını benden esirgemeyen ve bu evrelerden geçerken isteklerimi asla göz ardı etmeyen her aşamada destek veren danışman hocam Doç. Dr. Hatem Türk’e katkıları için teşekkür ederim. İsmet Zeki Eyuboğlu hakkında bilgi, belge ve materyalleri kullanmama olanak tanıyan Şükrü Eyüboğlu’na bunun yanı sıra Kıyı dergisi sahibi Fethi Yılmaz’a, Milli Kütüphane ve Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi çalışanlarına, desteklerini her an hissettiğim aileme, arkadaşlarım; Sümeyye Özdemir, Asiye Saymaz ve Abdulkadir Alemdaroğlu’na teşekkürü borç bilirim.

Gülşah Yılmaz

Giresun – 2021

ÖZET

İsmet Zeki Eyuboğlu'nun Hayatı, Sanatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme adlı çalışma Türk edebiyatının birçok alanında eser vermiş olan İsmet Zeki Eyuboğlu'nun yaşamı, sanat anlayışı ve eserlerini incelemektedir. Bu çalışmada İsmet Zeki Eyuboğlu'nun Türk edebiyatındaki yerini saptamak ve sanatçıyı bilim dünyasına tanıtmak amaçlanmaktadır.

Çalışmada sanatçının biyografisi ve sanat hayatı dışında eserlerinin sınıflandırılması, tanıtılması, kısmî değerlendirmesi ve süreli yayınlardan elde edilen yazılarının açıklamalı dizini yer almaktadır.

Çok yönlülüğü ile dikkat çeken sanatçıyı farklı edebiyat cereyanları ve ideolojilerin bulunduğu bir dönemde yaşamış olmasına karşın belli bir topluluğa dâhil değildir. İsmet Zeki Eyuboğlu, Türk edebiyatındaki eski-yeni çatışmasını kendi içinde ele alıp birçok türde eser ortaya koyarak güçlü bir sanatçı kimliği gösterir. Soyut değil gerçekçi bir çizgide toplumu bilinçlendirmenin yanı sıra toplumla özdeşleşen eserler ortaya koyduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: İsmet Zeki Eyuboğlu, biyografi, şair, araştırmacı.

ABSTRACT

A Research on the Life, Arts of Works of İsmet Zeki Eyuboğlu examines the life, understanding of works of art of İsmet Zeki Eyuboğlu, who has produced works in many fields of Turkish literature. this research, is aimed to determine the place of İsmet Zeki Eyuboğlu in Turkish literature and to introduce the artist to the world of science.

In the study, apart from the artist's biography and art life, the classification, introduction, partial evaluation of his works of art, and an annotated index of his articles obtained from periodicals are included.

The artist, who draws attention with his versatility, is not included in a certain community, although he lived in a period of different literary movements and ideologies. İsmet Zeki Eyuboğlu shows a strong artistic identity by dealing with the old-new conflict in Turkish literature within himself and creating works of many kinds. It can be said that he created works that are identified with the society as well as raising the awareness of the society in a realistic, not abstract, line.

Keywords: İsmet Zeki Eyuboğlu, biography, poet, researcher.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	III
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR DİZİNİ	VII

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İSMET ZEKİ EYUBOĞLU’NUN HAYATI	1
1.1. Ailesi, Hayatı ve Yaşadığı Çevre.....	1
1.2. Eğitim Hayatı.....	11
1.3. İş Hayatı.....	15
2.İSMET ZEKİ EYUBOĞLU’NUN SANATI	18
2.1. Sanat Çevrelerine Girişi.....	18
2.2. Sanat Hayatı ve Sanat Anlayışı.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

1. İSMET ZEKİ EYUBOĞLU’NUN ESERLERİ	28
1.1. Şiir.....	28
1.2. Anı	67
1.3. Araştırma - İnceleme	75
1.4. Biyografi	92
1.5. Derleme.....	101
1.6. Deneme / Eleştiri	108
1.7.Çeviri / Aktarma	110
1.8. Sözlük	122

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. İSMET ZEKİ EYUBOĞLU’NUN SÜRELİ YAYIN YAZILARI.....	126
1.1. Çağdaş Türk Dili.....	130
1.2. Evrensel Kültür	130
1.3. Halkevleri Dergisi.....	131
1.4. Hürriyet Gösteri	131
1.5. Ilgaz	132
1.6. Kıyı	133

1.7. Milliyet Sanat.....	139
1.8. Öğretmen Dünyası	139
1.9. Soyut	140
1.10. Türk Dili	150
1.11. Türk Dili Dergisi.....	151
1.12. Türk Folklor Araştırmaları.....	152
1.13. Türkiyemiz.....	154
1.14. Varlık	154
1.15. Yansima	156
1.16. Yazko Edebiyat.....	157
1.17. Yeni Edebiyat	158
1.18. Yeni İnsan	158
1.19. Yeni Ufuklar	159
SONUÇ.....	178
KAYNAKÇA	180

KISALTMALAR DİZİNİ

Akt. : Aktaran

B.R. : Bedri Rahmi

bg. : benzeri gibi

Bknz. : Bakınız

C. : Cilt

Çev. : Çeviri

Dr. : Doktor

Ed. : Editör

F. H. : Fazıl Hüsnü

G. C. :Gustav Carl

Hz. : Hazreti

İ.Z. : İsmet Zeki

Prof. : Profesör

s. : Sayfa

S. : Sayı

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TDK: Türk Dil Kurumu

vb. : ve benzeri

Yay. : Yayın

BİRİNCİ BÖLÜM

1.İSMET ZEKİ EYUBOĞLU'NUN HAYATI

1.1. Ailesi, Hayatı ve Yaşadığı Çevre

İsmet Zeki Eyuboğlu¹, 1925'te Trabzon'un Maçka ilçesinde doğar. Sadece doğduğu yörede değil tüm Türkiye'de tanınan bir aileye mensup olan İsmet Zeki, mensubu olduğu ailenin kökeni hakkında bilgiler verirken aşiret kavramını kullanır:

“Ben, Yavuz Selim'in Trabzon Valiliği döneminde, Doğuda Şii baskısından kaçarak kuzeye doğru göçen Aşkale-Erzurum-Bayburt-Gümüşhane yoluyla Maçka'ya sonra Trabzon ve çevresine yerleştirilen oldukça kalabalık EYUBOĞLU (EYYUBİ) ailesindenim. Bu aile çok geniş bir alana yayılmış, çevresine egemen olmuş, sırtını devlete dayamış, biraz değil çok “ağa tutumlu” bir topluluktur, dağınık olmasına karşın, başlı başına bir oymak (aşiret) niteliğindedir” (Eyuboğlu, 1999, 9).

Yedi çocuklu bir ailenin beşinci çocuğu olarak dünyaya gelen İsmet Zeki'nin anne adı Şakire, baba adı ise Abdullah'tır. *“Ben Şeker Ali Ağa ile Osman Ağa karışımıyım. Annem Şakire Eyuboğlu, Şeker Ali Ağa'nın torununun kızıdır, babam Abdullah Eyuboğlu da Osman Ağanın torununun oğludur. Anadan-atadan Eyuboğluyum demek” (Eyuboğlu, 1999, 10).* Anne ve baba tarafından Eyuboğlu olan İsmet Zeki, Maçka'da iskân edildiğini söylediği Eyuboğlu ailesinin iki ana koldan devamlılık sağladığını söyler. Bu iki kol ise annesinin soyunun geldiği Şeker Ali Ağa kolu ve babasının soyunun geldiği Osman Ağa koludur. Bu iki kolun kendi içinde kollara ayrıldığını söyleyerek ailenin genişliğine vurguda bulunur. Ailenin soyunun Eyyubilere dayandığı konusunda verilen bilgilerin kesinliği yoktur. *“Sabahattin Eyuboğlu, nasıl denk düşürmüş de söylemişti bilmem, Enver Aytekin'e,*

¹ Eyüboğlu, Eyuboğlu, Eyyüboğlu, Eyüpoğlu, Eyübzâde, Eyyübzâde, Eyüboğulları, Eyyüboğulları gibi soyadları alan aile bireylerinden İsmet Zeki'nin soyadı nüfus cüzdanında “Eyüboğlu” olmasına rağmen eserlerinde “Eyuboğlu” formunu kullanmayı tercih etmiştir. İsmet Zeki'nin bu tercihi nedeniyle bu tez çalışmasında “Eyuboğlu” formuna sadık kalınmıştır.

Eyuboğlu ailesinin Hasankeyf'ten Maçka'ya geldiğini söylemişti. Bu duruma göre, Eyuboğulları, tarihsel Eyüboğulları'ndandır. Bu söylentiye İsmet Zeki'ye sordum. 'Böyle söylendiğini ben de duydum, ama bir belge yok.' diye yanıtladı" (Timuroğlu, 2003, 5). Bugün soy kütüğü bilgisine ulaşmak istendiğinde Osmanlı Devleti döneminde yapılan ilk genel nüfus sayımının tarihine kadar nüfus bilgilerine ulaşılmaktadır bu durum bize 1831 yılını işaret eder. "Trabzon'daki Eyübzâdelerin tarih sahnesinde görüldüğü dönem (1751 yılı) Osmanlı İmparatorluğu'nun ayanlar çağı olarak nitelendirilen 18. yüzyıla tekabül eder" (Eken, 2019, 19). İsmet Zeki Eyuboğlu'nun soy ağacıyla ilgili verdiği bilgiler de bu doğrultudadır. Daha öncesi hakkında kesin bir bilgi mevcut değildir.

Maçka'nın Ocaklı (İspela) köyünde bugün *İsmet Zeki Eyuboğlu Konağı* adıyla anılan ve İsmet Zeki'nin yeğeni Şükrü Eyüboğlu'nun verdiği bilgiler doğrultusunda 350 yıllık bir tarihe sahip olduğu düşünülen konakta doğup büyüyen İsmet Zeki, bu konakta kalabalık bir aile ile yaşar:

"Amcam, halalarım, yanaşmalar, dedem-babaannem, evlatlıklar olmak üzere yirmi iki kişilik bir topluluğun barındığı konak, selamlık, ahır, merek (samanlık-otluk), ağıl adı altında 1260 metre karelik bir konut birimi içinde oturlardı. Burada iki küp biçimle eski sarnıç (derinlikleri onar metre), bir kubbeli küçük hamam, bir yontma taş çeşme, bir fırın ile ekleri vardı. Kimi tapulu, kimi tapusuz olmak üzere büyük dedem İsmail Efendi'nin elinde ikibin dönümü aşkın çalılık, orman, tarla, çayır vardı. Bugün hepsi duruyor (dağılmış evler yıkılmıştır). Benim doğduğum büyüdüğüm konak (yukarıda adı geçen birim) bir kalıntı niteliğinde benim ve kardeşlerimin elinde bulunmaktadır" (Eyuboğlu, 1999, 11).

Konak hayatı dendiğinde hafızalarda canlanan ihtişam İsmet Zeki'nin doğduğu konakta yoktur. Bunun nedeni ise dönemin koşullarıdır. Topraklarının yanaşmalar tarafından işlenmesini sağlayan toprak zengini aile, 1914'te başlayan Rus İşgali ile birlikte çeteciler tarafından yağmalanmış malların geri kalanlarıyla yetinmek zorunda kalır. Bölge halkının çoğunluğu gibi onlar da bir süre memleketlerinden göçer. *"Ailemiz 1916'da Rusların Maçka'yı almaları üzerine dağdan dağa yürüyerek Niksar'a gitmiş, 1919'da yeniden yakılmış, yıkılmış, bir*

dikili ağaç bile bırakılmamış Maçka'ya dönmüşler, yeniden doğmuş gibi bir yaşama savaşı başlamış yanık kokularının daha gitmediği konağımızın kalıntıları arasında” (Eyuboğlu, 1999, 12). Rus işgalinden sonra birbirini izleyen savaşlar neticesinde Anadolu halkının hem nüfus hem iş gücü hem de kaynaklar açısından fakirleşmesi Anadolu toprağının bir parçası olan Doğu Karadeniz’de de kendini gösterir. Tarım yapılacak arazinin azlığı sebebiyle zorlu bir dönem geçiren yöre halkı gibi Eyuboğlu ailesi de karın doyurma telaşına düşer. Bu konuda *“Kurtuluş Savaşı biteli iki üç yıl olmuş, savaşa gidenlerin çoğu gelmemiş, kiminin gözleri yolda, kiminin umudu kursağında kalmış, analar oğul, genç gelinler eş acısı çekmekte. Ekmek arslanın ağzında değil, işlenmiş toprağın bir yıl sonra ürün verecek derinliğinde”* (Eyuboğlu, 1999, 13) der. Hâl böyle olunca İsmet Zeki’nin babası Abdullah Eyuboğlu, ailesinin geçimini sağlamak için çeşitli işler yapar. Fırın, aşevi ve kahvehane açan Abdullah Efendi, hiçbir iş kolunda devamlılığı ve verimi sağlayamaz. Son olarak siyasete atılan baba Eyuboğlu, orada da istikrarı yakalayamaz. *“Daha önce babam Terakkiperver Fırkası’na girmişti, seçimi kazanmış Belediye Başkanı olmuş, bunun üzerine babamla otuziki arkadaşını ‘otuziki cühela’ diye niteleyerek Ankara’ya bildirmişler, sonunda babam aklanmıştı”* (Eyuboğlu, 1999, 33). Kâzım Karabekir tarafından kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası 3 Mayıs 1925’te Bakanlar Kurulu kararıyla kapatılır. Bu kapatma kararıyla Abdullah Eyuboğlu’nun Maçka Belediye Başkanlığı görevi son bulur.

İsmet Zeki, doğmadan önce Gülsüm ve Vasfiye adında iki kız kardeşi vefat eder. Evdeki çocuk sayısı beştir² (Gülizar, Saffet, İsmet Zeki, Nebahat, Nezahat). Kalabalık bir evin geçimini sağlamanın zorluğu iyice baş gösterince baba Abdullah Efendi amcasının oğlu Rahmi Eyuboğlu³ tarafından İstanbul’a çağırılır. Rahmi Efendi’nin yardımcılarıyla Kabataş Tekel Müdürlüğünde işe başlayan Abdullah Efendi ile birlikte İsmet Zeki’nin Trabzon-İstanbul arasında geçecek olan yaşam serüveni başlar.

İsmet Zeki, çevresinin de etkisiyle hareketli bir çocukluk geçirir. Komşuluk bağlarının kuvvetli olduğu yörede İsmet Zeki aşırılıkları ve yaramazlıklarıyla tanınan

² İsmet Zeki Eyuboğlu’nun Gülizar, Saffet, Vasfiye, Gülsüm, Nezahat, Nebahat adlarında altı kardeşi vardır. Bunlardan Vasfiye ile Gülsüm İsmet Zeki doğmadan önce 1919-1920 dolaylarında, en küçük kardeşi Nebahat ise 1939 Mayıs’ında otomobil çarpması sonucu hayatını kaybeder.

³ Rahmi Eyuboğlu, Sabahattin Eyuboğlu ve Bedri Rahmi Eyuboğlu’nun babasıdır.

bir çocuk olur. İsmet Zeki'nin İstanbul'a ilk gidişi yaramazlık sonucu başına gelen bir kazayla olur. *"1936 yılıydı, bir yakınımızla evimizin ötesinde, ırmakta çalılıklarda oynarken gözüme bir dal çarpmış görmez olmuşum. Bir yıl öncesinden, İstanbul'a çalışmaya giden babam beni yanına aldırılmış, bir okul dönemi Kasımpaşa'da Zindan arkasından Merziye halamın yanında kalmış gözümden ameliyat edilmişim"* (Eyuboğlu, 1999, 36).

İstanbul yolunu öğreten geçici görme sorunu, ona düşlerindeki İstanbul ile gerçek İstanbul'u yakından görme fırsatını verir. Bu iki İstanbul arasındaki fark onu şaşırtır. İlk gençlik dönemine adım atarken bu şehre verdiği tepki yaşamı boyunca vereceği tepkiyle aynıdır. Bu şehri sevmemiştir ve hayatı boyunca da sevmeyecektir:

"İstanbul adını ilkin Maçka'da çay sandıklarının Üzerinde okumuştum, bizim köyden çok kişi İstanbul'a gider, kışın çalışır, biriktirdiği parayla yazın köye dönerdi. Benim düşlerimde bir büyü ülkesiydi. 1936-1937 döneminde İstanbul'u görünce şaşıtm, orda da bahçeler, tarlalar, sığırlar, atlar, eşekler varmış. Orda da yamalı giysililer, yoksullar, dilenciler, körler, topallar bulunuyormuş. Yalnız kadınların boyunlarında dolanlı tilki postları, boyalı dudakları, yüzleri beni şaşırtıyordu. Bir de kısa kollu bayanları görünce, giysilik gereç yetmedi de ondan kolları kısa kesilmiş diye düşünüyordum. İstanbul'u pek sevmemişim, hep yaylaları, annemi, dağları anımsar gizlice ağlardım" (Eyuboğlu, 1999, 36).

İsmet Zeki, bir müddet sonra sağlığına kavuşunca Maçka'da başladığı ilkokul hayatına bir yıl kadar İstanbul'da devam eder. Bir yılın ardından o çok sevdiği memleketinin yaylalarına kavuşur. İlkokulu memleketinde bitirip 1938'de tekrar İstanbul'a giden İsmet Zeki normalin aksine uzun sürecek bir eğitim hayatına başlar.

Altmış bir yaşında *Anılar* adlı eserini kaleme almaya başladığında hayatının ilk gençlik yıllarını hatırlamak istemediği bir dönem olarak anar. Bu dönem onun için zaman kaybı niteliğindedir. Bu zaman kaybının sebebi ise bulunduğu çevredir. Abdullah Eyuboğlu'nun işi nedeniyle İstanbul'un Fatih semtine taşınan aile asi yaratılışlı oğullarını tekke ve tarikat etkisinin hüküm sürdüğü çevreden uzak tutamazlar. Komşularının etkisiyle Nakşibendi Tarikatına giren oğulları İsmet Zeki'yi sık sık uyaran aile, oğullarının karşı tepkisiyle karşılaşır. Baba Abdullah

Eyuboğlu'nun kuzenleri Bedri Rahmi Eyuboğlu ve Sabahattin Eyuboğlu'nun uyarılarıyla kararını değiştirmeyen İsmet Zeki, ileri görüşlü bir aileye sahip olmasına rağmen, kendisinin de *gerici* ve *yobaz* olarak değerlendirdiği çevreyle hareket eder. Asi yaratılışlı olması nedeniyle söylenenlere ve yapılan uyarılara kulak asmayan İsmet Zeki, zaman zaman aile bireyleriyle tartışmalar yaşar:

“Fatih’te ilk evimizden de taşındık, Sinanağa Mahallesi’nde Hacıhasan Bostanı denen yere, Nevşehirli İbrahim paşa Caddesi’ne geldik. Burası Gelenbevi Ortaokulu’nun yanındaydı. Bitişikte Bayburtlu Kamil Hoca denen bir komşumuz vardı, kunduracıydı, çok varlıklıydı. Onun etkisiyle Nakşibendi Tarikatına girdim. Hacı Süleyman Efendi’nin Fatih Camii yanındaki tekkesine gitmeye başladım. Bu olay benim için kara günlerin başlangıcıydı. Anlayamadım, göremedim. Artık okuldan kaçıyor, çalışmıyor, günlerimin, gecelerimin çoğunu tekkede geçiriyordum. Arapça öğreniyordum” (Eyuboğlu, 1999, 65).

Eğitim hayatını aldığı kararlarla sekteye uğratan İsmet Zeki, 1944’te askerlik vakti gelmiş bir öğrenci olarak ortaokulu bitirir. Yine bu yıllarda Eminönü Halkevinde Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Filolojisi Bölümünde çalışan Hasan İhtişamî’den Farsça öğrenmeye başlar. İçinde bulunduğu tarikat çevresinden Arapça öğrenmiş olması dışında Arapça ve Farsça tamlamaların yoğunlukta olduğu eski şiiri ve eski şiir geleneğini değerlendirebilme yetisini geliştirir.

İsmet Zeki tekke ve camiiler çevresinde geçirdiği dönemi ve oralardaki faaliyetleri anılarında şu sözlerle özetler:

“Tekkelerde ilişki kurduğum süre içinde, camilerden ayağımı kesmedim, ancak bunlardan sözüne güvenilir, doğru, gerçekten Müslüman bir kimse de görmedim dersem yalan söylemiş sayılmamalıyım. Tekkelerin ortak görüşü Atatürk’ü kötülemek, onun yaptıklarını yermek, padişahlığı kurmak, halifeliği geri getirmek, kızları çarşafa, örtüye sokmak, okutmamak, okulları medreseye dönüştürmek, İstanbul’u başkent durumuna getirmek, Anadolu’ya elden geldiğince ‘uyarıcı er’ göndermek, bağlantıyı pekiştirmek, sıkılaştırmak gibi işlerdi” (Eyuboğlu, 1999, 76).

İsmet Zeki, lise eğitimine başlamasıyla tarikatlardan uzaklaşmaya başlar. Bu çevreyi hayatının geri kalan kısmında her zaman eleştirir ve bu çevre içinde geçirdiği zamanı büyük bir pişmanlıkla anar. Lise hayatı süresince kendi tabiriyle *tanrıtanımaz* olmaya başlar. Her duyguyu uçlarda yaşamayı alışkanlık haline getiren İsmet Zeki, bu durumu da uçlarda yaşar. Şiire eğilimin arttığı dönem ise bu yıllara denk gelir.

Yükseköğrenimi için İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin Felsefe ve Klasik Filoloji Bölümüne kaydolur. İsmet Zeki, Kendi alanının dersleriyle yetinmez farklı bölümlerin derslerine katılarak hem hocalar hem de öğrencilerle ilgili izlenimler edinir. İlk gençlik yıllarının *geri kalmışlığını* üzerinden atmak için atılımda bulunduğu bu dönem, kendini ciddi anlamda geliştirmeye başladığı bir dönemdir. Bu yıllarda farklı oluşum ve çevreler içine girmekten geri durmayarak bu çevrelerde kendini arar. Bir türlü kendini tanımlayamayan sanatçı, kendiyle ilgili şu yorumda bulunur:

“Beni büyüklerim, özellikle amcam Rahmi Eyuboğlu, oğulları Bedri Rahmi ve Sabahattin Eyuboğlu sık sık uyarır, gittiğim yolun çok yanlış, karanlık olduğunu söylerdi. Buna karşın yeniyi sever, eskiye en ağır dille söyler, döner eskiden yana görünürdüm. Bu açık bir ikiyüzlülük besbelli. Ben ikiyüzlü bir gençtim demek. Ne şaşılası iştir ki, dine karşı en ağır yergilerimi yine koyu bir dinci göründüğüm yıllarda yazdım” (Eyuboğlu, 1999, 131).

İçsel çelişkilerle boğuştuğu bu dönemde kendini *ilerici mi, gerici mi, dinci mi, tanrı tanımaz mı* olduğu konusunda eleştirir ve benliğini hiçbir sığata uygun bulamaz. Kendi tabiriyle *dinci ve sağcı* olduğu bu dönemi çıkar sağlama amacıyla örtüşür. Bu dönemde Turancı gruplarla da yakın ilişkiler içinde bulunur. Bu grupların sıklıkla toplandığı kahvehanelerin müdavimi olarak görülür. Çok geçmeden bu fikirlerin yanlış olduğu kanaatine ulaşır. “Öğrenciler” adlı eserinde İsmet Zeki’nin kendinden bahsederken Niyazi ismiyle tanıtarak bu dönemden ve pişmanlıklarından uzunca bahseder:

“Bir aralık, yine kendi kendine, ‘amaçsız insan yuvarlanan taş gibidir’ dedi, mırıldandı. Turancılarla birlikte Tan Matbaası’nın yakılışını, attığı taşları gözlerinin önüne getirdi. Üniversite gençliğinin anlamsız

taşkınlığını, ona öncülük, kışkırtıcılık ederek ortalığın altüst olmasına yolaçanları düşündü, bu elebaşların çoğunu yakından tanıyordu halkevlerinden. ‘Tan’ sözcüğü sakıncalı bir nesne olmuş, nerede görülse kazınıyor, camlar kırılıyor, vitrinler indiriliyor. Özellikle Hüseyin Cahit Yalçın’ın, Necip Fazıl Kısakürek’in kışkırtıcı yazıları bu utanç verici olayda etkili olmuştu. Babiali’de ABC Kitabevi yıkılmış, kitaplar yere atılmış, dağıtılmıştı. Necip Fazıl Kısakürek, ‘Büyük Doğu’ dergisinin bulunduğu yapının penceresinden gençlere sesleniyor, onları ‘Tan’a saldırtmak için durmadan kışkırtıyor, dinden, imandan söz edip duruyordu. Uzandığı yatağında bu olayları yeniden yaşıyor, ürperiyor, sıkılıyor, yaptıklarından utanç duyuyor, kendi kendine kızıyor Niyazi. Neden onlara uymuştu, neden Necip Fazıl gibi bir adamın sözlerine kanalar arasına katılmıştı. Bütün yaşamı boyunca, dini araç edinerek önüne geleni dolandırmış bir kimseyi tutanlarla neden ilişki kurmuştu? Bu soruların yanıtını bulamıyordu, bulmasına da olanak yoktu” (Eyuboğlu, 2002, 188).

Mizaç olarak insanlarla diyalog kurmakta zorluk çekmeyen İsmet Zeki, farklı çevrelere mensup arkadaşlar edinir. İstanbul’da edindiği çevre hakkında ise şu bilgileri verir:

“Benim, İstanbul’da dörtlü bir çevrem vardı. Abbas Sayar ile arkadaşlarının oluşturduğu çevre, Halil İbrahim Bahar-Adnan Günay gibi Trabzonlu arkadaşlarımdan kurulu çevre, Turhan Açıkel-Abdurrahman Akpınar gibi Vefa Lisesi dolayısıyla tanıdığım eski arkadaş topluluğu. Beşinci çevre diyebileceğim bir aile çevresi vardı ki orada Orhan Kemal, Yaşar Kemal, A. Kadir, Abdulkaki Gölpınarlı, Sabahattin Eyuboğlu, Bedri Rahmi Eyuboğlu gibi üst düzeyde aydınların oluşturdukları çevre. Bu çevreye ben, yaşımın hepsinden çok küçük oluşu nedeniyle, ikinci –üçüncü aşamada bir kimse olarak katılabiliyordum” (Eyuboğlu, 1999, 247).

Okul hayatının bitmesinin ardından akranlarına göre gecikmeli olarak askere gider. 1953’te askerlik görevine Eyüp Levazım ve Maliye Okulunda başlar ardından

Elmadağ 39. Uçaksavar Taburunda asteğmen olur. Bu dönem Elmadağ Ortaokulunda gönüllü olarak Almanca dersleri vermeye başlar. Fakat bu gönüllülük esaslı görevden bir gönül ilişkisinin çıkmaya başlaması ve dedikoduların taburda duyulması bu görevin bitmesiyle sonuçlanır. Bu durum *Öğrenciler* adlı eserde Niyazi'nin yaşadıklarıyla birebir benzerlik taşır:

“Bir aralık Elmadağ Ortaokulu’nda, geçici olarak, Almanca öğretmenliğini üstlendi, para bile almadı, yoksul çocuklara verilmesini istedi Öğrenciler arasında Yaşar adlı üçüncü sınıf öğrencisi bir kızdan sıcak duygulu bir yakınlık gördü, bunu karşılıksız bırakmadı. Küçük bir yer olan Elmadağ’da olay duyuldu, gizli gizli dedikodular yayılmaya başladı. Yaşar aldırıyor Niyazi’nin görev yaptığı Tabur’a bile geliyordu. Niyazi, nikâhlı olmasa, bu kızla evlenmeyi bile düşünmüştü” (Eyuboğlu. 2002, 408).

Fakat bu dönemde evli mi nişanlı mı olduğu konusu hakkında kesin bilgi yoktur. İsmet Zeki'nin özel mektupları arasından çıkan Sakıp Özbek'in 21 Mayıs 1987 tarihli mektubunda İsmet Zeki'ye yönelttiği *“Aziz Dost! Özel hayatından hiç bahsetmemişsin yalnız mısın? Elmadağ’da nişanlıydın ne oldu”* sorusundan askerlik vazifesinin olduğu dönem evli değil nişanlı olduğu anlaşılmaktadır. Kesin bir bilgi sağlanamasa da İsmet Zeki'nin nikâhlı olduğunu söylediği bu dönem rızası dışında bir evlilik hayatı olduğunu gösterir mahiyettedir. Hatırlamak istemediği bir evlilik hayatı geçiren İsmet Zeki bu evliliğini bir anlaşmadan ibaret görür. Basit bir toprak bölünmezliği için yapılmış bu evlilikle ilgili şu sözleri söyler *“Bu evlilik değil dededen kalma toprakların başkasına geçmemesi için düzenlenmiş, insanlığa yaraşmayan bir alışverişti”* (Eyuboğlu, 1999, 280). Dayısının kızı Mihriye Hanım ile evlenen İsmet Zeki bu evlilikten bahsetmek istemez. Aile bireyleri tarafından bu konuda bilgi verilmek istenmemektedir. Bunun nedeni ise bu evliliğin akraba içinden yapılmış olmasıdır. Yalnız İsmet Zeki'nin yeğeni Şükrü Eyüboğlu'ndan edinilen bilgilere göre bu evliliğin aynı çatı altında sadece on beş gün sürdüğüdür. İçinde sevgi barındırmayan ve hızlıca biten bu evliliğin ardından tekrar evlenmeyen İsmet Zeki'nin birçok gönül ilişkisi olur. İlişki yaşadığı kişilerin birçoğu nüfuzlu ve devlet kademelerinde görevlidir. Yeğenin İsmet Zeki için söyledikleri ise amcasının *ufak tefek çirkin bir adam* olmasına rağmen bilgi birikimiyle çevresini etkilediği, kürsüye

çıkıldığında devleştiği ve entelektüel birikiminin gönül ilişkileri üzerindeki etkisinin büyüklüğü yönündedir.

Kırıkkale 5. Uçaksavar Alay Karargâhında tabur iâşe subayı olarak askerlik görevini tamamlayan İsmet Zeki Nisan 1955'te askerden döner ve bir süre İstanbul Özel Gazetecilik Okulunda müdür yardımcısı ve felsefe öğretmeni olarak görev yapar. Böylelikle çalışma hayatına atılmış olur. Fakat memleket özlemi çekmesi nedeniyle bir süre Trabzon'da yaşama kararı alır. Trabzon'da olduğu süre zarfında öğretmenlik yaparak geçimini sağlayan İsmet Zeki, şehirli ve köylü hayatı arasındaki farkları yakından inceleyebilme fırsatını bulur. Bu durum onun folklorik açıdan incelemeler yapmasını ve bu doğrultuda eserler vermesini kolaylaştırır. Trabzon'da edebiyat öğretmenliği yapabilmek için istediği izin Türkoloji mezunu olmadığı gerekçesiyle reddedilince İsmet Zeki, 1959'da Trabzon'dan İstanbul'a döner ve bu tarihten sonra bir daha öğretmenlik yapmaz. İstanbul'a dönüşüyle birlikte gazete ve dergilerde yazılar yayımlamaya ağırlık verir. Birçok dergi ve gazetede yazıları ve çevirileri yayımlanır. Süreli yayınlardaki birikimler yazacağı eserlerin ön çalışması olarak karşımıza çıkar. Akabinde farklı konularda hatırı sayılır nicelikte esere imza atar. İsmet Zeki'nin eserlerinin belli bir birikimin ürünü oluşu sanatçının geçirdiği fikri değişimle doğru orantılıdır. Hayatı boyunca geçtiği her evre ona eserleri açısından kaynaklık eder. Sanatçı, bu evreleri her ne kadar olumsuz değerlendirse de geniş bir perspektiften bakıldığında yaşadığı değişimler eserlerinin niceliğini ve niteliğini pozitif yönde etkiler.

1963'te annesinin hastalığı sebebiyle Trabzon'a gelen İsmet Zeki kısa bir süre içinde annesini kaybeder. Annesini kaybettiği bu dönem hayatının en karışık dönemlerinden biridir. Bu durumu onun "*Annem, öldüğü gün, benden boşanan eşim, Malatya'da evlenme işleriyle uğraşıyordu, Dayım, annemin ölüsüne bile gelmemişti*" (Eyuboğlu, 1999, 280) sözlerinden anlamak mümkündür. Annesinin ölümünün üzerinden geçen on bir ayın sonunda ise babasını kaybeden İsmet Zeki, bir süre daha Trabzon'da yaşamaya devam eder. 1964'te tekrar İstanbul'a dönen İsmet Zeki, 1969'dan 1970'e kadar *Meydan Larousse Ansiklopesi*'nde çalışır. Daha sonra *Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi*'nde çalışır. Hayatını yazarlıkla kazanır.

Anadolu'nun farklı şehirlerine belli aralıklarla seyahat ederek memleket özlemini giderip İstanbul'a dönen İsmet Zeki, hayatının büyük bölümünü İstanbul'da geçirir. Bu gidiş dönüşler esnasında birçok inceleme ve araştırma yapar. Araştırmalarının yanı sıra yazılarını ve şiirlerini *Yelken*, *Yeni Ufuklar*, *Türk Dili*, *Kıyı*, *Cumhuriyet*, *Hâkimiyet*, *Soyut*, *Varlık*, *Yansıma*, *Yazko Edebiyat* gibi birçok dergi ve gazetelerde yayımlar. Hayatının geri kalan kısmını yazın çevresi içinde geçiren İsmet Zeki, kendi tabiriyle geç kaldığı yazın hayatına birçok eser bırakarak 12 Kasım 2003'te lenf kanseri tedavisi gördüğü sıralarda İstanbul'da hayatını kaybeder.

Anadolu aşığı olan İsmet Zeki Eyuboğlu *Anılar* adlı eserinde “*Benim güzel Anadolum, uygarlığın beşiği Anadolum, kimi Avrupalı aydının gözünde 'sürgünde yaşama yeri' olmaktan kurtulduğun gün, çürüyen gövdeğin karıştığı toprakta bitecek otlar daha yeşil olacak*” (Eyuboğlu, 1999, 387) dediği Anadolu'nun bir köşesindeki memleketi Trabzon'un Maçka ilçesinde aile mezarlığına defnedilir. Kabri, Eyuboğlu Vakfı tarafından 2016'da anıt mezar haline getirilir.



İsmet Zeki Eyuboğlu'nun Eyuboğlu Vakfı tarafından anıt mezara çevrilen kabri başındaki anma töreninden /Maçka 2016

(Bu fotoğraflar Eyuboğlu Vakfı Arşivinden alınmıştır)

1.2. Eğitim Hayatı

1.2.1. İlköğretim ve Lise Yılları

1933'te ilköğrenimine Trabzon'un Maçka ilçesinde başlayan İsmet Zeki Eyuboğlu bu dönemini *Anılar* adlı kitabında “İlkokul Dönemi” başlığı altında anlatır:

“1933 yılı, okul döneminde Nüfus Kütüğüne beni getiren babam, orada görevli Hasan Efendi'yle beni tanıştırmıştı. Hasan Efendi, Örnekalan (Mağura) köyünün Bahçekapılı ailesindendi. Düzgün konuşan, sözünü bilen, konuşurken inandıran güler yüzlü bir kimseydi. Bana eski yazılı bir ‘Nüfus Hüvviyet Cüzdanı’ vermişti. İlkokula yazıldım, ilk numaram 182 idi. Başöğretmen Ali Haydar Karahasanoğlu denen, başlıca özelliği dövmek, korkutmak olan bir kişiydi” (Eyuboğlu, 1999, 32).

İlkokula başlayan İsmet Zeki, bahsettiği gibi öğretmeninin şiddetine maruz kalır. Bu durumda dönemin anlayışına göre yaramaz bir çocuk olmasının etkisi vardır. Sadece okuldaki öğretmeni ve arkadaşları değil onun yaramazlığından ve kural tanımaz fitratından köydeki bütün insanlar payını alır. Dördüncü sınıfa kadar Trabzon'da okuyan İsmet Zeki Eyuboğlu, dördüncü sınıfı İstanbul'da okumak mecburiyetinde kalır. Bu mecburiyet İstanbul'da geçirdiği bir ameliyat sebebiyledir. Kasımpaşa'da Zindan Arkası'nda halası Methiye Hanım'ın evinde kalan İsmet Zeki, 1936-1937 öğretim yılında Kasımpaşa Üçüncü İlkokulunda okur. Ardından 1937'de tekrar Trabzon'a geri döner. 1938'de ilköğrenimini Maçka Merkez İlkokulunda tamamlar.

İlkokulu bitirmesinin ardından tekrar İstanbul'a babasının yanına giden İsmet Zeki, Fındıklı'da Güzel Sanatlar Akademisinin yakınındaki bir evde babasıyla yaşamaya başlar. Bu semtte bulunan Gaziosmanpaşa Ortaokulunda ortaöğrenimine başlar. Ortaokul yılları çeşitli eğilimlere yöneldiği ve uzayacak olan eğitim hayatının başladığı dönemdir:

“Okulda pek başarılı değildim, en çok sevdiğim ders Türkçeydi, onun dil bilgisi bölümü beni yıldırıyordu. Öğretmenimiz Hayrettin Özlhan adlı, devrimci, Atatürkçü, yaşlı bir kimseydi. Öğrenciler tarafından ona

Dikbaş denirdi. Dilbilgisine çok önem verirdi. Üstelik yaramazlığım da vardı. Evden okula giderken tramvaylara asılmayı, biletçi öne gelince önkapıdan atlayıp yine binmeyi severdim. Kaç kere yere kapaklandığım, dizlerimin kanadığı, dizlerimin yırtıldığı olmuştu. Döğüşmeyi istemezdim, gerektiğinde birden bire çocuğun yüzüne yumruğu yapıştırır kaçardım. Özellikle göz şişirmeyi severdim. Bu yüzden de nice dayaklar yedim öğretmenlerden, kulaklarım çekildi” (Eyuboğlu, 1999, 59).

Anılarında dersleri iyi olmayan ve yaramaz bir öğrenci olduğunu sık sık yineler. Babasının işi nedeniyle sürekli ikamet değiştirmek zorunda kalan İsmet Zeki, Fatih’e taşınınca Vefa’daki Zeyrek Ortaokulunda ortaöğrenimine devam eder. Fakat yaşadığı çevrenin etkisiyle tekke ve tarikatlara yönelir. Kötü olan öğrencilik hayatı iyice bozulur. Defalarca sınıfta kalan İsmet Zeki sonunda Zeyrek Ortaokulundan atılır:

“Artık tekkeye gidiyor, Kur’an okuyor, namaz kılıyor, şiir yazıyor, gerçek öğrencilik görevimi savsaklıyordum. Sonunda sınıfta kaldım, öğretmenlerle çatıştım, Bakanlığa dilekçe verdim, suçladım, Zeyrek Ortaokulu’ndan uzaklaştırılarak, Yenikapı Ortaokulu’na gönderildim. Tekke işlerinde değişme olmadı. Bu yeni okulumda da kendimi şiire verdim. Türkçe öğretmenlerimiz Melahat Mansuroğlu ile Tahir Nadi’ydi. Melahat Mansuroğlu çağdaş, yeni, genç bir bayan, Nadir Nadi eksiksiz bir Osmanlı, çağdışı, Atatürk düşmanı, gerici bir kişi. Divan şiirine olan yakınlığım dolayısıyla beni elüstü tutuyor, yobazlığımı bir övünç kaynağı durumuna getirip beni karanlığın içine atmaktan geri kalmıyordu. Burada da yıkıma, saygısızlığa, bıçkınlığa, başarısızlığa sürükleniyordum” (Eyuboğlu, 1999, 67).

1939’da küçük kız kardeşi Nebahat’ın araba çarpması sonucu hayatını kaybetmesi İsmet Zeki üzerinde psikolojik yıkımlara sebep olur. İçinde bulunduğu çevre nedeniyle yaşam ölüm döngüsünü dini bağlamda sorgulamaya başlar. Okul hayatı gittikçe tehlikeye giren İsmet Zeki, gönderildiği Yenikapı Ortaokulundan da atılır.

Yakın akrabası Rahmi Eyuboğlu yardımıyla belge sınavına girerek 1944'te ortaöğrenimini bitirir. Ortaokulda büyük bir zaman kaybı yaşayan İsmet Zeki, bu dönemden büyük kayıp olarak bahseder. 18 yaşında ortaokulu bitirir ve gecikmeli de olsa lise öğrenimine başlar.

1944'ün sonlarına doğru Pertevniyal Lisesine başlayan İsmet Zeki, ortaokulda düştüğü hatalara düşmemeye çalışsa bile lisede de o *gerici* tutumundan kurtulamaz. Sürekli başkaldıran yapısı nedeniyle burada da sorunlar yaşar ve başka bir liseye nakil ettirilir. *“Öğretmeniyle yaptığı kavga nedeniyle 3 Mart 1946'da Vefa Erkek Lisesine nakledildi. Rifat Necdet Evrimer'in müdür olduğu okulda İsmet Zeki'yi en çok etkileyen hocası Reşat Ekrem Koçu oldu. Liseyi 1948'de 22 yaşında bitirdi”* (Türk, 2018, 350). Lise hayatının son evresinde bazı sorunlar yaşayan İsmet Zeki geç de olsa lise öğrenimini tamamlar. Hayatındaki iki kademeli eğitim döneminden geriye büyük bir zaman kaybı kalan İsmet Zeki, yaptığı hataları geride bırakmaya hazır şekilde eğitim hayatını bir üst kademeye taşır.

1.2.2.Üniversite Yılları

1948'in son aylarında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine başvuran İsmet Zeki, üniversite tahsilini felsefe üzerine yapmak istemesiyle Felsefe ve Klasik Filoloji Bölümüne yazılır. Bu bölüme yazılmasında İsmet Zeki'nin merakı etkili olur. Onun farklı çevrelere girmesi ve bu çevrelerde bazı faaliyetler göstermesi hep bitmek bilmeyen bir merakın sonucudur. Ortaöğretim yıllarında girdiği tarikat çevrelerinden kopmaya başlayan İsmet Zeki, dinlerin temellerini ve ontolojiyi araştırma isteğiyle felsefeye merak duyar. Sadece kendi bölümünün dersleriyle sınırlı kalmak istemez ve fakülteadaki diğer bölümlerin derslerine girmeye devam eder. Filoloji, edebiyat ve tarih dersleri ilgisini çeker. Bu derslerin verildiği bölümlerin kendi içindeki tutarsızlıklarını sık sık eleştirir. Bu tarz bölümlerin felsefeden kopuk olduğunu ancak bunun tam tersinin olması gerektiğini söyler. Edebiyat bölümündeki bugün ismi büyük Türkologlar arasında olan kişileri sabit fikirlilikle ve gelişime kapalı oluşlarıyla eleştirir.

Felsefe bölümünden hocaları olan Macit Gökberk ve Takıyettin Mengüşoğlu'nun yol göstericiliğiyle mazisindeki kötü öğrenci imajını silmeye başlar. Felsefe Bölümü için, okuyan ve sorgulayan öğrenci başarılı bir öğrencidir. İsmet Zeki, tabiatı gereği tam aranılan öğrenci olur.

Geç de olsa ciddi anlamda kendini geliştirmeye başlayan İsmet Zeki, bu dönemde yakın akrabası Rahmi Eyuboğlu'nun geniş kütüphanesinden ve o çevredeki aydın kesimin birikiminden yararlanmaya başlar. Önceleri dinlemediği ve lüzumsuz gördüğü bu aydın kesim, İsmet Zeki'nin üzerindeki eski anlayışın rahavetini atmaya yardımcı olur. Yazma, araştırma ve inceleme tutkusunun onda belirgin şekilde kendini gösterdiği üniversite yılları, geç kalınmışlığın hırsıyla daha verimli geçer.

Sürekli bir arayış içinde olan İsmet Zeki, dönemin siyasi koşullarının da etkisiyle kısa süreli de olsa kendini Türkçü ve Turancı akıma kaptırır. Türk Ocağına kaydolur. Bu dönem içsel çelişkiler yaşadığı bir döneme denk gelir. Toplum dayatmasıyla bireyler kendilerini belli bir sınıfa mensup olarak görmek isterler. Bu durumun yansımaları İsmet Zeki'de kendini gösterir. “*Dinci miyim? , İlerici miyim? , Tanrı tanımaz mıyım? , Gerici miyim?*” gibi soruları kendine sorarken aslında bir toplumsal sınıf arayışı içindedir. Çok geçmeden felsefenin etkisiyle Türk Ocaklarından ayrılır. Bu ayrılışla o topluluğu da eleştirmeye başlayan İsmet Zeki, Türk Ocaklarının peşinde koşanlara, Necip Fazıl Kısakürek'e ve Mehmet Akif'e eleştirilerde bulunur. Bu şairlerin “*milliyetçi değil gerici, dinci, Osmanlıcı*” olduklarını söyler. Hatta İstiklâl Marşı'ndaki “*Hakkıdır hakka tapan milletimin istiklâl*” dizesinden yola çıkarak milliyetin değil İslam'ın öne çıkarıldığını söyler. İsmet Zeki'nin bu tarz eleştirilerinin temelinde kişisel bağımsızlığının önemli olduğunu fark etmesi yatar. İsmet Zeki, kişinin kendini toplumun veya herhangi bir topluluğun içinde asimile etmesine izin vermemesi gerektiğini savunmaya başladığı an kendini toplumun, toplulukların ve zamanın getirdiği dayatmaların dışında tutar:

“Kişi zamana bağlı olmamalı, zamanın dışında, etkilerden, basınçlardan sıyrılmış, kendi kendini yaşamalı, zaman, çevre, tanıdıklar kişinin özündeki gerçeği değiştiriyor, kişi kendini değil çevreden aldığı etkileri, basınçları yaşıyor. Böyle bir yaşamada kişinin gerçeği olamaz, çevrenin basınçları, sıkıştırmaları olur. Benim kendimi yaşayabilmem için

çevrenin dışına çıkmam, kendi özümle baş başa kalmam gerekir”
(Eyuboğlu, 2002, 316).

İsmet Zeki’nin zamanın getirdiği dayatmalara ve belli bir düşünce etrafında kolektif şuurla hareket etmeye verdiği tepkiden anlaşılacağı üzere üniversite döneminin fikri dünyasına kaçınılmaz etkisi vardır. Bu etkiyi eleştirdiği kişilerden ve yaptığı toplum eleştirilerinden anlamak mümkündür. Okul hayatının geneline bakılacak olursa hayatı boyunca bir arayış ve sorgulama içinde olan İsmet Zeki, yükseköğrenimini felsefe alanında yapmasıyla bu sorgulama eylemini sistematikleştirir. Hayatının geri kalanına bakıldığında üniversite döneminde kendini bulduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca Felsefe ve Klasik Filoloji Bölümünün İsmet Zeki’ye bir başka katkısı ise yaptığı çevirilerdir. Bu çeviri eserlerin birçoğu bugün bile kendine yeni çevirmenler bulamamıştır bunun nedeni ise İsmet Zeki’nin çevirilerini Latince’den yapmasıdır.

1948’de başladığı yükseköğrenimini geniş çevrelerle münasebetler kurarak geçiren İsmet Zeki, 1953’te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe ve Klasik Filoloji bölümünü “*Lucretius’ta Bilgi Kavramı*” başlıklı teziyle bitirir.

1.3. İş Hayatı

İsmet Zeki’nin özel hayatına kıyasla daha az hareketli olan iş hayatı yazarlık odaklıdır. Ne iş yaptığı sorulduğunda yazarlıkla geçindiğini söyleyen İsmet Zeki, kendini tam anlamıyla yazarlığa adamadan önce bir süre öğretmenlik yapar. Üniversiteden mezun olduğu dönemde 516 lira yollukla Urfa Lisesine felsefe öğretmeni olarak tayini çıkar fakat Urfa’ya gitmez.

1953-1964 yılları arasında öğretmenlik mesleğiyle hayatına devam eden sanatçı; Ankara, Trabzon ve İstanbul’da öğretmenlik yapar. Bu dönem içinde 24 Şubat 1956’da kurulan ve daha sonra İsmet Zeki’nin akrabası Ömer Turan Eyuboğlu sahipliğinde Trabzon’da yayımlanan Hâkimiyet gazetesinde 1958’de sorumlu yönetmenlik yapmaya başlar. Bu görevi ise 1960’da Ömer Turan Eyuboğlu’nun hayatını kaybetmesinden kısa bir süre sonra son erer. 1959’da İstanbul’a dönüşüyle

yazarlık kariyerine ağırlık vermeye başlayan İsmet Zeki, annesinin ölümüne yakın bir tarihte Trabzon'a döner. 1963'te annesini kaybetmesinin ardından babasıyla Maçka'da kaldığı süre zarfında Maçka Ortaokulunda Türkçe ve tarih öğretmenliği görevini üstlenir fakat kısa bir süre sonra babasını da kaybeder. 1964'te İstanbul'a dönen İsmet Zeki için öğretmenlik defteri tamamen kapanır ve yazarlık hayatı eskisine oranla daha hızlı bir şekilde devam eder.

İsmet Zeki, 1969'de Meydan Larousse'da çalışmaya başladığı döneme kadar geçen yazarlık sürecini *"1953 – 1968 arasında dokuz kitabım, yüzün üstünde yazım yayınlanmıştı. Çevirilerimin başarılı olduğunu söyleyemem çoğunu yabancı dil öğrenme amacıyla ortaya koymuştum. Oysa yazılarımı seviyor, onlarda kişiliğimin belirgin çizgilerini görür gibi oluyordum"* (Eyuboğlu, 1999, 361) sözleriyle değerlendirir. 1969-1973 yılları arasında Meydan Larousse'da çalışan İsmet Zeki, Meydan Larousse'u kısaca tanıtır:

"1969 yılının son aylarıydı, kendisine çok sevgi saygı duyduğum Vedat Günyol'dan çağrı aldım, çağrıldığı yere gittim. Gittiğim yer ise Cumhuriyet Gazetesi karşısında, Yeni Sabah Gazetesi'nin yayımlandığı yapıydı. Orada, Safa Kılıçoğlu, Fransızların ünlü ansiklopedisi Larousse kurumuyla anlaşmış, belli bir bölümü yeniden yazılmak üzere, o yapının Türkçeye çevrilip Meydan-Larousse adıyla Türkiye'de yayım yetkisini almıştı. Bu yeni yayının başında Hakkı Devrim, Nezihe Araz, Adnan Benk ile öteki bölüm sorumluları bulunuyordu" (Eyuboğlu, 1999, 375).

Meydan Larousse Ansiklopedisi'nde ilk üç ay çeviri bölümünde çalışan İsmet Zeki daha sonra ansiklopediye girecek yazıların incelendiği ve divan yazını, İslam felsefesi, tasavvuf gibi konuların yazıldığı bölümde çalışmaya devam eder. Dönemin Türkoloji profesörleri tarafından gönderilen yazıları değerlendiren İsmet Zeki, yazılan yazıların birçoğunun dönemin siyasetine angaje olduğunu söyleyerek bu yazıları ve profesörleri eleştirir. Bu süreç içinde kendi yazın çalışmalarına devam eden sanatçı, dönemin siyasi yapısının bir karmaşa içinde olması ve savunduğu siyasî görüşü yüzünden sürekli eleştiri yağmuruna tuttuğu Türkologlar tarafından çokça eleştirilir.

12 Mart Muhtırası'nın ardından komünist olduğu konusu her ortamda yüzüne vurularak dönemin siyasetine kurban edilmeye çalışıldığını düşünür. Bu kötü gidişatın içinde gözaltına alınmayan İsmet Zeki bu durumdan dolayı polis olup olmadığı konusunda tartışmalara da hedef olur. Sosyalist kesimden bireylerin bir araya geldiği toplantılarda İsmet Zeki'nin polis olduğu ve neyle geçim sağladığı konusunun tartışıldığı Orhan Kemal tarafından İsmet Zeki'ye bildirilir. Bu ithamların hedefi olan İsmet Zeki, 12 Mart Dönemi'nde tutuklanan akrabası Sabahattin Eyüboğlu'nun ihbarcısı olduğu konusunda eleştirilir. Hatta Sabahattin Eyüboğlu'nun ölümünden sonra bile bu durum yüzüne vurulur:

“Bebekte, Özdemir Asaf’ın meyhanesinde, bir gece birçok dost toplandık. Aramızda Nevzat Üstün’le sıkı fıkı bir yakınlığım yoktu, şöyle selamlaşıp geçerdik. Elinde kadeh bana doğru geldi, durdu başını salladı, kadehini biraz yukarı kaldırarak bana: ‘Ben seni sevmiyorum, yüzünü görmek bile istemiyorum, sana kitaplarımı gönderecektim, sonra caydım, paket evde duruyor.’ dedi. Şaşırdım gene, duraladım. ‘Ne demek istiyorsun yahu’ dedim. Buna: ‘Bana Mehmet Ali Cimcoz dedi ki, o İsmet yok mu, İsmet, Sabahattin’i o ihbar etti: içeri attırdı, başına yıkım getirdi,’ demesin mi? Gel de kızma şimdi. Kızmadım, dilimin döndüğünce bir iki söz ettim, Nevzat Üstün’e bu açıklamasından dolayı ‘sağol’ dedim’ ” (Eyüboğlu, 1999, 455).

İsmet Zeki'nin geçimini nasıl sağladığı konusu polis ve ihbarcı olmakla itham edilecek kadar ileriye götürülür. Ne var ki babadan kalma evinde yalnız yaşayan İsmet Zeki, yazarlık yaparak günü kurtaracak kadar kazanır. Hayatı göz önüne alındığında maddiyata önem vermediği aşikârdır. Her fırsatta para kazanma hırısı yüzünden hükümetlerden yana olan yazarları eleştirmesi bunun göstergesidir.

1970’de Meydan Larousse’dan ayrılır. Burada çalıştığı dönemde başladığı Anadolu gezilerine işten ayrılınca hız verir. Anadolu uygarlıklarını ve Anadolu kültürünü konu alan araştırma-inceleme çalışmalarına kaynaklık eden gezilerle birlikte art arda bu konular üzerine eserler yayımlar. Süreli yayınlardaki yazı faaliyetlerine devam eder. 1983-1985 yılları arasında *Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi*’nde koordinatör olarak çalışır. Şükrü Eyüboğlu, -yeğeni- verdiği

bilgilerde İsmet Zeki'nin son işinden emekli olduğunu ve yazarlık faaliyetlerini bireysel olarak sürdürdüğünü söylemektedir. 1969-1973 yılları arasında *Meydan Larousse*'da 109 maddenin yazarlığında adı vardır. Ayrıca eski Türk edebiyatı, İslam felsefesi ve tasavvufu ilgili bine yakın maddenin yazımı ve tanziminde bulunur. *Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi*'nde bine yakın madde yazar. İsmet Zeki'nin çalıştığı bu ansiklopediler haricinde *Dinler Tarihi Ansiklopedisi*, *Türkiye 1923-1973 Ansiklopedisi* ve *Yurt Ansiklopedisi* gibi ansiklopedilere katkısı büyüktür. Üç cilt halinde çıkan *Dinler Tarihi Ansiklopedisi*'nde I. ciltte “*İslamda Mezheplerin Doğuşu*” adlı 480 sayfalık bölümün yazarlığını yapar. II. cildin ise tamamının yazarlığı İsmet Zeki'ye aittir.

Türk Dili Kurumu, Türkiye Felsefe Kurumu, Türkiye Yazarlar Sendikası, Türk Dilini Geliştirme Derneği, Edebiyatçılar Derneği, Eyüboğlu Kültür ve Sanat Vakfı, Vefa Lisesini Bitirenler Derneği ve Trabzon Lisesinden Yetişenler Derneği gibi birçok kurum - kuruluşta faal olarak üyelik ve görev yapar.

Vefatının ardından yarım kalan birçok eseri yeğeninin himayesine alınır. Ayrıca İsmet Zeki'nin şahsi kitaplığı Eyüboğlu Okullarının kütüphanesine bağışlanır. Bugün bu kitaplık ve bazı şahsi eşyaları okulun kütüphanesinde sergilenmektedir.

2.İSMET ZEKİ EYUBOĞLU'NUN SANATI

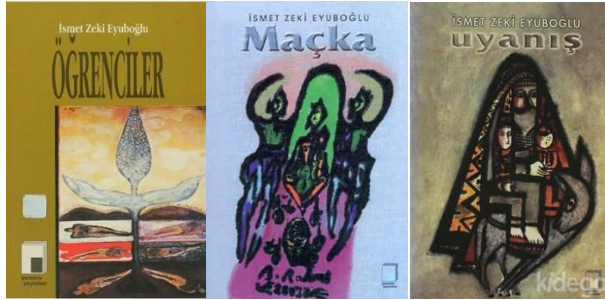
2.1. Sanat Çevrelerine Girişi

İsmet Zeki Eyuboğlu, akraba çevresinin katkısıyla sanatla ve edebiyatla her zaman iç içe olur. İsmet Zeki, yakın akrabası olan Rahmi Eyuboğlu'nun geniş kütüphanesinden, oğulları Sabahattin Eyuboğlu - Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun bilgi birikimlerinden yararlanarak ve haftanın belli bir gününde toplanıp sanatla ilgili görüşlerde bulunan sanatçı çevrenin içinde gelişim göstermiş bir isimdir. Yoğun olarak çeviri yapan Rahmi Eyuboğlu'nun geniş kütüphanesi İsmet Zeki'nin felsefeye olan merakını perçinleyen kitaplara ulaştığı yerdir. Ayrıca Rahmi Eyuboğlu'nun evinde şiir ve sanat üzerine yapılan sohbetleri dinleme fırsatı bularak şiire olan ilgisi giderek artar:

“O dönemlerde, nedense şiire karşı ilgim uyanmaya başlamıştı. Cumartesi, Pazar günleri Bedri Rahmi’nin evine ya da amcamın (Bedri Rahmi’nin babası Rahmi Eyuboğlu’nun) Bayazıttaki evine gider, elini öperdik. Onun evi, benim için ikinci bir okul durumundaydı, kitapları çoktu. Bir de onun evine gelen devlet büyükleri vardı. Onların konuşmalarını dinlemeye bayılırdım. Eyuboğlularının çoğunu onun evinde tanıdım ” (Eyuboğlu, 1999, 63).

Gençliğinin ilk yıllarında gönülsüz katıldığı ve zaman zaman gereksiz bulduğu bu toplantılarda pasif katılımcı olarak bulunan İsmet Zeki, ilerleyen yaşlarında bu toplantıların entelektüel çevresinden ve birikiminden yararlanır.

İsmet Zeki’nin söylediği gibi bir okul görevi gören bu toplantılar sadece devlet büyükleri ve yazın çevresi ile sınırlı kalmaz. Bedri Rahmi Eyuboğlu’nun evinde resimle ve heykelle ilgilenen sanatçılarla tanışır. *“Sık sık Bedri Rahmi Eyuboğlu’nun Salıpazarı’nda, ‘Salıpazar Apartmanı’ndaki evine gider, onun, yengem Eren Eyuboğlu’nun resimlerini, resim yapışlarını görürdüm. İkisi de bana çok yakınlık gösterirlerdi. Resme karşı ilgim vardı, becerim yoktu. Birçok ünlü ressamı, yazarı, ozanı onun devrinde görmüş, tanımıştım” (Eyuboğlu, 1999, 62)* diyen İsmet Zeki’nin birçok kitabının kapağında Bedri Rahmi’nin çalışmalarını görmek mümkündür.



(İsmet Zeki Eyuboğlu kitap kapaklarındaki Bedri Rahmi Eyuboğlu çalışmalarının birkaç görseli)

Rahmi ve Bedri Rahmi Eyuboğlu’nun evinde olan toplantılar haricinde birçok sanatçının katıldığı *“Pazartesi Toplantıları”* adı altında her hafta genellikle Sabahattin Eyuboğlu’nun evinde düzenlenen toplantılara katılan İsmet Zeki, sadece bu toplantılarda değil geniş Eyuboğlu ailesinin cuma günleri bir araya geldiği *“Nene*

Günü” toplantılarında da zaman zaman sanata dair birikimler elde eder. Pazartesi Toplantılarında Vedat Günyol, Azra Erhat, Sabahattin Batur, Nezihe Araz, Mina Urgan, Yaşar Kemal, Güngör Dilmen, Arif Dino, Asaf Halet Çelebi ve Orhan Kemal gibi daha birçok isimle tanışır. Orhan Kemal ile olan dostluğu daha uzun solukludur ve bu dostluk Orhan Kemal’in vefatına kadar sürer.

Sabahattin ve Bedri Rahmi Eyuboğlu kardeşlerin etrafında şekillenen sanatçı topluluğu ile olan yakın ilişkileri İsmet Zeki’nin sanatına aks eder. Sanatçı çoğu zaman bu çevre içinde kendini yetersiz hissedip geri planda kalmaya çalışsa da yüzü aşkın eseri bu çevrenin sanat hayatına etkileriyle doludur. Bu çevrede tanıştığı Cevat Şakir Kababağaçlı ile olan arkadaşlığı Mavi Yolculuklara katılmasına zemin hazırlar. Yapılan gezilerde Anadolu’nun birçok yerini gezen İsmet Zeki, Anadolu kültür ve medeniyeti üzerine çok sayıda eser vücuda getirir. Bu entelektüel çevre içinde yazar, şair, ressam, heykeltıraş ve daha birçok sanatçıyı bulmak mümkündür. İsmet Zeki, entelektüel çevre içinde yaratıcılık ve duyarlılık açısından kendini geliştirme imkânı bulur. Yaratıcılık ve duyarlılık dendiğinde bu iki kavramın İsmet Zeki’nin sanatı için rastgele söylenmediğini belirtmek gerekir ki onun, yaratıcılığı ve duyarlılığı akılcılık esaslıdır. Akılcılığı da çevreye olan bağıını koparmadan sanatına dâhil eder. Aklın öncülüğünü ve sanatın bilime yaslanması gerektiğini savunmasının altında yüksek tahsil yaptığı felsefe bölümünün etkileri vardır.

İsmet Zeki’nin yalnız sanatçılarla değil bilim insanları ile olan iletişimi yazın dünyasında etkisini gösterir. Yükseköğrenim görürken ve daha sonrasında iletişimini koparmadığı bazı bilim insanları vardır. Bunların bir kısmını severek “*Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu’yu, Edebiyat Fakültesi’nde öğrencilik yıllarımda tanıdım. Onunla beni tanıştıran da Prof. Dr. Zeki Velidi Togan’dı. Zeki Velidi Togan’la tanışmamı sağlayan da Takıyettin Mengüşoğlu’dur*” (Eyuboğlu, 1999, 344) gibi yorumlarda bulunurken bir kısmına ise ciddi eleştirilerde bulunur. İsmet Zeki’nin Türkoloji’ye olan ilgisi dil bilgisi merakından kaynaklıdır. Dili hem felsefi açıdan hem de köken bilgisi açısından araştırır ve bu doğrultuda eserler ortaya koyar.

İ. Z. Eyuboğlu’nun hayatını üç evreye ayıracak olsak ilk gençlik yılları, yükseköğrenim yılları ve yoğun yazarlık yılları şeklinde bir sınıflandırma yapabiliriz. İlk gençlik yıllarında İstanbul Fatih Mahallesi etrafında şekillenen sosyal çevresi

kendisinin daha sonra “yobaz” olarak nitelendirdiği bir çevredir. Dinî unsurların ve çeşitli tarikatların görüldüğü bu çevreyle sonraki yıllarda bağını koparsa da bu sosyal çevre içinde dini, felsefi olarak ele almayı öğrendiği bunun yanı sıra Arapça ve Farsça öğrenmesinin etkisiyle Eski Edebiyat olarak adlandırılan dönemi kavrayıp değerlendirebilme yetisini kazandığı görülür. Hayatının büyük kaybı olarak nitelendirdiği ilk gençlik yıllarının düşünüşüne ve sonraki hayatına katkısı olur. Yükseköğretime başlamasıyla girdiği ikinci evrede ise dinî kökenli sosyal çevreden kopmalar başlar. Gördüğü felsefe eğitimiyle sorgulayıcı bir tavır içine girse de sağ görüş olarak nitelendirilen ideolojik zeminden kendini soyutlayamaz, akabinde bazı milliyetçi eğilimler içine girer ve üniversite çevresinde kahvehaneler etrafında şekillenen öğrenci ve sanatçı kesimin bir araya geldiği sosyal çevre içinde yer alır. Bu kahvehaneler sadece milliyetçi düşüncüyü benimseyen bireylerin değil sosyalist ve Marksist düşüncüyü benimseyen bireylerin toplandığı kendi içinde çeşitlilik gösteren kahvehanelerdir. İsmet Zeki’nin sıklıkla gittiği kahvehaneler vardır. Bunlar Küllük, Adliye, İkbal ve Laleli kahvehaneleridir. Birçoğu Beyazıt’ta bulunan bu mekânlar edebiyat fakültesine yakınlığı sebebiyle edebiyatla ilgilenen öğrencilerin akademisyenlerin ve sanatçıların bir araya geldiği yerlerdir. Edebiyat ve diğer sanat dallarıyla ilgili fikir telakkisinde bulunan ve bu alanlara ilgi duyan bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu bu sosyal çevre aynı zamanda ideolojik düşünceler etrafında şekillenir.

İsmet Zeki’nin gittiği kahvehanelerden ilki olan Küllük kahvesi birçok sanatçıya, akademisyene ve öğrenciye ilham olmanın yanı sıra düşüncelerini paylaştıkları bir mekândır. Nevzad Sudi’nin *Küllük Anıları* adlı kitabından hareketle bu kahvehaneye gelen sanatçıları sayısının azımsanmayacak kadar çok olduğu görülür:

“Kahvenin ön bölümünde oturanlar arasında Ahmet Hamdi Tanpınar, Mustafa Şekip Tunç, Hilmi Ziya Ülken, Mehmet Kaplan, Enver Ziya Karal, Zahir Sıtkı Güvemli, Ali Nihat Tarlan, Mükrimin Halil Yinanç, Sadri Ertem (Ethem), Nurullah Ataç, İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Hamamizade İhsan, Agâh Sırrı Levend, Emin Ali Çavlı, Salih Zeki Aktay, Mahmut Yesari, Peyami Safa, Vecdi Bürün, Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, Hakkı Süha Gezgın, Mesut Cemil Tel, Edip Ayel, Sabri

Esat Siyavuşgil, Naci Sadullah, Salim Rıza Kırkpınar, Sıtkı Akozan, Osman Cemal Kaygılı, İbrahim Hoyi'yi anımsayabiliyorum. Arka bölümde ise, Arif Dino, Asaf Halet Çelebi, Abdülbaki Gölpınarlı, Cahit Saffet Irgat, Cavit Yamaç, Abidin Dino, Fikret Adil, Rifat Ilgaz, Suphi Taşhan, Sabahattin Kudret Aksal, M. Niyazi Akıncıoğlu, Hüsamettin Bozok, Samim Kocagöz, Suavi Koçer, Ömer Faruk Toprak, Hasan İzzettin Dinamo, Neriman Hikmet, Muazzez Kaptanoğlu, Lütfi Erişçi, Arif Damar, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Sait Faik Abasıyanık, Orhon Murat Arıburnu, Celal Sılay, Hasan Tanrıkut, Suat Taşer, Özdemir Asaf, Oktay Akbal, Gavsı Halit Ozansoy, Neyzen Tevfik, N. İlhan Berk, A. Kadir, Sabahattin Batur, Faiz Turhan, Yaşar Çimen, Miraç Katırcıoğlu, Celalettin Ezine, Burhan Arpad, Nuri İyem, Abidin Nesimi, Fehmi Yazıcı, A. Arad, Suat Derviş, Güzin Dino, Cahit Tanyol, Baha Dürder, İhsan Altay, Sabri Soran, Orhan Veli Kanık, Cahit Sıtkı Tarancı'ydı" (Sudi, 2004, 32-33).

Adı verilen sanatçıların, düşünürlerin çokluğu kahvehanelerin bir okul özelliği taşıdığını gösterir niteliktedir. Küllük gibi birçok kahvehanenin müdavimi olan İsmet Zeki'nin içinde bulunduğu bu çevrenin sanatına ve fikirlerine etkisi kaçınılmazdır. Kahvehanelerin yanı sıra dönemin toplanma mekânlarından sayılan bazı pastane ve meyhaneleri İsmet Zeki'nin sanatçılarla etkileşimde bulunduğu sosyal çevreler içine dâhil etmek mümkündür.

İsmet Zeki Eyüboğlu, gerek akrabaları içinde sanata ve edebiyata yönelmiş kişilerin bulunmasıyla gerek kendi yönelimleri doğrultusunda sanat çevreleri içinde bulunur. Çoklu kültür ve çoklu sosyal çevre içinde bulunması bakış açısında yeni ufuklar açarak birçok esere imza atmasına katkı sağlar. Sonuç olarak felsefeden dile, dilden bilince, bilinçten akla, akıldan dine, dinden folklora, folklordan edebiyata uzanan geniş yelpazede verilen eserlerin kaynağında İsmet Zeki'nin bireyselliğinin yanında çevre faktörünün etkisi büyüktür.

2.2. Sanat Hayatı ve Sanat Anlayışı

İsmet Zeki Eyuboğlu, hayatını sadece bir eser ortaya koymaya değil araştırmaya ve öğrenmeye adanmış. Onun adının bilgelikle anılması bu durumun kanıtıdır. Eserleri incelendiğinde bunlarda sanatın nasıl ele alınması gerektiği konusu ve sanatın köken bilgisine hâkim olunması gerektiği anlayışı görülür.

İ.Z. Eyuboğlu'nun kendini şiirle ifade etmeye başlaması ilköğretim yıllarına denk gelir. Fakat ruhundaki felsefeci onun tek bir düşünceye ve tek bir türe bağlı kalmamasının yolunu açar. Başlangıçta divân şiirine olan tutkusu zamanla yerini serbest nazma bırakır. Doğayı ve yer yer toplumu konu alan şiirlere yönelir. Sadece değişmekle kalmayan İsmet Zeki, her kabuk değişiminde daha önce içinde bulunduğu kabuğa bakarak o kabuğun ne kadar dar ve eski olduğunu eleştirmekten kendini alamaz. Bu tutum hayat serüveni içinde değişimin kaçınılmaz olduğunu destekler niteliktedir.

İsmet Zeki, daha sonra merak duygusunun getirdiği tutkuyla araştırmalar kaleme alır. Onun Anadolu'ya dair yaptığı çalışmalara ve bu merakın nedenine Vecihi Timuroğlu, İsmet Zeki'nin ölümünün ardından şu satırlarla açıklama getirir:

“Kuşkusuz felsefe yapacak bir birikimi kazanmak için, bilimsel düşünüşe yabancı toplumda, 78 yaş yeterli değildir. Yeterli değildir, çünkü, felsefe, evrenin tümel açıklamasına yönelik dizgeli düşünme disiplini. Böyle bir dizgeyi kurabilmek için, toplumsal gelişmemizin bize bıraktığı dinsel ve törel kalıtımızın kavramlarına, bilimsel araştırmalara gereksinim vardır. İsmet Zeki, bu altyapıyı hazırlamak için önemli çalışmalar yapmıştır. Böyle bir çalışma zorunludur. Her düşünür bu iki etkenin düşünce dizgesine giriş düzeyine göre ayrılık gösterir. İsmet'in Anadolu uygarlıklarıyla ve ekiniyle uğraşmasının, Anadolu Türkçesi'nin kökbilimine ilgisinin nedenleri bunlardır. Kaynağında, biz, felsefeye uzak durmadık, ama felsefe yapabileceğimiz toplumsal kalıtımızın ayrıntılarını ve derinliğini bilemiyoruz” (Timuroğlu, 2003, 8).

İ. Z. Eyuboğlu'nun eserlerine bakıldığında okuyucular bu eserler yardımıyla olaylara farklı pencerelerden bakabilme imkânı bulur. Bu nedenle çeşitli türlerde

eserler veren İsmet Zeki'nin şiire olan tutkusunun yanında merak duygusunun tatmini niteliğindeki araştırma, derleme, biyografi ve çeviri türünde eserlerini görmek mümkündür.

Çok yönlü olan sanatçı yaşadığı coğrafyayı oluşturan kültürel, siyasi ve dini birçok grubun içinde kimi zaman uzun soluklu kimi zaman ise kısmen bulunarak eserlerine bu durumu yansıtabilmeyi başarır. Başarısının ve renkli sanat evreninin sanata gönül verenlerin algısını teşkil eder nitelikte olmasıyla birkaç ödüle layık görülür. İsmet Zeki, “1995 Hacıbektaş Barış Ödülü” ve “1996 Edebiyatçılar Derneği Onur Ödülü” gibi ödüller alır.

1968’de *Meydan Larousse Ansiklopedisi*’nde yazarlık yapmaya başlayan İsmet Zeki, atasözleri derleme çalışmaları ve etimoloji sözlüğü çalışmaları yapar. Sanatçının hayatının büyük bir bölümü edebiyat çevrelerinde ve yazın hayatı içinde geçer.

İ.Z. Eyuboğlu’nun sanat anlayışının bel kemiğini oluşturan yakın akraba çevresinin dışında yükseköğrenimine başlayıncaya kadar geçen süreç içinde farklı sanat çevreleriyle yakından ilişkiler kurduğu görülür. Ancak daha sonra hayatındaki radikal değişimler neticesinde ne bu çevreyi ne de bu çevre etrafında bir araya gelen sanatçıları gerçek sanatçı olarak niteler. İsmet Zeki’nin her ne kadar bu sanatçıların sanatlarına karşı düşünceleri olumsuz yönde olsa da onlardan öğrendikleri yadsınamaz. Genel olarak bakıldığında İ. Z. Eyuboğlu’nun kendiyle zıtlık oluşturan her unsurun eserlerine yansıdığı görülür. Tüm bu etkenlerin yanı sıra siyasi görüşünde ve ideolojisinde yaşadığı değişimler ise eleştiri oklarını çevirdiği tarafların hayatı boyunca farklılık göstereceğinin emaresi niteliğindedir. Değişimine ve zihninin kendisine pozitif evrilimine bakıldığında dikkatlerden kaçmayan tek şeyin “Neden felsefe?” sorusuna verdiği cevap olduğu görülür. Tansu Bele ile yaptığı röportajda ürün vermenin bir felsefe gerektirdiğini ve felsefi tutum olduğunu söyler. Ayrıca “Benim tüm çalışmalarımda ışıldağım olan felsefe kendi özel buluşum değildir, içinde yetiştiğim ekin sel çevrenin bir ürünüdür” (Bele, 2003, 1) diyerek içinde bulunduğu sanat ortamı onu felsefeye yönlendirdiğini belirtir.

İsmet Zeki’nin sanat anlayışında realizm ve pragmatizmin ön planda olduğu görülmektedir. Realizm kendini daha çok şiirlerde gösterir. Onun şiirinde gerçek

nedenler vardır. Duygular romantizm etkisiyle yansıtılmaz. Açık bir dille tasvir edilen duygular insanın varoluş sebeplerine dayandırılır. Örnek verilecek olursa cinselliği aşka değil fizyolojik ihtiyaca dayandırır. Şiirinde insan gerçekleri kendini gösterir. Şiir dışında verdiği eserlerde ise pragmatik bir tutum ağır basar. İsmet Zeki'ye göre bir eserin iyiliği onun sağladığı fayda ile doğru orantılıdır. Bu nedenle her alanda olması gerektiğini savunduğu gelişimin edebiyat alanında kendini göstermesini bekler. Bir akıma bağlı kalmak veya salt bir düşünce ardında koşmak İsmet Zeki için edebiyat alanında gelişimin önünde bir engel teşkil eder. Eserlerinde bir şeyi sebepleriyle açıklamayı alışkanlık haline getiren İsmet Zeki, anılarında dâhi düşüncelerini sebepleriyle okuyucuya vermeye çalışır. Bilgilendirmeyi ön planda tutan İsmet Zeki'nin şiirlerinde bu durum belirgindir. Realizme ters düşen mitolojik varlıkların ve konuların İsmet Zeki şiirindeki varlığı felsefeye ve felsefenin anavatanı sayılan Yunan medeniyetine dayanır. Aynı zamanda Anadolu medeniyetleri üzerine yaptığı çalışmalar şiire mitolojik unsurları dâhil etmesinin önünü açar. Ancak bu durum onun şiirdeki realizmine gölge düşürmez.

İsmet Zeki Eyuboğlu çağını aşmaya çalışan bir sanatçıdır. *“Kişi ancak yarattığının geleceğe yönelik etkisiyle, üreticiliğiyle, özgürlüğüyle çağını aşabilir”* (Eyuboğlu, 2000a, 10) diyen İsmet Zeki, hayatı boyunca kendi yaratım süreci içinde devinir. Sanatçının özgür olmasından bahsederken bu özgürlüğün başıboşlukla karıştırılmaması gerektiğini birçok yazısında yineler. İsmet Zeki'nin *“Kendi benliğinin başkasının varlığında yitmişliğini görememekten doğan yüzeyselliğine bile yabancılaşma”* (Eyuboğlu, 2000a, 36) dediği kişinin hep etki altında kalışı üzerine bir eleştiridir. İsmet Zeki'nin nazarında sanatçı sadece bir fikre tutunup kalan değildir. Sürekli devinim içinde olmak sanatçılığın gereğidir. Bu süreçte ise çıkarların gözetilmemesi gerekliliğinin önemine ayrıca vurguda bulunulur. Özgünlüğün yakalanabilmesini bu kurallara bağlayan İsmet Zeki, bu bağlamda özgün bir sanatçıdır.

İsmet Zeki'nin sanat anlayışını ele alırken kendine ait bir fikir dünyası olduğu gözlemlenir. Bu durum kendi düşünceleriyle tutarlılık içindedir ki hem eserleri hem bazı röportajlarda verdiği cevaplar bir kanıt niteliğindedir. *“İnsanın, hangi düşünce oylumunda olursa olsun, ‘arena’ya çıkması için kendini yeterli duruma getirecek bir tutumu benimsemesi, kendini bu tutumla ortaya koyması gerekir. Hep başkalarının*

ışıladağını kullanmayı alışkanlık edinenin günün birinde karanlıkta kalacağını söylemek için bilici olmak gerekmez” (Bele, 2003, 1) diyen İsmet Zeki, özgünlüğün önemine vurgu yaparken edebiyat dünyası içinde gelişimin sağlanamaması konusunda yaptığı eleştirilerin nedenini kısaca açıklamış olur. *“Öyle birkaç yazarın, birkaç yapıtını diline dolamakla, yalnızca gönüldeşlerinin, sevdiklerinin adlarını anmakla ‘edebiyat’ olmaz. İş kolayından, ucuzundan almak, yandaşlarla bir topluluk oluşturmak kısırdöngüdür. Bizim bugünkü ‘edebiyatımız’ bu kısırdöngünün içindedir”* (Bele, 2003, 4) derken sanatın kolektif bir eylem olmadığını söylemeye çalışır. İsmet Zeki, sanatını popüler olmak için kullanmaz. Çok sayıda eser vermiş olmasına rağmen edebiyat dünyası içinde sıklıkla anılan isimler arasında yer almaz. Ahmet Özer bu durumdan *“Eyuboğlu, birilerinin el üstünde tuttuğu bir yazar olmadı hiç. Reklam ajansı yoktu. Daha kitabı çıkmadan, sokak panolarında onunla ilgili bir ilana rastlayamazdınız. Yazdığı, yayımladığı kitaplar üzerine art arda yazı yazacak insanı da yoktu. Ne zaman, neyi yazacağını, kendi yüreğine sormuş; bunun da gereğini yerine getirmiş bir değerimizdir”* (Özer, 2008, 176) sözleriyle yakını. Bu serzenişin sebebi sanatın tanıtılması yolunda tarafların kullandığı yöntemlerdir. İsmet Zeki, eserlerinde edebiyatın sadece belli bir dönemde kabul gören ve popüler olan düşüncelerin peşinde harcanarak karanlığa mahkûm edildiğinden, yeniliğin yakalanamadığından bahseder. *“Edebiyat gerçek görevini yapmıyor. Aydınlığın yerine karanlığı yayıyor. Divan edebiyatının başka bir boya altında ortaya çıkışıdır bu. Edebiyat bir sanat değil de inanç aracı oluyor. Kendi sorunlarının, geliştirici, aydınlatıcı görevlerinin dışına itiliyor. (...) Oysa edebiyat, bir araç değildir, başlı başına bir akımdır, bir düşünce çığırısıdır. Bir yaratma alanıdır”* (Eyuboğlu, 1982, 257) diyen İsmet Zeki, edebiyatın misyonunun dışında kullanılmasını eleştirir.

Edebiyat üzerine düşüncelerini sık sık dile getiren İsmet Zeki’nin bu alanda eser veren birçok sanatçı hakkında da ciddi eleştirileri vardır. Ciddi yenilikler ve atılımlar yapmak için gayret sarf eden birçok sanatçının hakkını her zaman teslim eder. Edebiyata yeni soluk getirerek ivme kazandırmaya çalışan sanatçılardan; *“Bu kuşak sorunsal içerikli şiir anlayışından yoksundur, yalnızca geçici ilgiye dayanan konulara değinmekle, dili tersine çevirmekle yetiniyor, yaşadığı ile düşündüğü arasında içsel, varoluşsal bir bağlantı görülüyor. Oysa Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Mehmed Seyda, Aziz Nesin, Kemal Tahir, Sabahattin Ali, Ahmet Hamdi, Sait*

Faik ile çevrelerinde bulunanlarda insan sorunlarının ağırlığı seziliyor. Bunlara bambaşka tutumu olan Halikarnas Balıkcısı'nı katabiliriz''(Bele, 2003, 4) sözleriyle bahseder.

İsmet Zeki Eyuboğlu, milliyetçiliğin çarpıtıldığını düşünmesi nedeniyle milliyetçi olmadığını söyler. Her ne kadar böyle söylese de yaptığı sözlük çalışmalarında, eserlerinde hatta çevirilerinde Türkçeye ayrı bir önem verdiği gözlemlenir. Türk dili konusunda Öz Türkçe kullanmanın öneminden bahseder. Hatta çevirilerinde bu hassasiyet daha çok dikkat çeker. *Buyurtu, yalınç, kamutay, gerekim* gibi daha nice kelimeyi eserlerinde görmek mümkündür.

İsmet Zeki Eyuboğlu'nun, şairliği, yazarlığı ve hatta onu tanıyanların ona atfettiği adla bilgeliliği kendi söylemiyle farklı bir düşünce çıkışı açmak üzerinedir. Türk edebiyatında sanatını felsefeyle yoğuran felsefe alanında ihtisaslı kişilerindendir.

İKİNCİ BÖLÜM

1. İSMET ZEKİ EYUBOĞLU'NUN ESERLERİ

Çeşitli tür ve konuda birçok esere imza atan İsmet Zeki'nin ölümünün ardından yayımlanan ve yayımlanmayı bekleyen sayıca yüzü aşkın eseri mevcuttur. Ağırlıklı olarak araştırma- inceleme türünde eser veren İsmet Zeki'nin her eserinde farklı bir bakış açısına rastlamak mümkündür. Tekdüze olmayı hayatı boyunca kabul etmemesi eserlerinin çeşitliliğine yansır.

Yazarlığının yanında çevirmen olarak da tanınan İsmet Zeki, çevirilerini genellikle felsefe kitapları üzerine yoğunlaştırır. Bunun nedeni felsefi anlamda zayıf gördüğü Türk toplumunun bu konuda bilgi sahibi olması gerektiğini düşünmesidir. Günümüzde İsmet Zeki'nin çevirdiği bu kitapların birçoğunun üzerine yenileri eklenmez. Bu durum ise İsmet Zeki'nin çeviri alanında önemli katkılarda bulunduğunu ortaya koyar.

Çalışmanın bu bölümünde sanatçının eserlerine ayrıntılı ve sistematik bir yaklaşımla açıklık getirilecektir. Öncelikle türlere ayrılan eserler, kendi içinde sınıflandırılarak açıklanacaktır.

1.1. Şiir

İsmet Zeki'nin şiire gönül vermesi çok küçük yaşlarına denk gelir ve lise yıllarında şiir yazmaya başlayan sanatçı çeşitli müstear isimler kullanarak şiirler kaleme alır. Bu isimlerle yazdığı şiirler genellikle divân şiiri anlayışına uygundur. Bu geleneğe olan bağlılığı ise lise yıllarından daha öncesine tarikatlar ve tekkeler çevresinde geçen zamana denk gelir. Fakat bu geleneğe olan sempatisi zamanla fikir dünyasında meydana gelen değişimlerle birlikte yerini modern şiir anlayışına bırakır. Eski şiir geleneğiyle olan bağını kesin bir şekilde koparmakla kalmaz bu şiir geleneğine bağlı olanlara ve bu şiirlere ağır eleştirilerde bulunur. Söz konusu eleştirileri inceleme kitaplarından *Divân Şiirinde Sapık Sevgi*'de görmek mümkündür.

İsmet Zeki, müstear isimlerle yazdığı şiirlerde genellikle para kazanma kaygısı içindedir. Sanatçı bu şiirlerini kendi sanat anlayışının ürünü olarak kabul etmez, onları ısmarlama şiirler olarak görür. Bu şiirlerin odağında ise hiciv ve ötekileştirme ön plandadır. Oysa onun şiir anlayışına göre; “*Şiir yazmak için yazılmaz şiir bir insan sorununu ayrı bir dille söylemek, işlemek için yazılır*” (Naso, çev.: Eyuboğlu, 1994, 12-13). Sanatçının bu anlayışla yazdığı, İsmet Zeki Eyuboğlu imzasını taşıyan dört şiir kitabı vardır. Bunlardan ikisi İsmet Zeki’nin hayattayken basılan şiir kitaplarıdır. Son ikisi ise vefatından sonra yayımlanır. Son iki şiir kitabı ilk ikisine oranla daha az etkileyiciliğe sahiptir. İsmet Zeki’nin son şiirlerinin vefatından sonra yayımlanması bu durumunun nedeni olabilir.

İsmet Zeki’nin *Zebani* mahlasıyla yazdığı şiirlerini diğer şiirlerinden ayırmak gerekir. Bunlar ilk şiirleri olma özelliği gösterse de imzasını attığı ilk şiir kitabı *Taşoloğun Başında*’dır. Bu şiir kitabını sırasıyla *Kara Zıpkalı Uşaklar Destanı*, *Bu Son Fasıldır Ey Ömrüm... Nasıl Geçersen Geç!*, *Atatürk Anadoludur* adlı şiir kitapları takip eder. İsmet Zeki’nin, şairlik yönüyle anılan bir sanatçı olmamasının nedeni kendini diğer çalışmalarına (araştırma, derleme, çeviri vb.) adanması ve bu çalışmalarla anılmak istemesinden kaynaklıdır. Fakat İsmet Zeki, her ne kadar araştırmacı yönü ağır bassa da şairlik yönü de kuvvetli bir sanatçıdır. Nitekim *Kara Zıpkalı Uşaklar Destanı* konu aldığı coğrafyayı ve o coğrafyanın insanını yansıtan bir destan olması yönünden özgün bir eserdir.

Sanatçının şiirleri genel anlamda belli bir akıma veya şiir anlayışına dâhil edilecek türden değildir. İsmet Zeki’nin şiirleri farklı şiir akımlarını barındırır. Sanat için sanat anlayışını savunmaz ancak büsbütün toplumcu çizgide de değildir. Şiirlerinde duyguların temeline doğanın kanunlarını koyar. Öyle ki şiirde işlediği cinsellik kavramı bir aşkın sonucu değil ihtiyacın, üremenin gereği olarak kabul edilir. Doğa olduğu gibi şiire aksedilir. Şiire konu olan kişiler, yaşamış ve yaşayan kişilerdir.

İsmet Zeki’nin şiir anlayışı *Zebani*’den, İsmet Zeki olma yolundaki bir serüvendir. Bunu G. C. Jung’un arketip kuramındaki⁴ yeniden doğuş arketipi ile

⁴ Bknz. Carl Gustav Jung, *Dört Arketip*, Metis Yayınları, İstanbul.

açıklamak mümkündür. İçinde bulunduğu çevreden soyutlanarak kabuk değiştirme çabası sanatçının değişim serüveninin temelini teşkil eder:

“Jung, kollektif bilinçaltı olarak adlandırdığı insan zihninin bir bölgesinde çeşitli arketiplerin bulunduğu ve bu arketiplerin insan yaşamının her alanında yeniden üretildiğini dile getirir. Aynı zamanda insan yaşamını biçimlendiren bu arketiplerden birisi de Jung’un “yeniden doğuş arketipi” adını verdiği bir ilk imgedir. Yaşam içerisinde birkaç farklı şekilde yansıyan bu arketip, insanın yeni bir düşünce yapısı benimsemesi, yeni bir aidiyete sahip olması, yeni topluluğa dahil olması vs. gibi çeşitli kategorilerde gözlemlenebilir” (Güngör, 2015, 69).

Sanatçının Yergi adlı şiirinde söylediği gibi *“Yaşamak değişmektir”* (Eyuboğlu, 1998, 211). Değişimi hayatının ve sanatının odağına koyan İsmet Zeki için bu süreç yaşadığı fikri değişimin - yeniden doğuşun hem nedeni hem sonucudur. Sadece şiirlerinde değil tüm eserlerinde bu durumun izini görmek mümkündür.

Taşoluğun Başında

İsmet Zeki’nin ilk ve en hacimli şiir kitabı olan *Taşoluğun Başında*, Mart 1998’de Pencere Yayınları tarafından yayımlanır. Kapak tasarımı İbrahim Karakaş tarafından yapılan eserin kapağında tarlada çalışan kadınlar görülür. Bu eserin adı İsmet Zeki’nin Maçka’da evinin önünde bulunan çeşmeden, taş oluktan gelir. Bu eski çeşme yıllara meydan okuyarak yaşanmışlıkların birikimini dışarı döker. İsmet Zeki’nin iç döküşü olan kitap bu çeşmeyle aynı özelliği taşır.

Anadolu’yu ve Anadolu insanını konu edinen eserin içeriğiyle ilgili ilk izlenimler eserin kapağıyla verilir. Bu eser; *Benden Bana, Senden Ayrı, Dostlar, Nebahat, Kadınlar, Yaşamdan Görünüm, Kısacıklar, Dörtlükler, Eski Telden ve Destan* adı altında on bölümden oluşur. Ayrıca çeşitli şekil özelliklerine sahip yüz seksen sekiz şiir bulunan eserde serbest şiir ve divân şiiri tarzında şiirler mevcuttur.

İsmet Zeki’nin bu kitabında Cahit Külebi, Vedat Günyol, Azra Erhat ve Abdülbaki Gölpınarlı gibi isimlere ithaf ettiği şiirler bulunur. *Salkım* adlı şiiri Cahit

Külebi'ye ithaf eden sanatçı, bu şiirde Tokat'tan başlayarak daha doğudaki illerden ve o illerin birtakım özelliklerinden bahseder. Bunun yanı sıra dostluğu konu edinen *Göç* Vedat Günyol'a, mavi yolculukları konu edinen *Köyceğiz Koyu* şiiri Azra Erhat'a ve içki meclislerini konu edinen *Gazel*'i Abdülbaki Gölpınarlı'ya ithaf edilir. Bir ithaf şiiri olmasa da Bedri Rahmi Eyuboğlu ve Sabahattin Eyuboğlu'na yazılmış şiirler de bu eserde yerini alır:

“Renklerden kurulu bir dünya

Işıklar sevgiler sevgililer

Ne bir avuç bulut

Ne bir tutam sis

Soluğu yeşil kokar

Gülüşi mor mu mor

Ne ben söyleyeyim bunu ne sen sor

Bir kucak özlem bize kalan

Yalandır avunduğumuz yalan

Sevmekten seilmekten ötesi

“Türkülere karıştın Koca Reis” (Eyuboğlu, 1998, 53).

Bedri Rahmi adını taşıyan bu şiir B.R. Eyuboğlu'nun ölümünün ardından ona duyulan özlemi konu edinir. *Sabahattin Eyuboğlu* şiirinde ise onun ağzından bir serzenişe yer verilir.

“Yaşadım

Karşı çıktım bütün sömürülere

Öldüm

Sömürülmekteyim dostlar elinde” (Eyuboğlu, 1998, 209).

Bu eserde içerik yönünden Anadolu'ya, Anadolu insanına, Anadolu uygarlıklarının izine ve mitolojik unsurlara sıklıkla yer verilmesinin yanı sıra doğa,

kadın, özgürlük, toplum ve siyasi eleştirileri konu alan şiirler de vardır. Atatürk'ü ve Atatürk ilkelerini sık sık işleyen İsmet Zeki, bu şiirlerde dönemin siyasetini eleştirirlerken Atatürk ilkeleriyle ters düşen yönetime ağır yergilerde bulunur. Bu konudaki şiirlerin birçoğu *Atatürk Anadoludur* kitabında da tekrar eder. *Taşoluğun Başında*'da toplumcu gerçekçi şairlerden yansımaların bulunduğu şiirleri görmek mümkündür. Bu şiirler genellikle Nâzım Hikmet Ran şiirlerine benzer ve onun şiirlerine, eserlerine göndermelerde bulunur. *Yürür Devrim* adlı şiir bunlardan sadece biridir:

“Bir baş görürsün uygarlığa dönük

Uludan uludur dağlarca

Bir baş görürsün arkaya bakar

Alçaktan alçak çağlarca

Yağmur yağar kar iner üstüne devrimin

Büyür uzayarak süresiz büyür ötekinin güneş vurdukça yüzüne

Küçülür de küçülür

Yücelen devrimlerin eteğinde

Kemirgen böcekler sürünür

Ağar Atatürk devrimleri göklere güneşçe

Aldırmadan uluyan engellere

İt ürür kervan yürür” (Eyuboğlu, 1998, 97).

Bu şiirde Nâzım Hikmet'in sıkça kullandığı güneş imgesi yer alırken ayrıca Nâzım Hikmet'in Orhan Selim imzasıyla yazdığı *İt Ürür Kervan Yürür*'e bir göndermenin varlığı görülür. Devrim yolundan dönmeyen, ilerleyenler için sıklıkla kullanılan bu deyim, İsmet Zeki'nin şiirinde de bu misyonu üstlenir.

Şiirlerin şekil ve muhtevasına bakıldığında toplumcu gerçekçi bir anlayışın hâkim olduğu görülür. Fakat bu durum, İsmet Zeki'yi toplumcu gerçekçi olarak adlandırmak için yeterli değildir. Zira kendisi de hayatı boyunca belli bir anlayış ve

toplulukla adının anılmasından kaçınarak serbest bir sanat anlayışıyla eserler kaleme alır.

Kara Zıpkalı Uşaklar Destanı

İsmet Zeki'nin ilk şiir kitabından bir yıl sonra Mart 1999'da Pencere Yayınları tarafından yayımlanır. Adını Doğu Karadeniz'de kullanılan diz kapağına kadar geniş, diz kapağından ayak bileğine kadar dar inen bir çeşit pantolon olan erkek giyim eşyasından alır. Yine yörede genç erkekler için kullanılan uşak kelimesiyle bu destana adını veren yöre insanı kastedilir. Kapak tasarımında Karadeniz'in doğasını çağrıştıran yeşil zemin üzerinde Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun bir resmi yer alır. Bu resim, elinde kemeçe tutan bir adamın kübik portresi niteliğindedir.

Yaşanmış olayların ve yaşamış kişilerin destanı olan bu eser, on beş şiirden oluşur. 1914'te I. Dünya Savaşı ile Osmanlı Devleti topraklarından pay almaya çalışan diğer devletlerce savaş meydanına döndürülmesiyle Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu'da Çarlık Rusya'nın gerçekleştirdiği bir işgal söz konusudur. Bu savaşla birlikte önce Sarıkamış'a daha sonra Balkanlar'a ve Yemen'e asker olarak gönderilen Anadolu erkekleri ardında kadınlarını, çocuklarını ve yaşlılarını bırakır. İşgal nedeniyle yoksul ve müdafaa yönünden güçsüz kalan halk, muhacir olarak başta kadınlar ve çocuklar olmak üzere doğudan batıya doğru göç eder. *Kara Zıpkalı Uşaklar Destanı*, Doğu Karadeniz ve Trabzon ili çevresinde Çarlık Rusya'nın yol açtığı dış kaynaklardan beslenen Ermeni ve Rum çetecilerine karşı yaşadıkları yöreyi savunan Türk erkeklerin ve kadınların destanıdır.

İsmet Zeki, doğduğu coğrafyada yaşanan bu olayları yaşanmış hikâyelerle destanlaştırır. Sonradan öğrenilen hikâyeler sanatçı tarafından bir kurguyla destana dönüştürülür. Burada Terry Eagleton'ın her deneyimin şiire yansıyor yansımaması üzerine sorduğu “*Her durumda bütün şiirler ‘deneyimleri’ kaydetmez; Homeros’un İlyada’sı veya Aleksander Pope’un Essay on Criticism’i (Eleştiri Üzerine Deneme) hangi ‘deneyim’i yansıtır ki?*” (Eagleton, 2011, 53) sorusu akla gelir. İsmet Zeki'nin *Kara Zıpkalı Uşaklar Destanı* da bu sorunun bilinen cevabıyla uygun düşmektedir. Sanatçının dinlediği hikâyeler aracılığıyla şiire yansıttığı bu yıllar doğumundan önce

yaşanmış olayları kapsar. Bu olaylar aile büyüklerinden ve çevresinden dinledikleriyle şekillenerek şiirlerine yansır. Eserin basım tarihi olarak seçilen mart ayı yine aynı ayda başlayan muhacirlik dönemine ve 26 Mart 1916'da başlayan Trabzon'un işgaline gönderme niteliğindedir.

Farklı rotalar izleyerek batıya göçe başlayan halkın bir kısmı Gümüşhane üzerinden bir kısmı da sahil kesiminden Giresun, Ordu, Tokat ve Sivas gibi çeşitli illere göç ederler. Bu dönemde Tokat Niksar'a göçmek zorunluluğunda kalan Eyuboğlu ailesi geride konaklarını ve dede Şükrü Eyuboğlu'nu bırakır. *Ali Yemen* şiirinde bu olayın biyografik yansımalarını görmek mümkündür:

“Ocaklı köyünden yaşlı Şükrü Efendi

Bırakıp gitmemiş atadan kalma konağını

Dokuz çocuk büyütmüş

Yirmi bir kişiye ekmek yedirmiş

Yüreğinde taşıdığı konağın içindedir” (Eyuboğlu, 1999a, 19).

Bu olaylara *Anılar* adlı eserinde detaylıca yer veren İsmet Zeki'nin, *Ali Yemen* şiirine adını veren kişi 1916'da çatışmalarda hayatını kaybeden dayısıdır. Bu şiir sanatçının ailesiyle ilgili detayların hâkim olduğu bir şiirdir. Şiirde “*sarı çizmeliler*” olarak nitelendirilen Çarlık Rusya askerleriyle birlikte Trabzon Rum Metropolit Hrisantos'un emriyle hareket eden yerli Rumlar, Türklere saldırır. Eserde bu duruma sıklıkla telmihte bulunulur. *Ali Yemen*'in vurulmasının ardından hayatını kaybetme sebebi de dost bildiği Rumlar tarafından zehirlenmesiyle olur:

“Gidiyorlardı sardırmaya yarayı

Başar köyünün kocakarı ilacı yapan papazına.

Kimbilir kaç kez ölümden kurtardığı

Dinimiz ayrı canımız bir dediği

Ekmek yedirip ayran içirdiği arkadaşına.

Ertesi günün alaca karanlığında

Sardırdılar yarayı.

Çok geçmeden bir titreme bir sancı

Götürmüş kurşunun götüremediği Ali Yemen 'i..

Papaz ağı katmış yarasına

Ekmek verene taş atmış

Anlaşılmış onun da Hrisantos çetesinden

Bir kılavuz olduğu” (Eyuboğlu, 1999a, 23).

Birçok kişinin hikâyesine yer verilen bu eserde Ali Yemen dışında Asteğmen Hurşid, Onbaşı Ahmed, Ateş Ahmet, Sarı Durmuş, Süleymanoğlu Yusuf ve işgale direnen kara zıpkalı delikanlıların hikâyelerini konu alan şiirler bulunur. Ancak bu destan sadece erkeklerin değil yöre halkının cesur yürekli kadınlarını da konu alır.

Kitapta yer alan farklı hayatlara dokunan şiirlerde dönemin yönetimine ve yönetim anlayışına da yer verilir. Divân şiirinde sık sık “zıllullah” yani Allah’ın gölgesi olarak anılan padişah bu benzetmesi ironik biçimde kullanılarak dönemin sultanı eleştirilir:

“Kimbilir kamalı tüfekli bir gezgin de olabilir

Amerikan mandasına gönül veren padişahın

Buyruğuna dayanarak tanımak ister yurdumuzu

Yeni mandayı beslemek için

Otun iyisi nerede bulunur diye

Hrisantos çetesinin izini sürerek

Köylüden gizlice sorabilir

Yeryüzünde tanrının gölgesi padişahın

Buyruğuna kim karışabilir?” (Eyuboğlu, 1999a, 36).

Ateş Ahmet şiirinde yer alan bu yergi sessiz kaldığı, işgale göz yumduğu için padişahı hedef alır. Yine aynı şiirde sarayı besleyen Anadolu'dan başlayarak gönderilen besinden mahrum kalan padişahın zayıflamasına kadar sürüp giden bir eleştiri vardır. Bu şiirde göze çarpan bir diğer unsur ise *Gülcemal*⁵ gemisidir. “*Ateş Ahmet ateş gibi bir uşaktı / Onsekiz yaşında girmiş Gülcemal'e / İlk kömür taşımış kazanları kaynatan ocağa / Sonra yükselmiş ateşçiliğe*” (Eyuboğlu, 1999a, 33). *Gülcemal*, Trabzon'da savaşın ve ayrılığın sembolüdür. I. Dünya Savaşı'nda Trabzon ve çevresini konu alan eserlerde bu gemiyi görmek mümkündür. Nazan Bekiroğlu'nun *Nar Ağacı* adlı romanının IV. bölümüne *Gülcemal* ismi verilir. “*Gülcemal bütün ışıklarını yakmış, bütün güzelliklerini saçmış, düdüklerini öttürüp duruyordu. Trabzon'un ne kadar genci civanı varsa bu düdük sesi hepsini toplayıp gidecekti, öyle mi?*” (Bekiroğlu, 2014, 195) sorusuyla anlatılmaya çalışılan bu gemi savaştır, askerdir, ayrılıktır ve götürdüklerini geri getirmeyendir.

İsmet Zeki, *Kara Zıpkalı Uşaklar Destanı*'nda Trabzon halkının gücünü ortaya koymaya çalışır. Bu güç gösterisi yöre halkına has bir özelliktir “*Bir Trabzonlu'yu dinlediğinizde, anlatımından çıkaracağımız özgüven ve erkmerkezli düşünce formu olur. Bu algının tarihsel kodlarına bakıldığında bölgenin jeopolitik öneminin ortaya koyduğu miras açıklayıcıdır. 1461'de İstanbul'un fethini tamamlayıcı hamle olarak Trabzon'u fetheden II. Mehmet, yörenin jeostratejik önemini kendisinden sonra gelenlere vazgeçilmez bir miras olarak şekillendirir*” (Sevinç, 2014, 87-88). Trabzon halkı, anlamlandırılmaya çalışılan bir halktır. Evliya Çelebi de *Seyahatnâme*'sinde Trabzon'da gözlemlediği halkı eserine dâhil ederken halkın farklı bir kültürel yapıya ve mizaç yapısına sahip olduğuna vurgu yapar. Bu destanda yer alan *Denizden Öte Yaşamak* bu güç gösterisinin sergilendiği şiirlerden biridir:

⁵ *Gülcemal* (Germanic, Ottawa, Gul Djemal), 1874'te inşa edilmiş ve 1911'de Osmanlı Devleti tarafından satın alınmıştır. Yetmiş beş yıllık hizmet ömründe 1911'e kadar Atlantik Okyanusu'nda hizmet vermiştir. Osmanlı Devleti tarafından satın alınmasıyla I. Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllarda Anadolu'dan Yemen ve Balkan cephelerine asker taşımıştır. Yine bu dönemde hastane gemisi olarak kullanılmıştır. Savaşın ardından Amerika'ya yolcu taşıyan *Gülcemal*, Amerika'ya giden ilk Türk bayraklı gemi olmuştur. 9. Ordu Kumandanı Kâzım Karabekir 12 Nisan 1919'da Trabzon'a bu gemiyle gelmiştir. Gemi, Cumhuriyet döneminde posta seferlerinde kullanılmıştır. 1950'de ise İtalya'ya hurda olarak satılmıştır.

“Kara Zıpkalılar

Karaaptal’da derneğe gider gibi

Bire on veren başakları derer gibi

Savaşa yürüdüler.

Atlar kişnemiş yüreklerinde uşakların

Dörtnala doludizgin giden atlar

Alnı beyaz akıtmalı alatlar

Doratlar kıratlar yağizatlar

Çerkes eyerli

Dik başlı çekiç kulaklı

Geniş göğüslü yayla sağrılı

Atlar” (Eyuboğlu, 1999a, 55).

Bu eserin son iki şiirinden biri olan *Ağıt*’ta savaşa giden eşi için ağıt yakan bir kadına yer verilirken son şiir *Bitiş*’te, İsmet Zeki’nin babasının Sarıkamış’ta savaşta olmasına, annesinin yaşadığı zorluklara yer verilir. Şiirlerinin son mısralarında o dönemin Anadolu’su tasvir edilir:

“Tanrının gölgesi padişahın Anadolu’su

Kazılmış birer mezardı...” (Eyuboğlu, 1999a, 60).

Bu şiir kitabı sıklıkla dile getirilmeyen bir yörenin, bir işgal sonrasının destanıdır. *Kara Zıpkalı Uşaklar Destanı*, cephenin gerisinde kaldığı ve savaşın uğramadığının düşünüldüğü yörede yaşanan yıkımın ve acının şiire yansıyan kısmıdır. Karadeniz insanının özellikle de Trabzon insanının ruhunun ve mücadelesinin tam anlamıyla hissedildiği bir eserdir. İsmet Zeki, bu şiirleri sadece anlatılan hikâyeler ışığında şekillendirmesine rağmen dönemin koşullarını ve duygusunu okuyucuya sunarak yöresi adına önemli bir destana imza atar.

Bu Son Fasıldır Ey Ömrüm... Nasıl Geçersen Geç!

İsmet Zeki'nin ölümünün ardından yayımlanmamış şiirleri yeğeni Şükrü Eyüboğlu aracılığıyla 2006'da Derin Yayınlarından çıkar. Bu eser, hem şairin son şiirlerinin bir kısmına yer vermesi hem de ömrünün son bulması nedeniyle Yahya Kemal Beyatlı'nın *Rindlerin Akşamı* şiirinden alınan mısra ile isimlendirilir. Kitabın kapağında ise İsmet Zeki'nin gökyüzüne bakarken çekilmiş bir fotoğrafı kullanılır. Seksen şiiri barındıran bu şiir kitabı iki bölümden oluşur. İlk bölüme isim verilmezken şiirlere atılan tarihler dikkat çekicidir. Şiirlerin tamamında tarih yoktur fakat tarihlendirilen şiirlerde 1993 ile 2002 yılları göze çarpar. İkinci bölüme ise *Dilden Tele -Değişler-* adı verilerek şekil ve muhteva yönünden farklı olan şiirler yerleştirilir.

İlk bölümde yer alan şiirler muhteva yönüyle ilk iki şiir kitabıyla benzerlik gösterir. Eserde diğer şiirlerden farklı olarak Bedri Rahmi'nin torunu Rahmi'ye, Can Yücel'e, Cemal Süreya'ya ve Antik Yunanda lirik şiirin temsilcisi Sapho'ya yazılmış nüktedan şiirler dikkat çeker. Ayrıca 17 Ağustos 1999'da meydana gelen Gölçük depremini konu alan şiirlerde ciddi eleştiriler görülür. Bu eleştiriler sadece yönetime değil tüm halka yapılan eleştirilerdir. Yine bu bölümde yer alan bir gazelin taç beytinde *İsmetâ* mahlası dikkat çeker.

Şiirlerinde gönül ilişkilerine yer veren fakat gönül ilişkisi yaşadığı kadınların isimlerine yer vermeyen İsmet Zeki'nin, Sema adlı bir kadına yazdığı aşk ve özlem temalı şiirlerini bu eserde görmek mümkündür. Fakat eserde Sema dışında farklı kişilere de yazılan bu tarz şiirleri vardır. Bu durum Sema'nın onun şiirlerinde özel bir yere sahip olmadığını düşündürebilir.

Eserin ikinci bölümü ise hem sanatçının diğer şiir kitaplarından hem de bu kitabın ilk bölümden tamamen farklıdır. Kerem Derviş mahlası kullanılarak dinî tasavvufî halk şiiri geleneği doğrultusunda yazılan bu şiirler Alevî - Bektaşî şairlerin şiirlerine benzer. Bölüm başlığından da anlaşıldığı üzere deyişlere yer verilen bu bölümde şathiyelere yer verilir. Genellikle 11'li hece ölçüsüyle yazılan bu şiirlerin arasında “*böyle gelmiş böyle gider, gülüm söyler gülüm dinler, yalan sende şeytan sende, gel beri gel beri beri, Hacı Bektaş meydanında, sarı kızı darıltmayın ağalar, öte, biz, olsa da, olmadan, önce, şimdi, bizim, dediler ve Memo*” redifli şiirler vardır.

Alevî nefeslerinde sık sık karşılaşılan En-el Hakk anlayışının izleri Kerem Derviş'in şiirlerinde de vardır:

“Derviş Kerem der ki ben de tanrıyım

Ne kurdum ne çakal ne de ayıyım

Gizemi bilinmez harfîm sayıyım

Anlamaz içimi beni okuyan” (Eyuboğlu, 2006, 59).

İsmet Zeki'nin Alevîlik geleneğiyle şiir yazması ve Alevîliğe karşı özel bir ilgiyle yazılmış farklı kitaplarının da olması din kavramına karşı değişen düşüncesinin ürünüdür.

Atatürk Anadoludur

Bu eser, Pencere Yayınları tarafından 2007'de yayımlanır. İsmet Zeki'nin son şiir kitabıdır. Sanatçının üç şiir kitabı olduğu varsayılır fakat bu eser İsmet Zeki'nin dördüncü şiir kitabıdır. Eserin diğer şiir kitaplarından ayrıldığı nokta ise sadece Mustafa Kemal Atatürk'ü konu aldığı şiirlerden oluşmasıdır. Bu şiirler Atatürk'le birlikte Anadolu insanının mücadelecî ruhunu ve Anadoluluk şuurunu ortaya koyar. Bu yönüyle *Kara Zıpkalı Uşaklar Destanı*'na benzediği düşünülebilir. İki şiir kitabında da Anadolu insanının mücadelecî ruhu sergilenir.

Eser, kırk üç şiirden oluşur. Diğer şiir kitaplarından farklı olarak eserde; *Giriş*, *Yarına Kalmak*, *Neden Atatürk*, *Uzağı Görmek* adlı üç deneme ve bir eleştiri yer alır. *Giriş* adlı deneme üç dörtlükle başlar. Bu dörtlüklerde İstanbul'un işgali, padişahın tutumu ve Anadolu'nun hâli tasvir edilerek Atatürk'e seslenilir. Ardından kısa bir denemeye Atatürk'ün Anadolu'ya verdiği değer anlatılır. Aslında başlıktan da anlaşılacağı gibi bu kısım esere giriş amacıyla kaleme alınmıştır ve eserin tamamının kısa bir özeti niteliğindedir. *Yarına Kalmak* da bir şiirle başlar. Bu şiirde tarih bilincinde olmanın ve mücadelecî ruhun altı çizilir:

“Yarına kalmak

çağını aşmaktır

uzanarak geleceğin
 salıncağında
 sallanmak bilincin aydınlığında yürüyerek
 doğan günden önce yaratmak kendini
 ayakta durmak
 komşudan bir bardak su
 bir dilim ekmek istemeden
 dayanmadan kızcılık değneğine
 dikilmek çağlara karşı
 korkusuz
 kaygısız
 yaşamaktır insan olmak
 Atatürk Anadolu'dur" (Eyuboğlu, 2007c, 9).

Şiirin akabinde bir eleştiriye yer verilir. Tarih bilincinin olmayışının, millî mücadele yıllarının öncesinden Demokrat Parti dönemine kadar uzanan süreçteki olumsuz etkileri konu edilir. Padişah ve Osmanlıcılık eleştirisi yapılır. Padişahın halkı göz ardı etmesinin karşısına Anadolu halkıyla bütünleşen Mustafa Kemal Atatürk koyulur. Sanatçı, "Atatürk Anadolu'yla bütünleşirken, üstün başarılarına karşın kendini halktan ayırmamış, üstün bir 'halk adamı' olmanın erdemini kişisel yaşamında vurgulamıştır" (Eyuboğlu, 2007c, 19) der. Bu eleştiride İsmet Zeki'nin; O. Prof. Dr. Fuad Köprülü, Namık Kemal ve Âşık Ömer ile ilgili düşüncelerine yer verilir. *Neden Atatürk* adlı denemede M. K. Atatürk'ün Türk toplumu için yeri ve önemi hakkında bilgiler verilirken sorulan sorularla okuyucuda farkındalık yaratmak hedeflenir. Eserde yer alan son deneme *Uzağı Görmek*'te "Görmek kavramak değilse yanılmadır" (Eyuboğlu, 2007c, 108) diyen İsmet Zeki, gençlere yaptığı seslenişle "Ey genç, eskiyi bırak yeniye yaklaş, eskiden kaçın Atatürk'e sığın, bunun karşısını yaparsan kendinden olursun, tanrıya değil kendi istencinin ilerletici, geliştirici

gücüne sığın, Atatürk'ü izle”(Eyuboğlu, 2007c, 110) yazıyı sonlandırır. Atatürk’e sığınmakla ve kendi istencinin ilerletici gücüyle anlatılmak istenen; Atatürk ilkelerinin doğruluğunu savunmak, Atatürkçü düşünce sistemi içinde olmak ve aynı zamanda sadece Tanrı’dan beklemenin önüne geçmektir. Geleceğin beklentilerle değil yapılan atılımlarla inşa edileceği düşüncesi hâkimdir.

Eserdeki şiirler Atatürk’ü anlama ve anlatma üzerine kurgulansa da Atatürk üzerinden değeri bilinmeye başlanan Anadolu ve Anadolu halkı tasvir edilir. Ayrıca ısrarlı bir tutumla bilinçli olma gerekliliğinin altı çizilir:

“Atatürk’ü anlamak için, yalnızca Kurtuluş Savaşı’nı, onu izleyen devrimleri bilmek yetmez. Atatürk Anadolu tarihinin kendini ortaya koyma girişimidir, geçmişe bilinçli bir tarih anlayışıyla bakmanın örneğidir. Bu nedenle geçmiş tüm ayrıntılarıyla bilinmeden Atatürk anlaşılamaz. Atatürk bir tarih akışının kesildiği yerde yeniden başlayıştır. Bu yeniden başlangıç geçmişi, varlıksal olarak dışlamak değil, uygarlık ışığında sorunsal duruma getirmektir. Geçmiş ne yaptı, günümüze ne bıraktı, hangi geliştirici aydınlatıcı olanakları sağladı? Bir kimsenin anlaşılmasında bunlar sanıldığından daha çok önemlidir” (Eyuboğlu, 2007c, 13).

Bu eser, hem dönemin Anadolu’sunu anlatması yönünden hem de hakkında kötü bir söz söylenmesi günah sayılan padişahı eleştirmesi yönünden etkilidir. İsmet Zeki, *Atatürk Anadolu’dur* derken kastettiği; *“Atatürk’ün ilerici girişimlerine Anadolu’yu gezerek başlamasıdır, Anadolu insanlarına yaslanmasıdır”* (Eyuboğlu, 2007c, 16).

İncelenen şiirlerde İstanbul’un işgal altında olmasına rağmen padişahın bu duruma sessiz kalmasının eleştirisi ağır basar. Bu şiirlerde Atatürk adıyla gelecek, umut ve özgürlük simgelenir:

“Bir dağ doruğunda

Işıkların söndüğü

Osmanlı’nın kendini unuttuğu gündü

İstanbul Boğazından geçerken yabancı donanmalar

Yıldız Sarayı'nda bilmem kaçınıcı odalık

Yatmışken doğum sancılarına

Padişah ürkek

Padişah yulgın

Doğacak şehzade için bilmem kaç pare top

Attırarak emecek kanını yoksul halkın

Derken esen yellerin getirdiği

Samsun sularında düşler görüldü” (Eyuboğlu, 2007c, 28-29).

Görünüş adlı bu şiir, işgal İstanbul’undan başlar, Samsun’da Atatürk’e göz kırpar ve ardından saray tebaası tarafından sömürülen Anadolu halkının portresini okuyucuya sunar. Aynı şiirde saraylı kadınlarla Anadolu kadınlarının da karşılaştırılması yapılır:

“Kadın efendiler Valide Sultanlar mutlu

Gülnuş Şebsafa Pertevniyal Bezmialem

Daha nice sözcüklerle bağlanmış oynaş

Tüysüz oğlanlar körpe kızlar

Anadolu kurak çatlamış toprağında

Dörtnala giden üzüntü

Güçsüz yorgun yıkılmış bıkmış insanlar

Otuzuna basmadan altmış görünen kadınlar

Yeni doğmuşlara kundak pöstekiler

Yapraktan samandan yataklar

güvelenmiş beşikler

Onbeşinde kırk geçmiş gelinler” (Eyuboğlu, 2007c, 33).

Sanatçı, işgal İstanbul’unun ve padişahın tutumunun karşısında Anadolu’nun Millî Mücadele’ye soyunuşunu ise *İstanbul* şiiriyle anlatır:

“İstanbul’da Allah’ın gölgesi Padişah

Kızkulesi açıklarında demirleyen

düşman donanması karşısında

Kuma üstüne kuma gitmiş ellerini

iri göğüsleri altında bağlamış

Bilmem kaçınıcı Çerkes odalık gibi

yatak sırasını bekleyip susuyordu

Anadolu yüzyıllarca sömürülmüş

eti yenmiş kemiğine hırlandırmış

Soylu topluluk canı dışında

bağımsızlığı konuşuyordu” (Eyuboğlu, 2007c, 34).

Osmanlı Devleti eleştirisi birçok şiirde Anadolu’nun ve Anadolu insanın sömürülmesi üzerinden anlatılır. *Uyanış* şiiri de bunlardan biridir. *Uyanış*, anonim bir şiirden alınan “*Şalvarı şaltak Osmanlı / Eyeri kaltak Osmanlı / Ekende yok biçende yok / Yemede ortak Osmanlı*” (Eyuboğlu, 2007c, 36) alıntı dörtlükle başlar ve bu dörtlükteki kadar ağır eleştirilerle devam eder:

“Sarıklar teşbihler kandiller mumlar

Gizli konak sofralarında saraylarda

Cuma gecelerinin tadına yatkın

Kaymaklı cevizli fıstıklı macunlu

Tatlılar baklavalar sarmalar

Güllaçlar sütlaçlar

Güzel kokulu sevecen yosmalar dipdiri

Arnavut Rum Ermeni Sırp gözdeler

Tomurcuk kızlar tüysüz oğlanlar

Arap atlar altın sırmalı koşumlar,

Takımlar takılar

Yaylılar saltanat arabaları

Cuma selamlıkları

Padişah Halife

Canlı kanlı gencecik yumuşak oynak kıvrak

İşyan yıldızlar gibi susamış gözler

Anlı şanlı güzeller beslemeler yamaklar

Hepsi Osmanlı” (Eyuboğlu, 2007c, 40-41).

Zevkin ve ihtişamın göstergeleriyle ezdiği Osmanlı’nın karşısına “*Uyanan Anadolu*” (Eyuboğlu, 2007c, 39) koyulur. Şiirin son kısmında ise “*Tarihin örtüsünü yırtan Mustafa Kemal*” (Eyuboğlu, 2007c, 42) ortaya çıkar.

İsmet Zeki, Yoktu şiiriyle Mustafa Kemal Atatürk’ün başlattığı mücadele öncesi ülkede olmayanları sıralar. Anadolu’nun halini beklenen kurtarıcıya bağlar. “*Saray gülerken Anadolu ağlardı / Mustafa Kemal yoktu*” (Eyuboğlu, 2007c, 45) derken Anadolu insanının göz ardı edilen değeri onlara Atatürk devrimleriyle teslim edilir:

“‘Ferman Padişahın dağlar bizimdi’

Diyen ozanları söyleten özgürlük yoktu

Kadın erkek eşitliği güvence birlik yoktu

Çalışan az yiyen çoktu” (Eyuboğlu, 2007c, 45).

İsmet Zeki, Mustafa Kemal Atatürk'ü bu şiirlerde beklenen umut ışığı yerine koyarken Anadolu insanının yardım beklediği Tanrı'dan daha önde tutar. *Gün Doğarken* şiirindeki “*Mezar anıt mevlit Kur'an / Susuz topraktan fışkıran dikenler gibi / Yirmidört saatinde günün okunan / Görmeyen duymayan tanrı / Gören duyan Mustafa Kemal*” (Eyuboğlu, 2007c, 44) mısraları buna örnektir. Bu düşüncede olması sanatçının din ve Tanrı kavramlarına karşı tutumuyla ilgilidir. Özellikle Tanrı'dan bahsettiği bütün şiirlerde Tanrı kelimesini küçük harfle yazma yoluna gider. *Gün Doğarken* şiirinde de bunu görmek mümkündür. İsmet Zeki'ye göre sorunların çözümü Tanrı'da değil akılcılıktadır. *Doğum* şiirinde ise Tanrı'nın “*Ol*” emri, Atatürk'ün Anadolu'da verdiği mücadeleyi daha etkili şekilde anlatmak için kullanılır:

*“Atatürk dağlarca durdu
Suyu güneşi toprağı yoğurdu
Suya baktı kan ol dedi
Toprağa döndü et kemik ol dedi
Güneşe yöneldi sıcaklık ol dedi
Bütün dedikleri bir bir oldu
Özgürlük Anadolu'da doğdu”* (Eyuboğlu, 2007c, 71).

Eserde dikkat çeken şiirlerden biri de *Karatavuk* şiiridir. Bu şiirde bir fabl havası hâkimdir. İntak ve teşhis sanatı kullanılarak “karatavuk” ve “karakargalar” tartışılır. Şiirde “karatavuk”tan kasıt Mustafa Kemal Atatürk'tür. “Karakargalar”dan kasıt ise padişah ve saltanat yanlılarıdır:

*“Çok uzaklardaydı karatavuk
unutmuş kuş olduğunu
Uçuyordu yel yeperek duymadan yorgunluğunu
uçtu karatavuk uçtu
sürü sürü kargalar gördü*

boşlukta şaşkın dönen

uçuşan kara kargalar

Bağırdılar kara tavuğa çınlayan seslerle

sordular nereye gittiğini böyle

durmadan dinlenmeden

Dedi ki karatavuk:

Ankara 'da toplantı var

siz dangalaklar

Padişahın sofra artıklarıyla geçinmeyecek

Bütün kuşlar

Emek ekmek özgürlük

Gak Gak diye güldü kara kargalar

Padişahın sofrasında doyar

tüm insanlar

Bütün kara kargaların efendisi

yeryüzünde Allah 'ın gölgesi

Buyruğu geçer taştan taşta

Padişahım çok yaşa

Karatavuk Ankara 'ya vardı

Bütün kuşların özgür olduğunu

Anladı

Kara kargalar İstanbul 'a döndüler

Padişahın sıçanlarla toplantı

yaptığını gördüler

birer birer öldüler” (Eyuboğlu, 2007c, 63-64).

Bu şiir Gülşehrî'nin *Mantık-ut Tayr* mesnevisini akıllara getirir. Mesnevide kendilerine bir ülke ve padişah arayan kuşlar, Hüdhüd'ün önderliğinde bir araya gelerek onlara padişahlık yapabilecek tek kuşu, Simurg'u aramaya başlarlar. Bu arayış içinde birçok kuş hayatını kaybeder. Simurg'un bulunduğu yere vardıklarında ise büyük bir ayna görürler ve Simurg'un bütün kuşların bir araya gelmesinden oluştuğunu, asıl Simurg'un kendileri olduğunu fark ederler. *Karatavuk* şiirinde ise özgürlüğü arayan Karatavuk'u görürüz. Simurg ölümsüzlüğü, yeniden doğuşu simgeler, Karatavuk ise yeniden doğuşun aracı ve barışın kurucusu olarak simgelenir. Çünkü Karatavuklar⁶ meyvelerle beslenen kuşlardır ve zeytinle beslenmeyi severler, yedikleri zeytinler ise vücutlarında bir sindirme işleminden geçer fakat tamamen sindirilmeden dışarı atılır. Böylelikle doğaya tohum olarak geri dönen zeytinler filizlenme imkânı bulur. Bazı araştırmalar ekolojik çeşitliliğin bulunduğu vahalarda zeytin, nar, erik gibi çeşitli meyvelerin bulunması Latince adı *Turdus Merula* olan Karatavuk kuşlarının popülasyonu ile ilişkilendirilir⁷. Bu kuş, insanlık için yararlı bir amaca hizmet ettiğinden sevilen bir kuştur. Zeytin ağacının barış sembolü olması yüzlerce yıllık bir hikâyedir. Böylelikle şiirde Karatavuk yani M. K. Atatürk, barışın ve özgürlüğün aracısı olarak karşımıza çıkar.

Atatürk Anadoludur, genel anlamda mutlak monarşi eleştirisinin çok olduğu, Anadolu halkının yoksulluğunun açıkça anlatıldığı, Atatürk'ün ve Atatürk devrimlerinin yüceltildiği şiirlerden oluşur. Atatürk'ü konu alan şiirler, diğer şiir kitaplarında da mevcuttur fakat o şiirlerin birçoğu bu kitapta bir araya getirilerek tek bir konunun hâkim olduğu bir eser vücuda getirilir.

⁶ Bu kuş türüne ait bilgiler *Ostrich Journal of African Ornithology* dergisinden edinilmiştir.

⁷Slaheddine Selmi, “Determinants of distribution, abundance and reproductive success of the Common Blackbird (*Turdus merula*) in southern Tunisian oases”. *Ostrich Journal of African, Ornithology* Volume 78(2) Special Issue: Proceedings of the 11th Pan-African Ornithological Congress, Year 2007, Page 309-313, Djerba, Tunisia.

Zebani Böyle Dedi...

İsmet Zeki'nin, *Zebani* mahlası ile yazdığı şiirlerin varlığı hakkında *Anılar* ve *Öğrenciler* adlı eserlerinde bilgi verilmektedir. Bu şiirler İsmet Zeki'nin şiir anlayışını yansıtmaz. Yalnız hicvetme konusundaki hüneri, şiir anlayışı değişse de daha sonra yazdığı şiirlere sirayet eder.

Eserin basım yılı kitap üzerinde belirtilmemektedir. Fakat Milli Kütüphane kayıtlarına göre kesin olmamakla birlikte basım yılı olarak 1961'e işaret edilir. Basıldığı yer olarak Türk Ticaret Postası'nın adı yer alır. Eserin kapağında iri yarı vücutlu, geniş kaslara sahip yüzü genel geçer şeytan tasvirine uyarlanmaya çalışılmış kel bir adam yer almaktadır ve bu iri yarı kel adamın elinde büyük bir gürz vardır. Elindeki gürzle korku salan bir insan tasvir edilirken okuyucuya, Zebani'nin hicvinin ne kadar kuvvetli olduğu hissettirilmek istenir.

Kitabın ön sözünde şiirlerin nasıl derlendiği hakkında *"Bu küçük kitapta yer alan manzumelerin hepsi 1949-1959 yıllarında çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmış, günün ilhamları ile kaleme alınmıştır. Gerçekte hiçbir namuslu fert ve makamla ilgileri yoktur. Onlar aynı zamanda birer numarasız gözlük gibidir. Vurguncu, hırsız, dalkavuk, hileci her göze uyarlar"* (Zebani, 1961, 2) şeklinde bilgi verilir.

Hece ölçüsüyle yazılan taşlamaların hâkim olduğu eserde kaside ve gazel gibi az sayıda farklı türler de vardır. Ölçüde, kafiyede ve söz sanatlarının kullanımında bazı aksaklıklar mevcuttur. Bu şiirler şekil açısından kusursuz değildir. Doksan altı sayfalık bu kitapta toplamda kırk iki şiir bulunur. Şiirlerin muhtevasına bakıldığında dönemin siyaseti, fahiş zamlar, güzellik yarışmaları ile film yıldızı olma hayali kuranlar, haksız kazanç sağlayanlar, din tüccarları ve dini yönü eksik kalan insanlar yönelik eleştiriler göze çarpar.

Zebani'nin bu kitaptan önce Hüradam Matbaası tarafından 1960'da basılan on beş sayfalık *Yahya-name*'si mevcuttur. Bu kitabın kaydı Milli Kütüphanede bulunmaktadır. İncelemiş olduğumuz *Zebani Böyle Söyledi*'nin son sayfasında Zebani'nin çıkacak kitaplarının listesi verilir. Bu listede on adet kitap göze çarpar fakat söz konusu kitapların basılmış olduğuna dair herhangi bir kayıt

bulunmamaktadır. Bu durum, eserlerin basımının bir tasarı halinde kaldığını ya da Zebani ile ilgili sorunların çıktığını gösterebilir. Nitekim İsmet Zeki, Zebani adıyla kaleme aldıklarını edebî açıdan bir anlam ifade etmediğini anılarında sıklıkla dile getirir.

Zebani'nin İsmet Zeki Eyuboğlu olup olmadığı konusu bir takım delillerin varlığıyla ispatlanacak olsa da kesin sonuçlar çıkmamaktadır. *Zebani Böyle Dedi...* incelendiğinde bu takma adı kullanan kişinin Karadenizli olduğu anlaşılır. *Güzelleme* adlı güzellik müsabakalarına ithaf ettiği şiirde Karadenizli Laz uşağı ifadesinin yinelenmesi ve yörenin önemli besin kaynaklarından olan hamsi adlı balığın yer alması dikkat çeker:

“Kim demiş ki bilinmez o yosmanın değeri

Vallahi tam karşılar hamsili tava seni” (Zebani, 1961, 67).

“Şu Lâz uşaklarının bir hamsi tavasına

Emin ol ki cici kız değişmem aslâ seni

Aldırma sen buralı, ben de Karadenizli

Amma nasip etmesin Allahım bana seni” (Zebani, 1961, 69).

İsmet Zeki'nin güzellik yarışmalarına ve oyuncu olmaya çabalayan gençlere karşı tutumunu *Öğrenciler*'de görmekteyiz. Anılarında sık sık Handan adlı arkadaşı üzerinden çağın gençlerinin içinde bulunduğu bu çabayı eleştirir tıpkı Zebani'nin *Güzelleme* şiirinde olduğu gibi.

Trabzon'da sevgili anlamında kullanılan afdost-afdos kelimelerinin kullanımı *Kellename* adlı şiirde dikkat çeker:

“Suda balık gibi tuttun dostları

Sonra tezgâhları astın postları

Dizi dizi buldun şu afdostlar

Neler oldu senin kurbanın kelle” (Zebani, 1961, 15).

Trabzon’un Maça ilçesine mi yoksa İstanbul’un Beşiktaş ilçesinin Maça semtine mi göndermede bulunduğu anlaşılmayan bir dörtlük Zebani’nin *Hedef 500 Mil* şiirinde yer almaktadır:

“Bir zaman Maçkaya bir yolun düştü

“Kel”, “Topal” başına geldi üşüştü

İpliğin pazarda değeri düştü

Hisse aldın “yedek parça”larından” (Zebani, 1961, 90).

İsmet Zeki’nin imzasını taşıyan şiirlerde Trabzon / Maça sıklıkla yer alır. Zebani’nin şiirlerinde de Maça yer vardır. Fakat bu Maça’nın İstanbul Maça mı yoksa Trabzon Maça mı olduğu konusu tereddüt edilmesine sebep olur. Zebani’nin Maça adını geçirdiği bir diğer şiiri ise *Maça Dulları* adını taşır ve bu şiir İstanbul Maça’dan bahsetmektedir. Tüm veriler değerlendirildiğinde ise Zebani’nin İsmet Zeki Eyuboğlu olduğu kuvvetle muhtemeldir.

1.1.1. Muhtevasına Göre Şiirlerin Değerlendirilmesi

1.1.1.1. Tabiat Konulu Şiirler

İsmet Zeki, yemyeşil tabiatın içinde yaşamış olması nedeniyle tabiatla bağı kuvvetli bir sanatçıdır. Hayatı boyunca yeşille iç içe olmasa da bir ayağı her zaman memleketi Trabzon’da olan sanatçı, şiirini sık sık tabiatla besler. İstanbul’da yaşadığı süre boyunca hayallerinde memleketini yaşar. Trabzon’u İstanbul’un arka bahçesi, iç huzuru olarak hayal eder ve şiirine işler:

“‘Bu oğlan adam olmaz’ diyen babam

Bakışlarıyla beni kucaklayan ısıtan anam

Bir masal değil etim kemiğim.

Şimdi bir yayladayım Maçka'da” (Eyuboğlu, 1998, 156).

Sanatçının tabiata olan tutkusu yalnızca memleketi nedeniyle değildir. Anadolu’ya tutkun olan İsmet Zeki, tabiatın her insanda aynı hisleri uyandırdığını Eski Yunan medeniyeti şairlerinden yaptığı çevirilerle göstermeye gayret eder. Bu tutkunun şiire yansımalarının hiç değişmediğini savunur. İsmet Zeki’nin şiir kitaplarından biri olan *Taşoluğun Başında*, tabiat unsurlarına diğerlerine oranla daha sık yer verdiği şiir kitaptır.

İsmet Zeki için tabiat insanın hamurunun yoğrulduğu yerdir. İnsan yaşadığı tabiat ve o tabiattan beslendiği kadardır, verdiği tepkiler yaşadığı ortamın sonucudur. Sanatçının tabiatıyla yoğrulduğu yer ise Anadolu’dur. *“Ne güzel yüzün, ne güzel toprağın, ne tatlı bir can kokuşun var ey gözünü gönlünü sevdiğim Anadolu. Çocukluğumun kırlarda geçen yeşil kokuşlu yılları, susuzluğumu gideren cana can katan suları, gözlerime ılık, yüreğime sıcaklık saçan dağları, yaylaları, bayırları, düzleri”* (Eyuboğlu, 2007, 319-320) diyen İsmet Zeki için tabiatın kalbi Anadolu’da atar.

İsmet Zeki’nin şiirlerinde yansıtılmak istenen duygular sıklıkla tabiat unsurlarıyla anlatılır. Onun şiirinde *ayva solmuşluğu* üzüntüye, güneş kızılığı yaşama direncine, dalga beyazı mutluluğa, toprağın memesi verimliliğe ve yeşil kokuş huzura işaret eder. Bu ve bunun gibi birçok unsur duygu ifadesi olarak kullanılır. İnsan ve doğa birbiriyle ilintilidir. Çünkü *“İnsan, gözünün önünde değişmekte olan doğa olayları karşısında, ilgisiz kalamaz. Bir yıldırımın, bir şimşegin, korkunç bir yağmurun, gök gürültüsünün, bugün bile insan üzerindeki etkileri öyle önemsenmeyecek soydan değildir”* (Eyuboğlu, 2007, 55).

“Ağaçlarca dursun bütün insanlar

Birbirine gölge salsın kıskanmadan

Yemişleyen ağaçlar gibi

açılsın elleri canlara

Ağaçlarca sevişmeli birbirine kıymadan

Ağaçlar gibi koklaşmalı kan kusmadan

Ağaçlar gibi gülmeli yeşil yeşil

Ağaçlar gibi ölmeli sessizce dimdik” (Eyuboğlu, 1998, 129).

Sanatçının *Ağaçlar* adlı şiirinde insanların ağaçlar gibi olması gerektiğini duyguların böyle ifade edilmesi gerektiğini söylerken Nâzım Hikmet’in şiirlerinde yer alan insan-ağaç ilintisine benzer bir ilinti göze çarpar. Sanatçının şiirinde ağaçlar; göğe uzanan insan elidir, kökleri yerde sağlam ve dik duruşludur. Karaağaç, karaçam, kayın ve gürgen gibi memleketine has ağaçların oluşturduğu ormanlarda uzanıp doğayı seyre dalar:

“Ben

Bir suyun akışınca büyüyen

İnsan ayağı basmamış ormanlarda

Bir yaban asması

Kocaman kayınların yapraklarından sızan

Güneş ışıklarına korkulu gözlerle bakan

Unutulmuşum Anadoluda” (Eyuboğlu, 1998, 201).

Tabiat yoluyla tutunma çabasını ve geleceğe olan kaygısını *Yoksul Osman’ın Türküsü* adlı şiirde dile getiren sanatçı el değmemiş ormanları Anadolu’nun unutulmuşluğu ile özdeşleştirir ve yaban asması olarak kendini tasvir ederken tutunma çabasını anlatır.

İsmet Zeki, şiirlerinde yeşili, denizi ve güneşi sık sık kullanır. Bu unsurlarla özgürlüğü, bolluğu, özlemi ve gelecek beklentisini şiire işler:

“Deniz dirisini verir güzelin

Tosun gibi balıklar

kız gibi çatlamamış iri midyeler

Bir gelin memesince şişmiş sünger

Denizden allı pullu can gelir

burcu burcu can gider

Denizle başlayan denizle biter” (Eyuboğlu, 1998, 19).

Deniz adlı şiirde bolluğun sembolü olan deniz aynı zamanda bir başlangıç ve son olarak anılır. Yine bu şiirde deniz görenlerin yüreğinin sesinin büyüdüğüne ve Karadeniz’e değinir:

“Uyar içime deniz

Uyanan yaşar özgürlüğü

Uyuyanın sırtında gezer gemiler

Demir atar yüreğinin kuytularına

Birer yumruktur göğsüne suların

Dalgalar birer insan

Kendi dillerince konuşan.

Gel deniz kıyısına dalgalara bak utan

Bir çuval gibi yaşamaktan” (Eyuboğlu, 1998, 48).

İsmet Zeki; özgürlük kavramını deniz ve dalgalarla anlatmak isterken insanın doğadan ders alması gerektiğini *“Doğa ile elele olmak insanı yaratmaya, doğa gibi verimli olmaya iten bir olaydır. Daha doğrusu insana yaratmayı öğreten doğadır. İnsanın doğadan uzaklaşması, belli bir anlamda, kendine yabancılaşmasıdır”* (Eyuboğlu, 2007, 60) diyerek savunur.

1.1.1.2. Anadolu ve Mitoloji Konulu Şiirler

İsmet Zeki’nin şairliğini belli bir topluluğa mâl edemesek de toplumcu şiire yakın bir çizgide olduğunu söyleyebiliriz. Sanatçının şiirlerinde Nâzım Hikmet’in etkisi hem şekil hem de muhteva yönüyle kendini hissettirir. Toplumcu şairlerde görülen Anadolu hassasiyeti, İsmet Zeki’de kendini gösterir. Fakat toplumcu şairlerden farklı olarak sanatçı için Anadolu bir hassasiyet değil yaşama biçimidir.

Kendisinin de içinde bulunduğu bu yaşam, medeniyetlerin kesişme noktası olan Anadolu'nun ve Anadolu insanın ortak tarihle ortaya koyduğu bir yaratımdır. İsmet Zeki, Eski Yunan ve Roma medeniyetlerine ait şiirleri incelediğinde gördüğü Anadolu bugünün Anadolu'sundan farklı değildir:

“Sabahattin bir tutam sarı çiçek

Anadolu kırlarından

Hititöncesinden Atatürk'e

Bir ılık yumuşaklığında gelen

Duygusallığın üstünden akan us” (Eyuboğlu, 1998, 133).

İsmet Zeki'nin şiirinde kültür harmanı olan Anadolu onu yaşatan insanlarla değil, onun yaşattığı insanlarla vardır. İnsanlarla kimlik kazanan Anadolu, artık bu coğrafyanın insanına kimlik veren konumdur. Bu nedenle sanatçının şiirlerinde Anadolu canlı bir varlık olarak yer alır. Doğası, kadınları, çocukları, teslimiyetçisi, direneni, türküsü, halısı, çorabı, kınası ve daha niceşi şiirde yer edinir. Bu unsurlar gibi mitolojiler, Tanrılar ve Tanrıçalar Anadolu ile birlikte sanatçının şiirine yansır. İsmet Zeki'nin, *Su* adlı şiirinde bu unsurların birçoğunu görmek mümkündür:

“Ağlayan Anadolunun ısıyan gözü

Bir türkü Hitit sığınca Kızılırmak'ın

Frigya çobanlarının serinlediği...

Yüzlerce söz vermiş ellerimize

Güldüğümüz sevdiğimiz ağladığımız

Gerdek gecemizin ilk sırdaşı

Üzümün kandaşı rakının yoldaşı

Ölünün sonu dirinin başı

Anamın bir südü bir gözyaşı...

Thales'in gözünde evrenin özü

Poseidon'un at oynattığı

Dionysos'un asmadan emdiği can

Damar damar akışırken yaşayan insan” (Eyuboğlu, 1998, 195).

İsmet Zeki, mitolojiye olan merakını sadece şiirlerine değil diğer eserlerine de yansıtan bir sanatçıdır. Bu ilginin bir kısmı lisans eğitimi aldığı felsefe alanına dayanır. Eski Yunan medeniyetlerini tanımak isteyenlerin karşılaşacakları iki unsurdan biri felsefe diğeri ise mitolojidir. İsmet Zeki, felsefenin kökenini öğrenme yolunda çıktığı yolculukta Anadolu'dan kaynağını alan mitolojileri de göz ardı etmez.

Mitolojinin yani sanatçının söylemiyle *söylencenin* gücü onu yaratanların düşünce yeteneği ile bağıntılıdır. “*Doğa karşısında kendi varlığının bilincine varamayan, kendi varlığının dışında daha güçlü, daha yüce bir varlığın, bir doğanın bulunduğu inancına ulaşamayan toplumlarda söylene yaratma yeteneği, olanağı yoktur*” (Eyuboğlu, 1998c, 14). Mitolojiyi zengin düşüncenin meyvesi olarak gören sanatçı, şiirine de bu zenginliği getirmeyi amaçlar:

“Şimdi Mavi Yolcular bu koyda

Kucaklayan bir Lidyalı güzeli,

Uzun giysileriyle salınan Karyalı kadın

Gezinmiş, yıkanmış bilmediğim.

Bu toprak, bu deniz, bu gökyüzü, bu yağmur,

Bu güneş öykü, bu destan

Işığın dudağından boşalan.

Apollon bakışlı bir delikanlı

Bir Artemisia yürüyüşlü kız

Toprağımız Anadolumuz” (Eyuboğlu, 1998, 189).

Şair, *Köyceğiz Koyu* şiirinde, Anadolu’da hüküm sürmüş tüm medeniyetlerin izini bugün Anadolu’da görmenin hâlâ mümkün olduğunu anlatır. Mitoloji, Anadolu ile bir arada etle tırnak gibi ayrılmaz bir parça olarak her zaman yerini korur.

Sanatçının şiirinde Anadoluluk kimliği bir birikimin ürünüdür. Bu birikim İsmet Zeki’nin tüm eserleri için önemli bir kaynaktır. Bu coğrafyasında yaşayış biçiminden konuşulan dile kadar etki eden bir süreklilik söz konusudur. *Biz Dilimizde Varız*’da bu birikimi ortaya koyar:

“Bir Hitit oyası Alacahöyük’te

Bir Urartu yaşmağında kıyı

Çavuşkale’de

Ana Tanrıça’nın başlığında yonca

Telepinu’nun elinde buğday başağı

Sakalında salkım üzüm

Ağrı’nın doruğunda kar

Kızılırmak’ta durgun akan su

Zapsuyu’nda köpüklü kızgın

Karadeniz’de yiğit kocaman dalgalar

Akdeniz’de sevişken bir güzel

Lidyalı

Frigyalı

Likyalı

Bergamalı

Dilimiz kimliğimiz” (Eyuboğlu, 2007c, 80).

İsmet Zeki’nin Anadolu’yu konu alan şiirlerinde Anadolu’nun kültürel zenginliğinin yanında bu topraklarda yaşayan halkın durumundan ve yaşanan

sıkıntılardan da bahsedilir. *Atatürk Anadoludur*'da yer alan *Görünüş* şiirinde kültürel yapı ile Anadolu insanının durumu birleştirilir: “*Anadolu yoksullar ülkesi / Yolsuz susuz okulsuz / Hititlerden kalmış oyuklar konut / Tarih taşta işlenmiş bir umut*” (Eyuboğlu, 2007c, 33). Sanatçı, insanlara dayatılan Anadolu algısının dışında bir Anadolu'nun var olduğunu ve hiçbir şeyin sanıldığı gibi olmadığını savunur. *Atatürk Anadoludur* şiir kitabında yer alan *Gezsen Anadolu*'yu, bu şiirlerden biridir:

“*Sen ne güzel bulursun gezsen Anadoluyu*
Dertlerden kurtulursun gezsen Anadolu'yu'
Yalan söylüyorsun ozan
Yıkımlar yıkıntılar görürsün
gezsen Anadolu'yu
Acıya boğulursun
gezsen Anadolu'yu
Köyleri var ışıksız, yolsuz, okulsuz
ekmeksiz, susuz
çocuklar aç, kadınlar çıplak
nineler bitkin
dedeler tükenmiş
gezsen Anadolu'yu” (Eyuboğlu, 2007c, 26).

İlkokul ders kitaplarına kadar giren ve çocuk şarkısına dönüştürülen M. Faruk Gürtunca'nın *Gezsen Anadolu'yu* şiirinden yapılan alıntıyla başlayan İsmet Zeki'nin *Gezsen Anadolu'yu* şiiri güzellemlerle anlatılanın dışında bir dünya çizer. Anadolu insanının içinde bulunduğu yokluk ve yoksul bırakılmışlık anlatılır. İsmet Zeki'nin şiirlerinde gerçeklik her zaman ön plandadır. Anadolu'nun zenginliklerinden bahsederken bu coğrafyada yaşayan insanların hayatlarına da yer verilir. Bu şiirlerin muhteva yönünden ortak paydası ise Osmanlı Devleti tarafından sömürülmeyi kader olarak gören Anadolu insanının bugün de sömürünün başka yönetimler tarafından

yapılmasına izin vermesidir. Bu durum her şiirde eleştirilir ve insanlar akılcılığa davet edilir.

1.1.1.3. Kadın Konulu Şiirler

İsmet Zeki'nin şiirinde kadınlara karşı tutumuna, psikanalitik yaklaşımla bakmak gerekir. Bu gereklilik kadınlara karşı ikircikli tutumundan doğmaktadır. Sanatçı, kadını ya anne ya da bir cinsel obje olarak şiirine koyar. Anne olarak kabul ettiği kadınlar çalışkan, genel geçer namus kavramına göre davranan, erkeğin arkasında kalmayıp toplumda yer edinme gayreti içinde olan kadınlardır. Fakat bu kadınları şiirde çok fazla göremeyiz onlar az ve nadidedirler. Cinsel obje olarak şiirde yer alan kadınlar ise erkeğin gölgesinde yer edinmeye çalışan, bedensel unsurlarıyla anılma gayreti içinde olan kadınlardır. Bu kadınlar İsmet Zeki'nin eleştirisinin odağındadır. Onlar, gelişmenin ve toplumdaki diğer kadınların saygınlık kazanmasının önünde engeldirler. Sanatçı, *Yoksul Özdeyişleri* adlı eğlence sözlüğü olarak nitelendirdiği eserinde kadının sözlük karşılığına şu şekilde yer verir:

“Kiminin başını, kiminin içini yakan gezici ocak. Dinimize göre işini bilen erkekler için yaratılmış tadına doyulmaz yemiş. Yine dinimize göre erkeklerin gizlice ekip biçmelerine yarayan sıcacık tarla. Eşe açıkça, sevgililere gizlice ektirilen güneş görmeyen tarla. Kendi değerinin toplumda insan olarak değil de yatakta dişi olarak bilinmesinin özlemini çeken satıcı. İnsan olduğuna inanmamayı yaşama ilkesi edinerek, kara örtülere bürünüp erkeğin arkasından gitmeyi tanrının verdiği bir üstünlük sayan iki ayaklı yurttaş” (Eyuboğlu, 2000, 123-124).

Cinsellik üzerinden yapılan kadın tanımlaması İsmet Zeki'nin eleştiride bulunmak için kendince seçtiği bir yoldur. Bu tarz eleştiriler, genellikle kadının şahsına değil kadınların hayatı adına yaptığı seçimlerdir. Bu durumdan sadece kadını değil dini de suçlamaktan kendini alamayan sanatçı, kadınların toplumsal hiyerarşide bulunduğu yerden daha yüksekte olmaları gerektiğini savunur.

Çarşamba Gecesi adını taşıyan şiirde kadınlara karşı aşırı cinsiyetçi bir yaklaşım sergiler:

“Bu karılar var ya karılar

İnsanın sabrını tüketen bir solukta

Bir midye büyüklüğünde sıcak etin

Bir yudumluk tadına karşı

Boşuna değildi tarla dediği Muhammed’in

Cuma gecelerinden öte

İşe yaramadığını bilirdi

bu sıcak etin” (Eyuboğlu, 1998, 33).

Sıcak et betimi birçok şiirinde yer alır. Bu betimin yer aldığı şiirlerde kadın cinsel obje olarak vardır. *Cuma gecesi* söylemi de kadınları konu ettiği şiirlerinde ve başka eserlerinde Müslümanlığın kadına biçtiği rol ile ilişkilendirilir. *Yangın* şiirinde ise *“Neden senin büyür kızların erken / Neden otuzunda kocalır köyde kadın”* (Eyuboğlu, 1998, 47) derken kadına verilen değer üzerinden bir toplum eleştirisi yapılır.

İsmet Zeki’nin kadınlar konusunda tutumu net değildir. Kimi şiirlerinde kadını kutsallaştırdığı görülürken hayatına giren bazı kadınları ise sadece dürtü tatmini olarak şiirinde işler. *“Demek tanrı bile kadının ‘insanlığı’na sığınmaktan edemiyor, yaratıcılığını bütünselliği ‘insan’da buluyor. Bu düşüncede bile kadın, tanrı katında bağımsız, erkekle eşdeğerli bir varlık sayılmıyor, kadın tanrısal kutsallık taşıyan bir yaratığın ortaya çıkmasında ‘salt araç’ niteliğindedir”* (Eyuboğlu, 2007b, 21) diyen sanatçı kadına doğurganlığı nedeniyle kutsallık addeder. Fakat bunları söylerken kadınların hepsini bu kutsallık çerçevesi içinde değerlendirmez ve kendince bir ayrıma gider. Şiirinde anneler kutsalken hayatına giren kadınlar sevgi ve aşk duygularıyla anılmaz. *Ayten*, *Nurcan* ve *Emel* adını verdiği şiirleri de bu duruma örnektir:

“Dolaşıyorduk Emirgan korusunda

Güneş vuruyordu göğüslerine

Açık, iri, takıldı gözlerime

Gülüştük ikimiz de

-Önüne bak önüne-” (Eyuboğlu, 1998, 212).

Annemin Ölümü adlı şiirinde annesini ve anneliği sevgi unsurlarıyla anlatan İsmet Zeki, gerek eş gerek sevgili olan kadınları anlatırken çok katıdır. Sanatçının başından istemediği bir evlilik geçmesi, sevdiği kadınlarla mutlu olamaması ve hayatına giren diğer kadınlarla ise karşılıklı tatmin duygusuna dayalı ilişki içinde bulunması bu katılığın nedenleri olarak nitelendirilebilir. Şiirlere yansıyan bu durum şairin psikolojik durumu ile ilişkilendirilmelidir. Annesinden başka bir kadından ciddi anlamda sevgi göremeyen şair, içsel evreninde kadınlara karşı ikilem yaşar ve net bir tutum sergileyemez.

Taşoluğun Başında şiir kitabında *Kadınlar* adlı bölümde iki şiir vardır. Bu şiirler *Kadınlar* ve *Analar* adlı şiirlerdir. *Kadınlar* şiirinde ezilen kadınlar vardır. Bu kadınları ikiye ayırır. Bunlardan ilki “oynaş” olarak nitelendirdiği ve bedenlerinden yararlanan hayat kadınlarıdır:

“Kadınlar yeşil saksılarda pembe

Beyoğlu gecelerinin yorgunluğu

Büyük kentlerin mutluluğunda bitik

Dudakları gülüşlerin süslediği

Bakışlarınca savruk sevmeye

Bunlar oynaslarımız” (Eyuboğlu, 1998, 150).

Şiirde göze çarpan bir diğer kadın tipi ise cefakâr, çalışkan, doğurgan analar ve bacılardır:

“Kadınlar kuşluk güneşinde kara

Uçarı günlerin büktüğü belleri eğik

Toprak çatlağında kavrulu solgun

Boğulan suyunda başkaların

Bir öğle doymuşluğunun özlemine açık

Yarınlara korkulu giderayak

Bunlar bacılarımız

Biz böyle kadınların çocuğu

Karnı üç günde bir doyan yarıya

Alinteri ıslak gözlerinde” (Eyuboğlu, 1998, 150).

Ana - bacı olan kadınlar, oynaş olan kadınlardan farklı, arzuları içlerinde saklı kadınlardır. Bu kadınlar, “*Utanca gizli duygular çıkını / Söyleyemezsin bacım / Diyemezsin anacığım*” (Eyuboğlu, 1998, 151) ifadesiyle andığı duygu - arzu yığınlarıdır.

İsmet Zeki'nin şiirlerinde kadın ikilem sebebidir. Yalnız kalışının suçlusu olarak gördüğü sevgili, eş olamayan kadınlar öteki konumundadır. Anne ve kız kardeş olan kadınlar sevmeye, saygıya değer kadınlardır. Sanatçının şiirinde annesi, çocuk yaşta kucağından ayrılmak zorunda kaldığıdır ve geride geçim derdinin kucağına bırakılmıştır. Kız kardeş ise erken yaşta ölen ve özlenendir.

1.1.1.4. Toplum ve Özgürlük Konulu Şiirler

İsmet Zeki, sadece şiirlerinde değil farklı türde eserlerinde de toplumu ve toplumun aksaklıklarını ele alır. Şiirlerindeki toplum ve özgürlük kavramı toplumcu şairlerin bu kavramlara olan yaklaşımına benzer.

Sanatçının şiirinde genellikle Türk toplumunun sorunlarına ağırlık verilir. Birkaç şiirinde ise tüm toplumları ve savaşları konu alır, onların sorunlarıyla dertlenir. *Uzak Türkü* bu şiirlerden biridir:

*“Aylar yıllar süren yollardan yakınım
 Gözümün bebeğinde bir soysuz kurşun
 Toprağında topraksız Vietnamlının
 Ekmek tutmayı bilmeyen eller daha
 Doymamış dudaklar yaşama türküsüne
 Burunlarında kokusu ana südünün
 Kanlı yüreğini çalmış yüzüne yirminci yüzyılın”* (Eyuboğlu, 1998, 15).

Toplumcu gerçekçiler arasında özellikle 1940-1960 kuşağı toplumcu şairlerin şiirinde Vietnam Savaşı ve oradaki halkın durumu sık sık konu edilir. İsmet Zeki, bu duruma değinerek çok küçük yaştaki çocukların ölümüne işaret eder.

İsmet Zeki'nin şiirinde toplumcu tutum, sömürülen halkı anlatmaktan ziyade halkı sömürenleri eleştirmek için vardır. Halkı azla yetinmeye teşvik edenler suçlanan taraftadır:

*“Gün uzamış karanlığı eteklerine
 Eşekdikenini kokluyoruz çiçek yerine
 Bundan iyisi can sağlığı diyor bir çakal
 Kemik yalatıyor mahalle köpeklerine”* (Eyuboğlu, 1998, 218).

Yoksulluk, sanatçının yaşadığı toplumun sorunları arasındadır. Toplumu bu yoksulluğa mahkûm edenler hicvedilirken topluma özgürlük çağrısı yapılır:

*“Yoksulun karnını doyurmayan toprak
 Doymak istercesine saldırır ölüsüne
 Sormaz ödünç alınan kefeni bile.
 Yaşamak dipsiz kuyudan su çekmektir
 Sevmek başkasının kanını sezdirmeden emmek*

Bir atmacanın güvercine süzülüğü gibi

yoksulun yüzüne gülmektir” (Eyuboğlu, 1998, 165).

İçindekiler şiirinde yoksulluğu ve gelenek algısını görürüz. İsmet Zeki toplumun yaşam algısını “Yaşamak kendi kendini yemektir bizim için” (Eyuboğlu, 1998, 161) dizesiyle özetler. Böyle bir yaşamı kabul etmeyen şair, birçok şiirinde halkı özgürlüğe çağırır. Bu özgürlüğün de gelişen düşünce ile olacağını savunur:

“Uçuver canımın dalından

Dostlara muştular

Kanatlarınla söyle beni

Yasalardan uzak olsun sesin

Götür bir avuç da benden

İnsan kanı dökülen toprağa

Yarınlar için ölenlere.

Yaşamak bir savaş düşüncelerle

Yeniler eskiler geçmiş gelecek

Yaşamak bir sevgi

Yakın uzak bütün insanlara

Bir kuş olup uçmak en iyisi

Durmadan bir yerde” (Eyuboğlu, 1998, 57).

Kuş şiirinde kuşlarla özdeşleşen özgürlük kavramı, düşünceler yoluyla savaşımayı yaşamakla bütünleştirir. Yasalardan ve insanı bağlayan her hükümden soyutlanmak özgürleşme çağrısıdır. Sanatçının özgürlüğe olan tutkusunu *Ben Deliyim* şiirine de yansır. Sanatçı, “Bir bıçak çekilir usdan öte / Süte damlamış kan gibiyim / Göğsünde çarpar sevdiklerimin / Işık kesilir dökülürüm aydınlığa” (Eyuboğlu, 1998, 69) dizelerinde özgürlük ve aydınlık için savaştığını belirtir. Özgürlüğe tutkusunu *Bahar* şiirinde kuşla sembolleştirir. “Aydınlığı severken vurulan kuşun / Kanı içime

damlar.” (Eyuboğlu, 1998, 56) dizeleriyle özgürlük savaşı verenlerin ve bu yolda kendini feda edenlerin onda bıraktığı etkiyi dile getirir.

İsmet Zeki’nin şiirinde toplum ve özgürlük kavramları yaşayan hikâyelerle birlikte yaşadığı topraklardan şiire akar. *Sütçü Kör İbiş*, toplumun içindeki geçim derdini ve çatışmaları anlatan bir şiirdir:

*“Sinop’tan gelmiş İstanbula Kör İbiş
İş arıyordu ‘başlık parası’ vermek için
Çalmadık kapı bırakmamış günlerce
Bir sütçünün yanında
Açılmış yüzlerce kapıdan biri.

‘Halis inek südü’ diye bağırırken
Bilmeden İstiklal Caddesi”nde
Götürmüşler karakola.*

*Anlat bakalım ne demektir ‘halis inek sütü’
Demiş iri kıyım komiser
Tutulmuş İbişin dili
Eğilmiş kulağına ‘milliyetçi’ polis:*

‘Kime yutturuyorsun kökü dışarda gomonis?’” (Eyuboğlu, 1998. 155).

Kara Zıpkalı Uşaklar Destanı adlı şiir kitabındaki şiirlerin tamamı özgürlük için savaşanların hikâyelerini konu alır. Yalnız bırakılmış ve gözlerden ırak kalmış bir toplumun kendi kendine verdiği savaş destanlaştırılır. Aynı durum *Atatürk Anadoludur*’da da mevcuttur. Millî Mücadele dönemine Anadolu halkının üstün özverisi ve özgürlük tutkusu okuyucuyla buluşturulur.

1.1.1.5. Din ve Tarikat Konulu Şiirler

İsmet Zeki, din ve tarikat konularını hem araştırma-inceleme çalışmalarında hem süreli yayınlarda hem de şiirlerinde sıklıkla işler. Sanatçının bu konulara eğilimi, vaktiyle tarikat çevresi içinde bulunmuş olmasından kaynaklıdır. Kendi, söz konusu çevreden ayrılmasını bir aydınlanma olarak görür. Bu nedenle bu konuların işlenmesi kendi gibi aydınlanmasını istediği insanlara ve cehalete teslim olanlara karşı bilgilendirmedir.

Sanatçı, din ve tarikat konularıyla toplumda ayrıştırma yapılmasına ve din kisvesi altında yapılan yolsuzluklara karşı tepki gösterir. Gelişimin önüne set çeken her türlü oluşuma karşı çıkar. Din ve tarikatların siyasete, yönetime dâhil edilmesini sakıncalı görür. Bu nedenle Atatürk ilkelerini, özellikle de laikliği önemser:

“Atatürk’ün ‘Ulusal Bağımsızlık Savaşı’ nı

başlattığı yerde

çevreyi kuşatan ağaçsız tepelerde

Özgürlük türkülerinin yerini Nakşbendi ‘hu’larının

aldığı günden beri

emeğin önemi kişinin değeri

sudan ucuz” (Eyuboğlu,1998, 162).

İçerdekiler şiiri diğer şiirlerine kıyasla uzun bir şiirdir. Bu şiirde tarikatların ve ülke yönetiminin yaptıkları hicvedilir:

“Bütün bilgiler ‘kitap’ tadır ötesi sapkınlık

demiş dinimizde büyükler.

Kadın evinde kapalı gerek

anlamadan Kur’an okumak yeter

öyle söylüyor peygamber

İnanmak usun ışığında gitmekten iyidir

Dövmek erkeğin dövülmek kadının özelliğidir.

Allahverdi cin gibi bir çocukken öğrenmiş bunları

adına yakıştırdı bütün davranışları

Tanrı yolunda Tirmizi, Sicistani, Kazvini, Müsli

Nesai, bir de Buhari

Daha sonra Şibli, Beyzavi, Bahaeddin Nakşbend,

Abdulkadir Geylani, Yesevi saymakla bitmez.

İnsan buyruğunun kuludur

şeyhler anlayana göre tanrıdan uludur”

(Eyuboğlu, 1998,164).

Yine bu şiirde şeyhler ve şeyh buyrukları karanlık bir örtüye benzetilir. Çıkar sağlamak isteyenler ise bu örtünün altına gizlenir. Sanatçı bu gibi şeyh buyruğunda olan insanları eleştirir bazen bu eleştirilerin odağına geçmiş i nedeniyle kendini de koyar:

“Din, kitap bulunmaz bende Allah aşkına

Kan dolaşmaz tende içki varken tende Allah aşkına

Şimdi nâmûs ehlinin kırkbeş yıl evvel tekkede

Az mı halt ettin a şeyhim sen de Allah aşkına” (Eyuboğlu, 1998, 221).

İsmet Zeki'nin vefatının ardından basılan son şiir kitabı *Bu son Fasıldır Ey Ömrüm... Nasıl Geçersen Geç!*'de Derviş Kerem tapşırmasıyla yazdığı deyişler, nefesler ve şathiyeler mevcuttur. Bu şiirler dini konuları ve din adı altında yapılan yolsuzlukları ele alır. *Doğru Ol* şiiri insanlara ibadetle doğru insan olunmayacağını anlatır:

“Namazla niyazla pek oyalanma

Yatmakla kalkmakla insan olunmaz

Camide mescidde dolaşıp durma

İnsandan başka bir Kur'an bulunmaz" (Eyuboğlu, 2006, 54).

İsmet Zeki, şiiriyle insanların gözüne inen perdeyi aralamak ister. Bunu dile getirirken de kendini şahit gösterir. Onları içeriden bilen ve tanıyan biri olarak sözüne itimat edilmesi gerekliliği üzerinde durur. Bu konu sadece şiirine değil anılarına ve diğer eserlerine de yansır. Söz konusu şiirler ise bir amaca hizmet etmesi için vardır.

1.2. Anı

Anılar hem yazıldığı toplumun hem de onları yazan kişilerin belleği niteliğindedir. Hiçbir zaman toplumdan, çevreden ayrı olmayan anılar, her ne kadar sadece onları yazan kişiler hakkında bilgi verdiğini düşündürse de bir döneme ayna tutacak niteliktedirler. İsmet Zeki, bu türü kişinin hayatı yanında yaşanan çevrenin bilgisine ulaşmanın bir yolu olarak görür. Ona göre *“Anıları birer eğlence, gönül oyunu gibi görmek doğru değildir. Anı, kişinin kimliğidir, yaşadığı ortamı belirleyen temel çizgilerdir”* (Eyuboğlu, 1999, 7). Anılar yok oluşa karşı bir başkaldırı göstergesidir.

İsmet Zeki, Anılar adlı eserinin ön sözünde anıları kendince türlere ayırır. Ona göre yedi ayrı tür vardır:

“A. Gerçek anılar. Bunlar kişinin elinde olmadan istenci dışında yaşadığı olaylardan, olgulardan oluşur. [...]

B. Özel anılar. Bunlar kişinin kendi istencine bağlıdır, denetimi altındadır, bilerek kurduğu arkadaşlıklarla, çevresel ilişkilerle bağlantılıdır. [...]

C. Karşılıklı ilişki niteliğinde olan, toplumsal çevrenin, ailenin tutumundan, yapısından kaynaklanan anılar. [...]

Ç. Ortak anılar. Bunlar daha çok üçüncü öbeğe giren anılar arasında yer alır. [...]

D. Yaşanmamış, yalnız yaşayanların, ikinci, üçüncü, dördüncü ellerden daha çoklarından edinilmiş anılar. [...]

E. Sanatçıların, yazarların, düşünürlerin, önemli görevlerde bulunanların özel tutumlarını, davranışlarını, yönlerini yöntemlerini anlatan yazılar, yapıtlar, sonradan gelenler için bir anı niteliği kazanır. [...]

F. Bunalım anıları. Bunlar sinirsel, tinsel dengesizliklerden kaynaklanan sayrısız nitelikte anılardır.” (Eyuboğlu, 1999, 7-8).

Böyle bir ayrımın ne kadar geçerli sayılabileceği konusu tartışılır. Anıların türlere ayrılması bu eserlerin dar bir alana sıkıştırılması anlamına gelebilir. Nitekim bu ayrımı yapan İsmet Zeki'nin yazdığı anılar da bu yedi türün tamamını kapsayacak niteliktedir. Kendisi de bunu “F” maddesini dışarıda bırakarak kabul eder.

İsmet Zeki'nin kaleminden çıkan iki anı kitabı vardır. Bunlardan ilki basım yılı kıstas aldığında Mayıs 1999'da yayımlanan *Anılar*'dır. İkincisi *Öğrenciler* ise Mayıs 2002'de yayımlanır. Fakat *Öğrenciler*, *Anılar*'dan önce yazılır. *Öğrenciler*'de bu durum hakkında bilgi verildiği ve *Anılar*'da, *Öğrenciler*'e atıflar yapıldığı görülür. “1958 yılında, Trabzon'da yazarın ‘yazı işleri sorumlusu’ olarak görev üstlendiği, Hâkimiyet Gazetesi'nde günü gününe yayımlanmış, 1987'de yeniden gözden geçirilmiş, açıklanması şimdilik istenmeyen, bildiklerce iyi karşılanmayacak çok özel yerler, gerçeğe dokunulmadan değiştirilmiştir” (Eyuboğlu, 2002, 13). Bu iki eser birbirinin devamı niteliğinde olamasa da birbirini tamamlayan özelliktedir.

Anılar

İsmet Zeki Eyuboğlu 1986'da yazmaya başladığı bu eseri on üç yıl sonra 1999'da yayımlar. “Bugün bunları yazarken altmış birin içindeyim (Ağustos 1986)” (Eyuboğlu, 1999, 13) diyen İsmet Zeki *Anılar*'ı yazmaya başladığı tarihi okuyucuya bildirir. Yazdığı bu eserle ilgili izlenecek yol haritasına giriş kısmında yer verir:

“Bu girişten sonraki anlatacağım anılar üç öbekte toplanıktır. A- Annemden, babamdan, dedemden, babaannemden (biz ona Hanum Nene

derdik) öteki büyüklerimden dinlediklerim. B- kendim, yaşayarak gördüklerim. C- Okuma, araştırma sonucu edindiklerim. Bunları belleğimde kaldığı gibi aktaracağım, elden geldiğince oluş sırasını izlemeye çalışacağım” (Eyuboğlu, 1999, 13).

Bu eser İsmet Zeki'nin doğumundan önceki dönemle başlar. Soy bilgisi, ailesi, dönemin koşulları ve tarihi olaylarla ilgili bilgilere öncelik verilir. Ardından çocukluk döneminden bahsedilir. Bahsetme demekten kasıt hatırlanan kadarının mevcut olmasıdır. İlkokul döneminden üniversite dönemine kadar olan kısımda anlatım canlanmaya başlar. Düzenli sıralı bir anlatım, olay akışı yoktur. İçindekiler kısmında belirtilen doksan sekiz başlık altında yazılan eserin bazı kısımlarında deneme havası sezilir. Genellikle toplumsal ve siyasi konuların anlatıldığı kısımlar yazarın düşünceleriyle yani sübjektif olarak okuyucuya aktarılır. Edebî bir dille yazılmayan bu eser, yaşı ilerleyen İsmet Zeki'nin geriye kendinden bir şeyler bırakabilme çabasının ürünü olarak değerlendirilebilir. Akılda kalan anılar akla geldiği gibi hemen yazıya geçirilmiş gibidir. Bu nedenle genel anlamda bir sıra izlense de içerikte kısmî kopukluklar göze çarpar. Eserde yazar okuyucuyla sohbet ediyor hissi verilmeye çalışır.

İsmet Zeki, kitabında anılarını aktarmak dışında dönemin siyasetine, bilim insanlarına, sanatçılara ve bazı topluluklara yoğun eleştirilerde bulunur. Bu eleştiriler genellikle İsmet Zeki'nin ideolojisine ters düşen kesime tepkidir. Muharrem Ergin, Mehmet Kaplan, Fuat Köprülü, Ali Nihat Tarlan ve daha birçok akademisyeni bilgisizlikleri, intihalcilikleri ve siyasi eğilimlerin etkisinde kalmaları konularında eleştirir. “Özellikle *Türkoloji Bölümü*'nde öğretmeniyse, öğrencisiyle düşünmeyi bilen yoktu diyebilirim. Öğrencileri Ali Nihat Tarlan'ı erişilmez bir bilgin sayıyor, onu tanrılaştırıyorlardı. Oysa bu öğretim üyesinin bütün bildikleri divan şiirinin birkaç ozanından öteye geçemiyordu. Fuzuli'yi bile bir okulun kurucusu sanıyor, öğrencilerine boyuna ‘Fuzuli Mektebi’nden söz edip duruyordu” (Eyuboğlu, 1999, 163). Bilim dünyasını kapsayan eleştirilerinin çoğunu Türkoloji Bölümünde bulunan akademisyenler üzerinde yoğunlaştırır.

İdeolojik olarak ters düştüğü Necip Fazıl Kısakürek ve Mehmet Akif Ersoy hakkında birçok kez farklı konuda eleştirilerde bulunur. Bu eleştirilerden biri İstiklâl Marşı ile ilgili olan eleştirisidir:

“Ben şiirin ‘korkma’ ile başlayan sözcüğünü yadırgadım, bu sözle başlayan bir bağımsızlık ‘marşı’ olmadığını söyledim. Sonra ‘şafaklarda yüzen al sancak’ ne demek? Sancak yüzmez, dalgalanır. [...] Yine ‘hakkıdır hakka tapan milletimin istiklal’ dizesinde de tutarsızlık vardır. ‘istiklal/bağımsızlık’ yalnız ‘Hakka/tanrıya’ tapanın hakkı değildir, tanrıya tapmayan, dinsiz, tanrıtanımaz insanın da bağımsızlık hakkıdır, bağımsızlık tanrıya tapmakla sınırlandırılmaz” (Eyuboğlu, 1999, 159).

Eser, 471. sayfasından son sayfası olan 523. sayfaya kadar günlük türünde yazılır. İçindekiler kısmında belirtilen son dört başlık (*Günler*, *Türk Dil Kurumu*, *Kadir Paşa* ve *Sami ile Rahmi*) günlük türüne aittir. Fakat bu eserde günlük türüne ait sadece dört başlık yoktur. İçindekiler kısmında belirtilmeyen ve eserin 471. sayfasından sonra yer alan kısımda bu dört başlığın dışında on iki başlık daha vardır. On altı güncenin başlıkları ve tarihleri şu şekildedir; *Günler* - 01.07.1983, *Ağaçlar* – 04.07.1983, *Deprem* – 05.07.1983, *Türk Dil Kurumu* – 06.07.1983, *Günün İçinden* – 27.10.1983, *Deprem* – 01.11.1983, *Kadir Paşa* – 02.12.1983, *Sami ile Rahmi* – 07.12.1983, *Emek* – 13.01.1984, *Son Okuyucu* – 19.01.1984, *Düş* – 20.01.1984, *Beklenmeyen Olay* – 21.03.1984, *Delinin Uslu Görünme Çırpınışları* – 22.03.1984, *Gece* – 08.01.1985, *Kar* – 18.02.1985, *Uzun Aralık*- 17.04.1983. Son yazının içine dâhil edilmiş 30.04.1983 ve 09.07.1983 tarihli iki yazı daha bulunmaktadır. Tarihlerle bakıldığında bu günlüklerin belli bir tarih sırasına konulmadığı görülür. Düzen konusundaki aksaklıklar sadece tarihlerde değil yazıların konularında da göze çarpar. Yazar, çoğunlukla Ünlüler Ansiklopedisi’nde çalıştığı dönemi anlattığı bu yazıların neden düzensiz olduklarını sağlığı ile ilgili yaşadığı problemlere bağlar. İsmet Zeki’nin 1986’da yazmaya başladığı bu eserin sonuna eklenen bu günceler eserin yazımına başlanmasından önceki tarihleri işaret eder. Bu nedenle eserin akışına kısmen uygun düşecek bu güncelerin seçilerek kitabının sonuna eklendiği kanısı kuvvetle muhtemeldir.

Eser tüm yönleriyle ele alındığında şekil ve içerik yönünden sistematik bir düzleme oturtulamamış olsa da eserde objektif bakış açısıyla verilen her bilgi yaşanılan dönem hakkında bilgi edinebilmenin yolunu açar. Ayrıca eser, İsmet Zeki'nin hayatı ve hayat görüşü üzerine bilgi edinilebilecek birinci ağızdan bir kaynak olmasıyla önem taşır.

Öğrenciler

İsmet Zeki Eyuboğlu'nun 2002'de Pencere Yayınları tarafından basılan *Öğrenciler* adlı eserinin basım tarihi her ne kadar *Anılar* adlı eserinden sonra olsa da sanatçının ilk anı kitabıdır. Eser, birçok yayında *Anılar* adlı eserin devamı gibi gösterilse de birbirinin devamı niteliği taşımazlar. Bunlar hem tarihsel bağlamda hem de içerik bağlamında birbirinden tamamen farklı iki eserdir.

Eser ilk kez 1958'de Trabzon'da Ömer Turan Eyuboğlu tarafından çıkarılan *Hâkimiyet* gazetesinde *Çakır Ayşe* adıyla tefrika edilir ve daha sonra *Anılar*'ı yazmaya başlayan İsmet Zeki tarafından 1987'de düzenlenir. Fakat eserin basım tarihi olarak 2002 yılı seçilir. Eserin basımının geciktirilerek sanatçının hastalığının ağırlaştığı döneme denk getirilmiş olabileceği düşüncesi akıllara gelir. Bu durumu akla getiren sebep ise sanatçının hükümetleri, toplumu ve şahısları hedef alarak onlara ağır eleştirilerde bulunmasıdır.

Öğrenciler, İsmet Zeki'nin üniversite ve çalışma hayatını kapsayan dönemin anlatıldığı bir eserdir. Eser, Niyazi adlı bir karakterin etrafında şekillenen olaylar dizisi konu edinilerek roman türüne yaklaştırılmaya çalışılmıştır. Fakat bu eserin bir roman olmadığı yazarın kaleminden okuyucuya iletilir:

“Bu yazı roman değildir, öyle bir düşünceyle ortaya konmamıştır, konamazdı da. Bu yazının içeriği yaşanmış acısıyla tatlısıyla çekilmiş sıkıntıların oluşturduğu bir anılar birikimidir. Onda gerçekdışı bir nesne, düş ürünü bir olay yoktur. Yazıda geçen adların, birkaçı dışında, hepsi gerçektir, kimi kişilerin sergilenmesi istenmediğinden adları saklı tutulmuştur” (Eyuboğlu, 2002, 13).

Eser anı türünden ziyade otobiyografik roman türüne daha yakındır. Fakat sanatçı bu eseri bir anı olarak kabul eder ve okuyucu tarafından da böyle kabul edilmesini ister. Otobiyografi olmamasında ise günlük türüne yakın bir tutumla yazılan anılar olmasının etkisi vardır. Stefan Zweig, otobiyografi ve anı türleri için *“Bu türlerden biri, her zaman başkalarına açık olmanın özlemini duyar ve esas anlatım biçimi, ister halkın karşısına çıkarak yapılsın, isterse bir kitap yazarak gerçekleşsin, itirafıdır; öteki ise kendi kendisiyle konuşma eğilimi gösterir ve hemen her zaman ‘günlük notlar’ tutmakla yetinir”* (Zweig, 2011, 13) der. Tüm bunların dışında İsmet Zeki’nin bu eseri otobiyografik roman olarak değerlendirmemesinde ünlü roman yazarlarıyla olan arkadaşlıklarının etkisi ve roman yazarı olma konusunda onların yanında kendini yetersiz gördüğü düşüncesi sezilmektedir. İsmet Zeki, bu eserde bir roman kahramanı gibi okuyucunun karşısına çıkar. Niyazi adını kullanan İsmet Zeki, adını eserde gizlemeye çalışsa da verdiği bilgiler doğrultusunda Niyazi’nin kendisi olduğu anlaşılmaktadır:

“Niyazi haklıydı, gerçekten bir Karadeniz çocuğuydu. İstanbul’a okumaya gitmişti. Okuyacaktı da onu arkadaşları baştan çıkarıyorlardı. [...] On üç yaşından on dokuz yaşına değin altı süreyle Nakşbendi, Bektaşî, Mevlevî tekkelerine girmiş çıkmış, namaz, oruç, zikir gibi din işleriyle epey uğraşmış, remil dökmek, fal bakmak, muska yazmak türünden saçmalıklara batmış nice günler geçirmiştir” (Eyuboğlu, 2002, 36).

Eser, İsmet Zeki’nin arkadaş çevresi içinde gelişen olaylarla örülüdür. *Anılar*’dan farklı olarak *Öğrenciler* diyaloglar halinde ilerler. Eserde ismi geçen kişiler incelendiğinde yazar bazılarının kimliğini gizlemek adına onlara yeni isimler verdiği görülür. Ancak sanatçı beunu yaparken okuyucuya bu kişilerin kim olduğunu anlayabilecekleri ipuçlarını vermeyi ihmâl etmez. Diyalogların ve olayların odağında olan Handan, Mes’ud, Hikmet Hanım ve Rezzan Hanım gibi kişiler yazarın gerçek isimlerini gizlediği kişilerdir. Bu durum eserin tamamı için söz konusu değildir. İsmet Zeki; Halil İbrahim Bahar, Necmi Duman, Celaleddin Algan, Adnan Raşid Günay, Ziyad Nemli ve Said Maden gibi isimleri soyadlarına varıncaya kadar vermekten kaçınmaz. *“O da Niyazi gibi Maçkalı’ydı. Bahar Pastanesi’nde en çok toplanıp tartışan Trabzonlu, Maçkalı gençlerdi. Yalnız yedikleri ayrı giden bu*

gençlerin hepsi de ozandı, şiir yazardı. Bu gençler arasında Necmi Duman, Celaleddin Algan, Halil İbrahim Bahar, Adnan Raşid Günay, Said Maden, Adnan Topsakal bir topluluktur” (Eyuboğlu, 2002, 82). Genellikle adını gizleme gereği duyduğu kişiler hayatlarıyla eleştirilere hedef olabilecek kişilerdir. Yazar, onları hedef göstermemek adına, sakıncalı gördüğü isimleri gizler. İsmet Zeki’nin isimlerini verme gereğinden kaçındığı kişilerle özel ilişkilerde bulunması da böyle bir gizlilik yoluna gitmesine neden olur.

İsmet Zeki’nin Handan, Mes’ud, Hikmet Hanım ve Rezzan Hanım adıyla eserine dâhil ettiği kişiler gerçek kişilerdir. Bu kişilerin kimliklerini açıklamasa da tanınabilmeleri için bazı bilgileri eserin geneline serpiştirir.

Eserde en çok adı geçen kişi Handan’dır. Handan üzerinden yozlaşan toplum eleştirisi yapan İsmet Zeki, Handan’ı aynı zamanda Çakır Ayşe olarak da anar. Handan’ın annesi olarak karşımıza çıkan kişi ise Hikmet Hanım’dır. Hikmet Hanım, 1940’lı yıllarda Trabzon Lisesi⁸’nde idarecilik görevinde bulunmuş saygın bir felsefe öğretmeninidir. Eserde adı Hamdi Bey olarak karşımıza çıkan Hikmet Hanım’ın eşi, o tarihlerde Trabzon Lisesi’nde görev yapan Faik Dranaz’ı akıllara getirmektedir. Felsefe öğretmeni olan Faik Dranaz’ın adı bugün Trabzon Fen Lisesi bünyesinde bulunan kütüphanede yaşatılmaktadır. Dranaz’ın eşi ve çocuklarıyla ilgili net bir bilgi edinilememiş olsa da eserde adı geçen Handan’ın Faik Dranaz’ın kızı olması kuvvetle muhtemeldir. Handan, anne ve babası evlilik birliğini bitirdiğinde annesi ve anneannesi ile yaşamaya devam eder. Eserde adı Özer olarak verilen kardeşi ise babasıyla yaşamayı tercih eder. Handan’ın annesi Hikmet Hanım, eski bir Yargıtay üyesinin kızıdır.

⁸ Trabzon (Fen) Lisesi, 1880’de Nemlizâde Hikmet Efendi önderliğinde toplanan on arkadaşını Ali Naki Bey’i bir idadî açma isteğiyle Trabzon’a davet etmesi sonucu Reşit Efendi’nin evinde “Mekteb-i Hâmidîye” adıyla kurulur. Altı şubeli bu idadînin ilk müdürü Ali Naki Bey’dir. Bu dönem özel eğitim veren okul resmi eğitime 1887’de bugünkü Trabzon Lisesi’nin yerinde başlar. Okulun kuruluş yılı olarak da 1887 kabul edilmektedir. 1910-1911 eğitim yılında ise sultanî olan okul Trabzon Sultanisi olarak anılmaya başlar. I. Dünya Savaşı sırasında gerek öğrencilerin savaşa gitmesi gerek kalan öğrencilerin başka okullara dağıtılması nedeniyle boşaltılan okul hastane olarak faaliyet gösterir. 1924’te ise sultanî liseye dönüştürülür. Sultanînin son müdürlüğünü ise Ali Canip Yöntem yapar. Lise 1924’te M. K. Atatürk tarafından da ziyaret edilir. Uzun süre eğitim veren lise fiziksel yetersizlikler nedeniyle 1938’de yeniden yapım aşamasına girer. Mimarlığını ise Alman Mimar Bruno Taut yapar. 1940-1941 eğitim yılında yeniden açılan okulun ilk müdürü ise Faik Dranaz olur. Döneminde bölgenin tek lisesi olması nedeniyle birçok ünlü ismi mezunlar listesine dâhil eden lise 2007’ye kadar düz lise olarak faaliyet gösterir. Daha sonra Anadolu Lisesi olan okul günümüzde fen lisesi olarak eğitime devam etmektedir.

Sanatçı, iyi bir aileye sahip olan Handan üzerinden toplumda değişen değer yargılarını eleştirir. Hayattaki tek amacı aşırılığa kaçacak şekilde özgür ve ünlü olmak olan Handan bir evlilik yapar. Eserde adı Muzaffer olarak verilen Handan'ın eşi Yeşilçam aktrislerinden biri olan Muzaffer Tema'dır. Bu evlilik kısa sürse de Handan filmlerde rol almayı ve reklam yüzü olmayı başarır. Handan'nın Ayten Çankaya olarak anılan bir aktris olduğu anlaşılmaktadır. “[..] Handan'dı yalnız adı değişmiş ‘Ayten Ç.’ Olmuştu (Kızın soyadının Ç. İle başladığını belirtmekle yetinme gereğindeyiz). İlk filmini oynuyordu” (Eyuboğlu, 2002, 354). “Handan, bir takma adla önemsiz filmler çeviriyor, özellikle puro sabunlarının yıldızı olma yolunda yürüyordu” (Eyuboğlu, 2002, 379).



(Eserde Handan adıyla anılan Ayten Çankaya ve eşi Muzaffer Tema)

Eser bir anı olmasının yanında aynı zamanda ismi gizlenen kişiler üzerinden yapılan bir toplum eleştirisidir. Bu kişiler dönemin hükümetinin izlediği politikaların toplumun bireyleri üzerindeki etkisinin tezahürü niteliğindedir.

Anılar'dan farklı olarak daha düzenli bir yapıya sahip olan *Öğrenciler* İsmet Zeki'nin kendi hayatından çok içinde bulunduğu çevre ve dönemin koşulları hakkında bilgi edinmek açısından önemlidir.

1.3. Araştırma - İnceleme

1.3.1. Anadolu Kültürü ve Geleneği Konulu Eserler

Tanrı Yaratan Topraklar

Tanrı Yaratan Topraklar, ilk kez 1973'te Sinan Yayınları tarafından yayımlanır. 1990'da Der Yayınları tarafından yayımlanan çalışma düzenlenmiş haliyle 2007'de Derin Yayınları aracılığıyla okuyucuyla buluşur.

Bu çalışmada Anadolu insanının tarih çizgisi içinde toprakla olan bağın temeli araştırılır. İsmet Zeki, Anadolu kültür varlığının ortaya çıkarılması aşamasında sadece yabancı kaynaklara başvurulmasını ve kapsamlı bilginin yabancı kaynaklardan elde edilebilmesini eleştirerek arzuladığı türde bir çalışmanın temelini atar. Anadolu insanının doğa ile bağı, toprağa saygısı, uygarlıkların tanrıları ve bu topraktan esinlenen eserler incelenir.

Anadolu Üçlemesi: Anadolu İnançları, Anadolu Mitolojisi, Anadolu İlaçları

İsmet Zeki'nin *Anadolu Üçlemesi* adıyla anılan birbirinin devamı niteliğinde üç ayrı eseri bulunur. Bunlar *Anadolu İnançları*, *Anadolu Mitolojisi* ve *Anadolu İlaçları*'dır.

Bu eserlerden Anadolu İlaçları bir derleme çalışması olması ve daha sonra Anadolu Halk İlaçları adıyla genişletilerek yayımlanması nedeniyle Derlemeler kısmında değerlendirilecektir.

Anadolu İnançları

Bu çalışma, ilk defa Bütün Yönleriyle Anadolu İnançları adıyla Koza Yayınları tarafından 1974'te daha sonra *Anadolu İnançları – Anadolu Mitoloji İnanç Söylence Bağlantısı* adı altında Geçit Kitabevi tarafından 1987'de yeni eklemelerle

tek kitap olarak yayımlanır. *Anadolu Üçlemesi* adıyla Toplumsal Dönüşüm Yayınları tarafından 1998’de okuyucuya sunulur.

Bu çalışmada Anadolu’da yaygın olan tüm inanışlara yer verilir. İsmet Zeki, bu çalışmada incelenen inançları “*İnançlar genellikle iki türdür. Bir, somut varlıklarla ilgili olan inançlar öteki soyut varlıklara bağlanan inançlar*” (Eyuboğlu, 2014, 32) diyerek ikiye ayırır. Bu inançlar eserde tüm yönleriyle farklı kaynaklardan taramalar yapılarak açıklanır.

Anadolu İnançları’nda günümüzde batıl inanç olarak kabul edilen inanışlara, formel sayılar barındıran inanışlara, bazı halk yaratmalarına ve bilmecelere yer verilir. Ayrıca batıl inanç olarak değerlendirilen inanışlar alfabetik sırayla bir araya getirilir.

Anadolu Mitolojisi

Anadolu Mitolojisi’nin 1987’de Geçit Kitabevi tarafından ilk baskısı yapılır. Ardından *Anadolu Üçlemesi*’nin ikinci kitabı olarak 1998’de Toplumsal Dönüşüm Yayınları tarafından yayımlanır.

İsmet Zeki, bu çalışmada mitoloji kavramından ziyade söylence kavramını kullanır. Sanatçı, söylenceyi “*doğaya sorulan sorunun ortaya konan ve doğadan alınan karşılığı*” (Eyuboğlu, 1998c, 1) olarak nitelendirir. Anadolu’da mitolojik unsur oluşturan tüm nesne, kavram, canlı, Tanrılar ve Tanrıçalar bu çalışmada isim isim yer alır ve anlatım söylence geleneği gereği nazımla ilerler.

Gülen Anadolu

Gülen Anadolu, Pencere Yayınları tarafından 1981’de yayımlanır. Anadolu’yu her açıdan inceleme tutkusu içinde olan İsmet Zeki, Anadolu insanının nelere güldüğünü, nasıl güldürdüğünü ve nelerle eğlendiğini araştırmayı ihmal etmez. İsmet Zeki, bir toplumun nelere güldüğünün önemli olduğunu, bu durumun o toplumun düşünce yapısını gösterdiğini savunur:

“Gülme bir toplum olayıdır, onu tek başına, öteki toplum olaylarından soyutlayarak incelemeye kalkmak doğru değildir. Toplumların kendilerine göre gülüş biçimleri, gülüş öğeleri, gülüş konuları vardır. Bunlar toplumun düşünme yapısıyla ilgilidir. Bir toplumda gülünç olan başka birinde acıklı, üzücü, bir üçüncüsünde eğlendirici, alaycı olabilir. Bunun gibi, bir toplumun kimi kişilerine gülünç, eğlenceli gelen bir olay kimilerine korkunç, sarsıcı, yıkıcı görünebilir. Bu da, bir toplum içindeki bireylerin duygu evrenini yansıtır” (Eyuboğlu, 1977, 44-45).

Türk toplumunun duygu evrenini ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışmada bilmece, hicivler, alaycı sözcükler, oyunlar, halk dansları ve daha birçok unsur ele alınarak gülme eyleminin kaynağı hakkında bilgiler okuyucuya sunulur.

Anadolu Uygarlığı

Anadolu Uygarlığı, Der Yayınları tarafından 1981’de yayımlanır. Bu çalışma, İsmet Zeki’nin Anadolu temelli araştırmalarının içinde en hacimli olanlardan biridir. Anadolu’da var olan tüm uygarlıkların; yaşam biçimlerinden sanat anlayışına, sanat eserlerine, ekonomik faaliyetlerine, yetiştirdikleri tarım ürünlerine, sözlü eserlerine ve inanç biçimlerine kadar birçok konuda araştırma yapılır.

Maçka

Maçka, Pencere Yayınları tarafından 2004’te yayımlanır. İsmet Zeki, memleketi Maçka’nın tarihçesinden, tarihi kalıntılarından bahsederken daha çok yörenin kültürüne dair incelemeleri okuyucuya sunar. *Sırıkyükü, Naa Aynalı, Bekçiler, Çatak’ta Beklenen Oldu, Başağrısı, Kurban Bayramı, Yıldızı Parlayan İmam, Hu Erenler, Bibilsiz Ardiç, Gomeş Ağanın Eşeği ve Palamut Burunoğlu* başlıklı yazılar anı ve deneme türünde yazılardır. Anıların birçoğu yazarın kendisiyle ilgili değildir Maçka’da komşularının yaşadıkları olaylara şahitlik etmesi neticesinde bilgi sahibi olduğu olaylardır. Bu yaşanmış hikâyelerle yörenin kültürü ve yaşayış biçimiyle ilgili bilgiler verilir.

1.3.2. Felsefe ve Felsefî Bakış Açısı Konulu Eserler

Felsefe Açısından 12 Eylül Din Boşluğu Egemenliği

Felsefe Açısından 12 Eylül Din Boşluğu Egemenliği, Pencere Yayınları tarafından 1997’de yayımlanır. Eserin basım yılıyla ilgili bir baskı hatası söz konusudur. Pencere Yayınları tarafından yapılan birinci baskıda Nisan 1977 tarihi göze çarpar. Fakat eser, 12 Eylül 1980 Darbesi’nden üç yıl önce basılmış olamaz. Bu nedenle eserin izlediği olayların kronolojik sırası göz önünde bulundurulduğunda 1997 yılında basılmış olduğu anlaşılır.

İki bölümden oluşan eserin ilk bölümünde bilgi kavramı ve bilgi kuramı üzerine bir inceleme yer alır. Bilginin yozlaşması ve toplumsal yozlaşma incelenir. İkinci bölümde 12 Eylül Dönemi yönetimi farklı bakış açılarıyla incelenir. Bu dönemden sonra yayıldığı düşünülen tarikat faaliyetleri ve düşünce boşluğu nedeniyle yerleşen güçlerin fark edilmemesinden kaynaklanan toplumsal sorunlar incelenir.

Uygarlığın Çıkmazları

Uygarlığın Çıkmazları, Uygarlık Yayınları tarafından 1990’da yayımlanır. İsmet Zeki, çok daha önce hazırladığı bu çalışmanın amacını “*Bu çalışmada gündeme getirilen sorunlar birer felsefe konusu olarak görülmüş, geçmişten günümüze doğru akıp gelen olaylar dizisinin hangi aşamalardan geçtiği sergilenmek istenmiştir*” (Eyuboğlu, 1990a,14) sözleriyle açıklar.

On bölümden oluşan çalışmanın bölümleri sırasıyla; *Uygarlığın Çıkmazları*, *Toprağın Dili*, *Varlık Bilinci*, *Yabancılaşma*, *Soysuzlaşma*, *Yığınlaşma*, *Değer Aşamaları*, *Evren*, *Etki – Tepki* ve *Devrimler*’dir. Bu bölümlere isim veren konular felsefi açıdan değerlendirilir ve bunların olumlu olumsuz yönleri irdelenir.

Felsefe Yazıları

Felsefe Yazıları, Pencere Yayınları tarafından 2000’de yayımlanır. Bu çalışma İsmet Zeki’nin farklı konulardaki felsefî tutumu ve felsefeye bakış açısını ele alır. Felsefenin evrensel bir gelişim için gerekliliği, din ile sorgulamanın farklı şeyler olduğu seküler bir yaklaşımla incelenir.

Uygarlığın Işıldakları

Uygarlığın Işıldakları, Pencere Yayınları tarafından 2000’de yayımlanır. Yazar, iki bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde yüzyıllar öncesinden başlayarak birçok düşünürü ve felsefeciyi tanıtır. İkinci bölümde ise felsefî kuramlar ve kavramlar üzerinde durulur.

Bilgelerin Dilinden

Bilgelerin Dilinden, Pencere Yayınları tarafından 2002’de yayımlanır. Bu eserin içindekiler kısmına bakıldığında iki bölümü vardır. Fakat kitap incelendiğinde eserin yedi bölümden oluştuğu görülmektedir. Birinci bölümde; inanç çağı ve tüm dünya uygarlıklarının düşünürleri ikinci bölümde; felsefe çağı, doğa felsefesi, atomcu felsefe ve düşünürleri üçüncü bölümde; Helen-Roma çağı düşüncesi, yeni kuşkuculuk ve düşünürleri dördüncü bölümde; stoa düşüncesi, Roma düşüncesi ve düşünürleri beşinci bölümde; son dönem kuşkuculuğu altıncı bölümde; stoacı görüşü sürdüren düşünürleri son bölümde ise ilkçağın sonundaki felsefeyi konu alır. Bu eser ilkçağın başından sonuna kadar var olan ve eserleri günümüze kalan düşünürleri ele alır. Bu düşünürler çok detaylı incelenmez. Eserde en detaylı bilgi Lucretius hakkında verilir. Bunun nedeni ise İsmet Zeki’nin lisans bitirme çalışmasının varlığın yapısı ve Lucretius’u konu almasıdır.

Ortaçağ Felsefesi

Ortaçağ Felsefesi, Pencere Yayınları tarafından 2002’de yayımlanır. Çalışmanın gelişiminde İsmet Zeki’nin iş hayatının katkısı büyüktür. “*Bu çalışmamızın kimi bölümleri, daha önce çalıştığımız, ‘Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi’ ile ‘Meydan-Larouse’ da yayımlanmıştır. O yayımlananlar da yine bu çalışmamızdan özetlenmişti*” (Eyuboğlu, 2002a, 17).

İki bölüme ayrılan çalışmanın birinci bölümünde Orta Çağ’da yaşayan aydınlar ve felsefeciler incelenir. İkinci bölümde ise söz konusu çağda ortaya atılan düşünceleri takip edenler ele alınır. Eserde elli adet düşünür yer almaktadır.

Tarihin İlkeleri

Tarihin İlkeleri, Say Yayınları tarafından 1991’de yayımlanır. Bu çalışma felsefenin tarih çizgisi içinde nerede yer aldığını, ilgi odaklarını, tarihin türlerini, kümülatif ilerleme gösteren düşünce yapısını inceler. İsmet Zeki, bu çalışmasında insanlık için değişimin ve gelişimin odağında tarihin önemini vurgular.

Dilin Kapısı

Dilin Kapısı, Pencere Yayınları tarafından 2000’de yayımlanır. İsmet Zeki’nin yapmış olduğu bu çalışma dil felsefesi üzerine bir incelemedir. Eserde sadece inceleme boyutunda kalmayan İsmet Zeki, Türkçe üzerinden bir felsefi değerlendirme de yapar.

Çalışmada dilin gelişiminin kısır bir döngüde olduğu ve gelişen bilimin gerisinde kalışı incelenir. Yazar dilin ifadeye yetmemesi durumunu vurgulayarak bu konuya ağırlık verir. Dil-düşünce bağıntısı ve dil gerçeği üzerinde beyanda bulunur.

1.3.3. Toplum, Siyaset ve Atatürkçü Düşünce Konulu Eserler

Atatürk Devrimleri Işığında Laiklik

Atatürk Devrimleri Işığında Laiklik, Say Yayınları tarafından 1994'te yayımlanır. Bu çalışma bilgilendirme amacı güder. Laikliğin çarpıtılarak farklı boyutlara vurdurılmaya çalışılmasına karşı Atatürk devrimleri gerekçeleriyle açıklanır.

Laiklik kelimesinin etimolojisiyle araştırmaya başlayan İsmet Zeki, yönetim kavramı olarak laikliği inceler. Toplumun laikliği dinsizlik olarak algılamasındaki nedenleri açıklar ve laikliğin “*LAIKLİK DİNSİZLİK DEĞİLDİR. Laik, din karşısında olduğu gibi, başka düşünce çığırları önünde de yansız kalmak, sorunların çözümlerini kendi ortamlarında aramak, birini ötekinin buyruğı altına vermemektir*” (Eyuboğlu, 1994a, 33) dinsizlik olmadığını açıklar.

Çalışma, Türkiye'deki laikliği, laikliğin kadınlara etkisini, laikliğe karşı tepkileri, İslam ile laikliğin örtüşmeme nedenlerini inceler ve açıklar. Eserde toplumdaki bilinçsizliğin ortadan kalkması gerektiğı savunulur. Metnin sonunda Prof. Dr. Necla Arat, Hikmet Çetinkaya, Dr. Şerafettin Yamaner, Deniz Öğüt, Mevlüt Kaplan ve Soner Yalçın gibi isimlere ait makale ve gazete yazılarına yer verilir.

Düşünceleriyle Yaşayan Atatürk

Düşünceleriyle Yaşayan Atatürk, Say Yayınları tarafından 1998'de Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. Yılına özel yayımlanır. Yekta Güngör Özden'e ithaf edilir. Bu “*çalışmanın amacı, Atatürk'ü kendi sözleriyle, kendi düşünceleriyle, kendi diliyle anlatmak, başkalarının kişisel yorumlarına, değerlendirmelerine başvurmaktan tanınmaktır, tanıtmaktır*” (Eyuboğlu, 1998b, 11).

Çalışmada Atatürk'e ait bir sözden alıntıya yer verilir ardında bu alıntıyla ilgili inceleme ve açıklama yapılır. Devrimlere, ilkelere, özdeyişlere, Dünya'nın

gözünden Atatürk’e ve ünlü düşünürlerin düşüncelerini içeren bilgilere yer verilir. Çalışmanın sonunda ise Atatürk’ün hayatına dair bir kronoloji yer alır.

Kendi Sözleriyle Atatürk İlkeler

Kendi Sözleriyle Atatürk İlkeler, Uygarlık Yayınları tarafından 1881’de yayımlanır. Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde Atatürk’ün hayatına yer verilir. İkinci bölümde ilkeler Atatürk’ün çeşitli kaynaklardan elde edilen söylemleriyle desteklenerek inceleme yapılır. “*Bu incelemede, elimizden geldiğince, yalnız Atatürk’ü konuşturmaya çalıştık. Bunu da, onun, elimizde bulunan, yazıya geçmiş konuşmalarından örnekler alarak başarmaya çalıştık*” (Eyuboğlu, 1981, 183). Üçüncü bölüm ilk iki bölümün yazarın düşünceleri yoluyla açıklanması niteliğindedir. Burada Atatürk ilkelerinin yolundan gitmenin ve Atatürkçü düşünce yapısını benimsemenin önemi vurgulanır.

Atatürk’ten Özdeyişler

Atatürk’ten Özdeyişler, Uygarlık Yayınları tarafından 1981’de yayımlanır. Bu çalışma *Kendi Sözleriyle Atatürk İlkeleri*’nin devamı niteliğindedir. Nutuk’tan seçilen hak, bağımsızlık, eğitim ve adalet gibi çeşitli konular tasniflenip bu konularda yapılan alıntılar ışığında bir inceleme yapılır.

Osmanlıdan Cumhuriyete Türk Kadını

Osmanlıdan Cumhuriyete Türk Kadını, Pencere Yayınları tarafından 2007’de yayımlanır. Çalışma, cumhuriyetle birlikte değişen kadın algısını ve kadın dünyasını anlatır. Bu çalışmada iki tip kadın göze çarpar. Biri din baskısı altında kalan ve durumdan hoşnut olan, gelişmeyi kabul etmeyen kadın diğeri ise modern gelişime açık, gelişmek için çabalayan kadındır. Yazar, Türk kadınının Osmanlıdan günümüze kadar toplum içindeki yerini ve geçirdiği değişimi inceler. “*Bu çalışmamızda, kadının, bir insan olarak taşıdığı değerler üzerinde durulacak, toplumsal kurumlarda*

karşılaştığı engelleyici girişimlerin dinlerden kaynaklandığı örnekler verilerek açıklanacaktır” (Eyuboğlu, 2007b, 8).

İsmet Zeki'nin eserlerine yansıyan kadın algısı bu eserde de kendini gösterir, çalışmada tam anlamıyla bir nesnellik sergilenmez. Şeriat yanlısı olan kadınlara, kendine toplumun biçtiği rolü uygun gören kadınlara ağır eleştiriler yöneltilir.

Toplum Sarsıntıları

Toplum Sarsıntıları, Pencere Yayınları tarafından 2000'de yayımlanır. Eserde Türk toplumunda yaşanan siyasi değişimler, değişen hükümetler ve toplum yapısında meydana gelen bozulmalar incelenir. Özellikle 1950 ve sonrası dönemde yaşanan siyasi gelişmelerin toplum üzerindeki etkilerine yer verilir.

Bir olayın toplumda neden sarsıntı meydana getirdiği üzerine açıklamalar getirilir. Politikanın insanları yozlaştırması ve ötekileştirilmesi incelemesine yer verilir. *“Toplum sarsıntılarının yönetim bozukluğundan, üretim-tüketim dengesizliğinden sorumluların sorumsuzluğundan, çıkar tutkusunun ulus sevgisine üstün geldiğinden, halkımızın yeterince aydınlanmış olmayışından, benzeri toplum sorunlarından kaynaklandığını bir daha söyleyelim”* (Eyuboğlu, 2000b, 112) diyerek çalışma sonuçlandırılır.

1.3.4. Tarikat ve Mezhep Konulu Eserler

İsmet Zeki, toplum içinde din çevresinde şekillenen yapıların bir günahmış gibi sorgulanmamasından doğan bozuklukları ortaya çıkarmayı amaçlar. Yapmış olduğu çalışmaların birçoğunun odağında sorgulama ve aydınlığa kavuşturma fikri yatar.

Alevilik Sünnilik “İslam Düşüncesi”

Alevilik Sünnilik “İslam Düşüncesi”, Hürriyet Yayınları tarafından 1979’da yayımlanır. İsmet Zeki’nin Alevilik üzerine yaptığı birçok çalışmadan biridir. Beş bölümden oluşur. Birinci bölüm Alevîlik, ikinci bölüm yenieflatunculuk, üçüncü bölüm Sünnilik, dördüncü bölüm Anadolu’daki kültür öğeleri ve beşinci bölüm İslam felsefesi üzerine araştırmaları barındırır.

Çalışma, ortak geçmişe sahip Anadolu topluluklarında ortaya çıkan çekişmelerin zeminini incelemeyi amaçlar. Aleviler, Sünniler arasındaki farkları ve ikisinin de özünde yer alan düşünceyi açıklar.

Günün Işığında Tasavvuf Tarikatlar Mezhepler Tarihi

Günün Işığında Tasavvuf Tarikatlar Mezhepler Tarihi, Geçit Kitabevi tarafından 1987’de yayımlanır. İsmet Zeki’nin hacimli çalışmalarından biri olan eserde tasavvuftan, tarikatlara ve mezheplere kadar birçok konu incelenir. Beş bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde tasavvuf, ikinci bölümünde tarikatlar ve velâyetnameler, üçüncü bölümde mezhepler, dördüncü bölümde ilk üç bölümde bahsedilen toplulukların Türk toplumundaki etkileri, son bölüm olan beşinci bölümde ise sözlük yer alır. Bu sözlük iki aşamalıdır. İlki tasavvuf sözlüğü, ikincisi ise tarikatlar – mezhepler sözlüğüdür.

Bu çalışmanın sonunda resimler ve fotoğraflar yer alır. Bunlar Alevi – Bektaşî törenlerine ait fotoğraflar ve yine bu geleneğe ait insan-ı kâmil hat, gubari hat resimleridir.

Yayımlandığı günden sonra belli bir kesim içinde büyük yankılar uyandıran bu çalışma hem İsmet Zeki’nin hem de bu eseri kaynak gösteren gazetecilerin tehdit edilmelerine neden olur. İsmet Zeki, bu tehdidi ve bu tehdit sonucunda yazdığı dilekçeyi daha sonra *İslam Dininden Ayrılan Cereyanlar Nakşibendilik* adlı çalışmasında okuyucuyla paylaşır. Cumhuriyet Savcılığına sunulan dilekçede, İslami İntikam Tugayı Fatih Bölge Komutanlığı adında gayri resmî bir kuruluş adına konuşan kişilerin İsmet Zeki’nin yanı sıra İlhan Selçuk, Oktay Akbal, Hasan Cemal

Ekmekçi, Prof. Toktamış Ateş ve Uğur Mumcu gibi isimleri ölümle tehdit ettiği yazılıdır.

“Şeytan Ayetleri” Söylencesi

“*Şeytan Ayetleri*” *Söylencesi* Uygarlık Yayınları tarafından 1989’da basılır. İki bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümünde şeytanın ne olduğu, Yezidilik, tarikatlar ve son olarak şeytan ile ilgili olan ayetler üzerinden incelemeler yapılır. Yine bu bölümde İsmet Zeki’nin şeytan kavramını sorguladığı Derviş Niyazi tapşırmasıyla yazılan halk şiiri örnekleri yer alır. Bu şiirler, *Şeytan Nerededir?* ve *Suçluluk Korkusu* adlı şiirlerdir:

Şeytan dediğinde donsuz hödük

Boynuzu kırılmış kuyruğu güdük

Senin dinlediğin delikli düdük

Ayıyı oynatır ormanda şeyhim

Seni koğuşturamaz Derviş Niyazi

Sevse günah değil üç telli sazı

Sen gibi yürütmez komşudan kazı

Sonra demez buldum yabanda şeyhim (Eyuboğlu, 1989a, 96).

İkinci bölüm ise Zerdüşt şiirlerini konu alır. Bunlar Zerdüşt inancının kutsal kitabı olan *Avesta*’da yer alan *gat-gata* adlı küçük şiirlerdir. Bu bölümde, beş bölümden oluşan *Avesta*’dan seçilmiş seçme şiirlere de yer verilir.

Bütün Yönleriyle Bektaşilik

Bütün Yönleriyle Bektaşilik, Der Yayınları tarafından 1990’da yayımlanır. Bu çalışma İsmet Zeki’nin hacimli çalışmalarından biridir. Çalışma, *Bektaşilik*’ in

doğuğu ve gelişimi ile başlar. Ardından tüm inanç, gelenek ve kaynakları ayrı başlıklarla detaylı şekilde incelenir. Bütün yönleriyle ele alınan Bektaşilik, tarikatlarla karşılaştırılır ve farkları ortaya koyulur.

Çalışmanın sonunda ise sözlük ve Bektaşî geleneğine ait resimler, hat çalışmaları örneklerine yer verilir. *“Bektaşilik, Anadolu uygarlığının bir ürünüdür, Anadolu tarihinin küçük bir bölümüdür. Özünü oluşturan öğeler, inanç varlıkları ilkçağ Anadolu toplumunda geçerli olan, birer gelenek niteliği kazanarak çağımıza değin sürüp gelen düşünce ürünleridir. Onun Asya ile ilgisi özden değil yüzdendir”* (Eyuboğlu, 1990, 582) diyen İsmet Zeki, yaptığı bu çalışmayı birkaç cümlede özetler.

Sömürülen Alevilik

Sömürülen Alevilik, Özgür Yayın Dağıtım tarafından 1991’de yayımlanır. On üç başlık altında toplanan çalışma, İsmet Zeki’nin toplumun ötekileştirilenleri olarak gördüğü Alevilerin yaşadığı ve yaşayabilecekleri muhtemel sorunları inceler.

Bu çalışmada yaşanan sorunlar iki kaynağa bağlanır. Bu iki kaynaktan biri yönetimin Alevilere yaklaşımı diğeri ise onları bir inceleme alanı olarak görüp sorunlarını dile getirmeyip sadece kendi faydasını ön plana koyan araştırmacıların tutumudur:

“Varılan sonuca göre, sömürü beklemediğimiz bir durumda karşımıza çıktı. Üretimde, tüketimde, yönetimde, bütün yazın türlerinde, kamu kuruluşlarında, alışveriş ilişkilerinde, öğretim-eğitim kurumlarında bg. sürdürülen bir Alevilik sömürüsü ortaya çıkıverdi. Bu türlemenin yanında, bir de, biri içten, öteki dıştan gelen iki sömürü uygulamasıyla karşılaştık. Dıştan gelen sömürü girişimi yönetici kurumlarla, içten gelen ise doğrudan doğruya Alevilerle bağlantılıdır” (Eyuboğlu, 1991f, 23).

Çalışmanın sonucunda ise Osmanlı Devleti’nden örnekler verilerek halkının sesini duymayan yönetimlerin ve bu yönetimlerden memnun olup toplum sorunlarına duyarsızlaşan toplumun kendi içinde yarattığı, yaratacağı sorunlar ortaya koyulur:

“Toplumu yozlaştırmakla kolay başarı sağlamanın yolu bütün kurumları bozmaya, düzensizleştirmeye bağlıdır. Toplumda bütün kurumlar soysuzlaştırılırsa yozlaştırmaya elverişli yol açılmış demektir. Türkiye’ de düşünsel yozlaştırmanın öncüsü Osmanlı yönetimidir. Yazında İran, bilimsel anlayışta Arap etkisinde kalan Osmanlı toplumu kendine yabancı kalmanın benzersiz bir örneğidir” (Eyuboğlu, 1991f, 220).

İsmet Zeki bu çalışmasında yozlaşmanın toplumun her tabakasında ve her kurumunda mevcut olduğunu ve büyük bir sorun teşkil ettiğini savunur.

İslamda Bölünmeler Çelişmeler ve Refahın Tırmanışı

İslamda Bölünmeler Çelişmeler ve Refahın Tırmanışı, Miletos Yayınları tarafından 1994’te yayımlanır. Eser üç bölümden oluşmaktadır. I. bölüm *İslamda Bölünmeler*, II. bölüm *Türk İslam Sentezi*, III. bölüm ise *Refah Partisinin Tırmanışı* adını taşır. İsmet Zeki, bu çalışmada Demokrat Parti ile iyice hissedilmeye başlanan bir toplum ayrışması olduğunu savunarak savunduğu bu düşüncenin doğruluğunun ispatı üzerine inceleme yapar.

Birinci bölümde İslam’ın toplumda ayrışmaya neden olduğunu söyleyen İsmet Zeki; kadın-erkek, Müslüman-gayrimüslim, ibadet eden- etmeyen, örtülü-örtüsüz gibi ayrımların nedenini buna bağlar. Tüm bunların yanında bu ayrımın aynı cenapta görünenlerin dahi kendi içlerinde ayrıştığını söyler. İkinci bölümde İslamiyet’le Türk kültürünün sentezlenememesini ve bu çabanın neden olduğu kültürel yozlaşmayı inceler. Üçüncü bölümde ise 1950 sonrasında Türkiye’de yönetime gelen partiyle çöküşün hızlandığı sonucuna varılır.

İslamın Çöküşü

İslamın Çöküşü’nün ilk baskısı Nefes Yayınları tarafından 1994’te, ikinci baskısı ise Pencere Yayınları tarafından yine 1994’te yapılır. Bu çalışma, ironik bir ithafla başlar. İthaf şu şekildedir; *“Bu çalışma, gerçek İslamın yadsıdığı tüm*

kurumları, kuruluşları, uygulamaları, davranışları kişisel çıkarlar, özel yararlar nedeniyle, İslamın özüne uygun göstererek, halkımızı yanıltan, saptıran, eğriyi doğru, doğruyu eğri kılığına sokarak, toplumsal yönetimi çağımızın dışına itmeye yeltenenlere adanmıştır...” (Eyuboğlu, 1997a, 7). Ayrıca bu ithafta Tevfik Fikret’in *Han-ı Yağma* şiirinden alıntıya yer verilir.

İsmet Zeki, dokuz başlık altında topladığı çalışmanın isminin olumsuz bir izlenim oluşturabileceği düşüncesiyle ön sözde bir açıklamaya yer verir. Bu açıklamada söz konusu çalışmaları yapabilme yetkinliğini de okuyucu karşısında ortaya koymaya çalışır:

“Sevgili okuyucu, bu çalışmanın adı biraz ürkütücüdür, ilk bakışta kınanması gereken bir etki uyandırabilir. Ancak, bu çalışma, ilk gençlik yıllarını Nakşibendi Tekkesi’nde boşuna geçirmiş, İslamı şunun bunun ağzından sarkan dayanaksız sözlerle, çelişik yorumlarla değil, kaynakları, özellikle Kur’anı okuyarak, inceleyerek öğrenen bir yazarın elinden çıkmıştır” (Eyuboğlu, 1997a, 9).

Çalışma, İslam’ın bazı tarikatlar ve mezhepler nedeniyle yozlaştırılmasını ele alır. İslam’ın çöküşünü hazırlayanın İslam’ı saptıranların yaptığı faaliyetlerin sonucu olacağı çıkarımına varılır.

Günümüzde Alevilik

Günümüzde Alevilik, Nefes Yayınları tarafından 1995’te basılır. Bu çalışma iki bölümden oluşur. İlk bölümde Aleviliğin sorunlarından, ilkelerinden ve tarihsel çizgide gelişiminden söz edilir. Eserin ikinci bölümünde ise İsmet Zeki’nin Derviş Niyazi ve Derviş Kerem tapşırmalarıyla yazdığı nefesler yer alır. Bu çalışmada yer alan on nefes, İsmet Zeki’nin *Bu Son Fasıldır Ey Ömrüm... Nasıl Geçersen Geç!* Adlı şiir kitabında yer alan nefeslerdir.

İsmet Zeki; *“Gençliğimden beri Alevi – Bektaşî şiirini severim, onlarda dile gelen derin duygu, sevgi, özellikle gülmece etkinliği beni sürüklemiştir”* (Eyuboğlu, 1995a, 149) sözleriyle Alevi – Bektaşî şiirine ilgisini açıklar.

Gelin Canlar Söyleşelim

Gelin Canlar Söyleşelim, Pencere Yayınları tarafından 1997’de basılır. İsmet Zeki, bu eseri Françoise ve Mahmut Demir adlı iki arkadaşına adar. Bu çalışma isminden de anlaşılacağı gibi Alevîlere sesleniş ve onlara karşı bir davet niteliğindedir. Yazarın onlara karşı duyduğu sevgi ve saygı bu çalışmanın özünü oluşturur. Alevileri Alevilere anlatan bir tavırla onların köken bilgisinden başlayarak gelenek yapıları, ozanları, yaşadıkları sorunları ve onlara karşı tepkileri incelenir.

İrticanın Ayak Sesleri - İslam Dininden Ayrılan Cereyanlar Nakşibendilik -

Karanlığın Ayak Sesleri Kadirilik

Bu üç çalışma birbirini izleyen incelemelerden oluşur. Cumhuriyet gazetesinin armağanı olarak 1998 -1999 yılları arasında okuyucuya sunulur.

İlk yayımlanan *İrticanın Ayak Sesleri*, Mayıs 1998’de Cumhuriyet gazetesiyle birlikte okuyucuyla buluşur. Bu çalışma ardından gelecek olan iki çalışmanın öncüsü, ön bilgilendirmesi niteliği taşır. Tarikatların gizli örgüt oluşu, türban sorunu ve Nurculuk adıyla anılan topluluğun faaliyetleri çalışmada başlıca işlenen konulardır.

İkinci çalışma *İslam Dininden Ayrılan Cereyanlar Nakşibendilik*, Haziran 1998’de yayımlanır. Bu inceleme çalışmasının kaynağının bizzat yazarın kendisi olduğunu açıklayan İsmet Zeki, Nakşibendiliğin doğuşu, yayılışı, siyasete etkisi ve bunun gibi birçok konuyu inceler.

Üçüncü çalışma *Karanlığın Ayak Sesleri Kadirilik*, Şubat 1999’da yayımlanır. İlk iki çalışmada olduğu gibi aynı yöntemle Kadirilik incelenir. Gözle görülemeyen bir etkinliğe sahip bu tarikatın zamanla oluşturabileceği muhtemel sorunlara dair bilgiler sunulur.

1.3.5. Edebiyat Konulu Eserler

Geçmişin Yaşama Gücü

Geçmişin Yaşama Gücü, Adam Yayıncılık tarafından 1982’de yayımlanır. Dört bölümden oluşan çalışmada bölüm başlıkları şu şekildedir; *Geçmişin Yaşama Gücü*, *Yaşayan Yazın*, *Geçmişe Dönüş* ve *Yaşayan Gelenek*. Edebiyatın ne olduğuna ve nasıl olması gerektiğine detaylıca yer verilen eserde, İsmet Zeki’nin her zaman savunduğu sanatta toplu hareket edilmemesi gerekliliği üzerinde durulur. Sanatçıya göre edebiyat, toplumdan kopmayan belli kriterde ve belli bir çizgide ilerlememesi gereken sanattır. Edebiyat insanının değerini ise “*Edebiyat, yalnız belli yazıların, şiirlerin, sanat yaratmalarının açıklanması yorumlanması niteliğinde anlaşılacak bir ekin dalı değildir. Toplumda ozanın, düşünürün, öteki sanat kollarında işi gören aydınların birer sorumu vardır. Bu yolda yürüyen bir başın taşıdığı bilinç ışığıdır. İçinde yaşadığı topluma karşı bir görevi, yapılması gereken bir işi vardır edebiyat insanının*” (Eyuboğlu, 1982, 179) sözleriyle anlatır. Ayrıca kim edebiyat insanı ki değil bunun açıklamasını da yapar.

Geçmişin Yaşama Gücü, “*genellikle, yazıya bağlı ürünlerin incelenmesine yönelik bir çalışmadır*” (Eyuboğlu, 1982, 7). Edebiyatın geçmişe olan tutkusu, geleneklerden kopamayışı ve gelenekselleşme süreci nedenleriyle incelenir.

Divan Şiirinde Sapık Sevgi

Divan Şiirinde Sapık Sevgi’nin, ilk baskısı 1968 yapılır. Genişletilmiş, gözden geçirilmiş olarak 1991’de Broy Yayınları tarafından yayımlanır. Bu çalışma eski edebiyat şiiri üzerine yazılmış hem inceleme hem de eleştiri özelliği gösterir.

İsmet Zeki, okura divân şiirine karşı farklı bir bakış açısı sunarak bu şiirlerden örnekler verir. “*Divan şiiri, üzerinde yaşadığımız toprakların ürünüdür, bu nedenle de geçmişimizin bir kesitini yansıtır. Bu kesit bilimsel, eleştirel anlayışla incelenir, kaynakları, konuları, özellikleri, öğeleri açıklığa kavuşturulursa yararlı, öğretici olabilir*” (Eyuboğlu, 1991e, 8) diyen İsmet Zeki, bu toprakların bir kültürü olan bu eski geleneğin eleştirilmesi ve incelenmesi gerektiğini savunur.

Divan Şiiri I – II

Divan Şiiri, Say Yayınları tarafından 1994'te yayımlanan ve iki ciltten oluşan bir çalışmadır. İsmet Zeki'nin divân şiiri ve halk şiiriyle ilgili yaptığı incelemeler bu çalışmayla doğru orantılıdır. Belli bir birikimin ürünü olan bu çalışma; divân şiirinin öncesini, sonrasını, halk şiiri karşısındaki durumunu ve neden saray çevresinde tercih edildiğini inceler. 9. Yüzyıldan başlayarak 16. yüzyılın sonuna kadar divân şiiri şairlerini, bilinmeyen şiirleri üzerinden değerlendirir. Şiirlerden alınan örnekler önce dil özellikleri bakımından incelenerek kelimelerin anlamları verilir. Bu inceleme sekiz yüzyıllık şiir geleneğini irdeleyerek “Neden divân şiiri?” sorularına cevap verir.

Türk Şiirinde Tanrıya Kafa Tutanlar

Türk Şiirinde Tanrıya Kafa Tutanlar, ilk kez Okat Yayınları tarafından 1968'de yayımlanır. Bir sonraki basım bazı düzeltmelerle birlikte Kaynak Yayınları tarafından 1995'te yayımlanır. 1995 basımına ait eserin kapağında Alevi-Bektaşî kültüründe yaygın olan insan-ı kâmil hat sanatına yer verilir. On bölümden oluşan bu çalışma öncelikle İslam'ın şaire ve şiire karşı çıkışını eleştirir daha sonra Tanrı-insan ilişkisini ele alan halk ozanlarının bu tutumlarının nedenlerini açıklar.

İsmet Zeki, *erkişi* olarak tanımladığı halk ozanlarının Tanrı'yı insan karşısına çıkararak hesaplaşmasını birçok halk ozanından örnekler vererek inceler. Bu çalışma divân şiiri karşısında halk şiirinin gücünü ortaya koymayı amaçlar. Alevi-Bektaşî şairleri bu tutumları nedeniyle daha üstün tutar.

İran Edebiyatı

İran Edebiyatı, Pencere Yayınları tarafından 2007'de yayımlanır. Hacim olarak küçüktür. İncelendiğinde çalışmanın bitmemiş olduğu düşünülür. Bunun nedeni ise vefatından sonra ailesi tarafından bastırılmış olması olabilir.

Çalışma İran edebiyatının tüm gelişimini ve komşu devletlerle olan ilişkilerle bu edebiyatta yaşanan değişimi inceler. Fakat yazın türleriyle ilgili bilgiler verilirken

sadece roman hakkında bir girizgâh yapılır ve orada bitirilir. Bu durum çalışmanın yarım kaldığının açık göstergesidir.

1.4. Biyografi

İsmet Zeki, Anadolu üzerinde yoğunlaşan araştırma çalışmalarına Anadolu’da zemin bulan ve yayılan tasavvuf şairlerini eklemeyi ihmal etmez. Sadece yüzeysel kültür araştırması yapmayan sanatçı, bu coğrafyayı etkileyen tüm unsurları araştırmayı ilke edinir. Anadolu coğrafyası üzerinde etkisi olan tüm eski uygarlıkları ve bu uygarlıklara ait olan düşünür ve şairleri incelerken günümüze daha yakın olan tasavvuf ve halk ozanlarını da araştırma sahasına dâhil eder.

Bu araştırmalarda nesnel olmaya çalışan İsmet Zeki, bunu kısmen başarabilir. Hayatı boyunca farklı çevrelerde bulunması bazı konularda nesnel davranamamasına sebebiyet verir. Bunu yaptığı biyografik araştırmalarda da görmek mümkündür. Alevî, Bektaşî kültürü şekillendiren ve o kültür etrafında yetişen ozanlara karşı tutumu diğer tasavvuf ozanlarından daha farklıdır. Anadolu’da Sünnî Müslümanlar tarafından ötekileştirildiklerini düşündüğü Alevî, Bektaşî ozanlara hoşgörülü yaklaşır.

Bu biyografi çalışmalarında göze çarpan bir diğer unsur ise toplum ve yönetim eleştirileridir. Bu eserlerde Osmanlı’nın Anadolu’yu eğitim ve düşünce açısından yoksun bıraktığına değinir. Osmanlı’nın bu boşluğuna da çeşitli tasavvuf çevrelerinin sızdığını söyler ve bu durumu eleştirir. Toplumun bazı unsurlarının ötekileştirilmesinin yanlış yönetimden kaynaklı olduğunu yineler ve bu topluluklara araştırmalarıyla sahip çıkar. Onları Anadolu’yu Anadolu yapan yapı taşlarından biri sayar.

Bütün Yönleriyle Mevlânâ Celâleddin

Eser Özgür Yayın Dağıtım tarafından 1988’de basılır. İki bölümden oluşan eserin ilk bölümünde M.Ö. 7000’den başlayarak 13. yüzyıla kadar Anadolu’nun

durumuna ve Mevlânâ'nın yaşamı hakkında bilgilere yer verilir. İkinci bölümde ise şiirlerinden seçmeler yer alır.

İlk bölüm on altı başlıktan oluşur. İlk dört başlık dönemin koşulları, Mevlânâ'nın yaşadığı yüzyılın özellikleri ve çevresini konu alır. Bu ilk dört başlıkta sadece nesnel bilgiler yer almaz. İsmet Zeki'nin Mevlânâ hakkında düşüncelerine ve sorgulamalarına yer verilir. Tüm bunların yanı sıra dönemin düşünce yapısına ve yönetim şekline eleştiriler yapılır. Mevlânâ ve çevresinde toplananların gelir kaynaklarına kadar sorgulama söz konusudur. Mevlânâ gibi İran'dan gelen bir şairin Konya'nın Meram yöresinde mülk sahibi olabilmesinde ne gibi bir emek ve gelirin olduğu sorgusu yapılır:

“Ortada bir gerçek var: Mevlânâ'nın çevresinde toplananların çoğu, kendisi gibi İran'dan gelmiştir. Öyleyse kısa sürede böyle büyük bir değirmeni döndürebilecek güçte bol suyu hangi kaynaktan sağlamışlardır? Birbiri ardınca ırgalanmış, soyulmuş, vergisini bile ödeyemeyecek duruma düşmüş bir halkın öyle tekkeyi besleyecek gücü olamaz kanısındayız” (Eyuboğlu, 1988, 44-45).

Bu sorgunun ardından bu tarz araştırmaları uzmanların yapması gerektiğini diyerek konuyu noktalar. Ardından Mevlânâ'nın sanat anlayışı ve üslubu hakkında bilgiler verildikten sonra tasavvufçulara eleştirilerde bulunur. Bu eleştirilerden biri de *“Mevlânâ gibi bütün tasavvufçular, özellikle İmam Gazali gibi, usun insan varlığında sürdürdüğü etkinliğe, yolgöstericiliğe karşıdır”* (Eyuboğlu, 1988, 77) şeklindedir. Mevlânâ'nın Anadolu'da etkisinin kuvvetli olmasını yol gösterici olmasına değil, Anadolu'daki düşünce boşluğuna bağlar. İkinci bölümde Mevlânâ'nın eserlerinin bir kısmından seçme şiirlere ve açıklamalarına yer verilir.

Genel anlamda Mevlânâ'nın hayatı, sanatı ve eserlerini konu alan bu biyografik çalışmada İsmet Zeki'nin tasavvufa karşı yaklaşımı nedeniyle genellikle eleştirel tavrı göze çarpar.

Bütün Yönleriyle Kaygusuz Abdal

Eser, Özgür Yayın Dağıtım tarafından 1992’de basılır. Yirmi başlık altında kaleme alınan eserin sonunda bir sonuç ve kırk beş kaynaktan oluşan kaynakça bulunmaktadır. Eser İsmet Zeki’nin bu türdeki diğer eserleri gibi biyografik bir araştırma niteliğindedir.

İsmet Zeki’nin Kaygusuz Abdal’a karşı ilgisi ve bu konuya titizce yaklaşması ortaokul yıllarına dayanır. O dönem içinde bulunduğu çevre tarafından yadırganan ve yargılanan Kaygusuz Abdal, İsmet Zeki’de merak duygusunun uyanmasını sağlar. O yıllarda başlayan ufak çaplı araştırmalar daha sonra ortaya bu eserin çıkmasını sağlar. Hayatının ilerleyen dönemlerinde Alevî – Bektaşî çevrelere karşı hissettiği yakınlık onu Kaygusuz Abdal hakkında bir çalışma yapmaya yönlendirir. Kaygusuz Abdal’da biraz da kendini bulan İsmet Zeki, ona karşı ilgisini onun “*başkaldırı ozanı*” (Eyuboğlu, 1992, 15) olmasına bağlar. “*Kaygusuz Abdal bir tekke ozanıdır, bütün kaynaklar onun Bektaşilik’le ilgili olduğunu, Abdal Musa’ya bağlandığını söyler. Parmak sayısına göre yazdığı koşuklarının çoğunda kaba sofulukla, şeriatın katılığıyla alay eder, kimi yerde bunları çok ağır bir dille yerer*” (Eyuboğlu, 1992, 33).

Bu çalışma; Yunus Emre, Hatayî, Abdal Musa, Şeyh Bedrettin ve Pir Sultan Abdal gibi ozanların hakkında yapılan çalışmaların ardından gelir. Kaygusuz Abdal’ın şiirleri incelenirken karşılaştırmalar yapılır ve farklı kaynaklar taranarak bilgiler mukayese edilir. İsmet Zeki, sonuç kısmında Kaygusuz Abdal’ın aslında geleneği devam ettiren bir ozan olduğunu söyler. Onun şiirlerinde bulunan kavramların daha önce kullanılmış olduğunu ve bu tutumla özgünlüğün yakalanamayacağını söyleyerek objektif bir yorumda bulunur.

Bütün Yönleriyle Hacı Bektaşî Veli

Eser Özgür Yayın Dağıtım tarafından 1989’da basılır. Yirmi dokuz başlıktan oluşan eser, diğer biyografik çalışmalarına göre daha hacimli olanlardan biridir. Eserde yirmi dokuz kaynaktan oluşan kaynakça göze çarpar.

Hacı Bektaşî Veli ele alınırken Velâyet-nâme esas alınarak bu çalışma yürütülür. İsmet Zeki, Hacı Bektaşî Veli'yi bir kişi değil bir öncü olarak ele alır. Onu Anadolu kültürü içinde değerlendirir. Anadolu'nun onda bıraktığı ve onun Anadolu'da bıraktığı etkiyi esas alır.

Ahmet Yesevî'den başlanarak Hacı Bektaşî Veli'ye hatta günümüze uzanan bir tarihsel süreç izlenir. Eser, Bektaşî Veli ve Bektaşîlik hakkında verilen yanlış bilgilerin son bulması adına düzenlenir:

“Bu çalışma, Hacı Bektaş Veli konusunda, kesin yargıya vardıracak bir içerik taşıyor, taşıyamaz da. Hacı Bektaş Veli, önyargılı araştırmacılara, Anadolu uygarlığının bütün başarılarını Asya'ya bağlamayı ülkü edinmiş soyutlayıcı bilginlere san kazandırıcı, ün sağlayıcı bir konu değildir. Hacı Bektaş Veli'yi anlamak için birtakım 'kütüphaneler'in tozlu odalarına kapanmak yeterli değildir; Anadolu'nun kırsal kesimlerinde yaşayan, Hacı Bektaş Veli sevgisiyle dolup taşan yurttaşlarımızın gönlüne girmek, onun sıcaklığında ısınmak, Anadolu'yu 'kitap'tan uzak durup yaşanan olaydan tanımak gerekir. Anadolu 'Osmanlı' olmamış, Osmanlı da on milyon kilometrekarelik bir alanda egemenlik kurmasına karşın, Anadolu insanının bir yumruk büyüklüğünde yüreğine girebilecek gücü bulamamıştır” (Eyuboğlu, 1989b, 231).

Yazar, bu bilgi kirliliğini Osmanlı'ya ve Sünni araştırmacılara dayandırır ve onları eleştirir. Hacı Bektaşî Veli'yi anlamak için araştırmaların ve kitapların yetersiz kalacağını söyleyerek eseri sonuca bağlar.

Doğunun ve Batının Büyük Ustaları: Bâkî

Kitaş Yayınları tarafından 1972'de basılan eser, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde *Bâkî'nin Yetiştği Çevre, Bâkî'nin Yaşamı, Bâkî'nin Şiiri, Bâkî'nin Şiirinde Kavram Örgüsü, Bâkî'de Gerçek Duygusu, Bâkî'nin Düşünce Ortamı, Bâkî'nin Şiir Dili, Bâkî'de Etkileme Etkilenme* başlıkları yer alır. İkinci bölümde ise Bâkî'nin şiirlerinden seçmeler ve şerhler bulunur.

İlk bölümde Bâkî'nin kişiliği, yetiştiği çevre ve divân edebiyatındaki nüfuzuna yer verilir. Divân şiiri geleneği içinde yetişen şairin bu gelenekten herkes

kadar etkilendiğini her ne kadar özgün şiirler ortaya koymaya çalışsa da bu gelenekte böyle bir durumun söz konusu olamayacağını söyler. Öyle ki, bu gelenekte bir şairin mutlaka bir başka şairden etkilenmesi gerekir. Çünkü İsmet Zeki, *“Yeni değildir divan edebiyatı: iran şiirinin, düzyazısının bütün kurallarını, ilkelerini olduğu gibi almış, kavramlarını bir bütünlük içinde aktarmış, onlara yeni buluşlar, yeni anlamlar katma, ekleme, sınırlarını genişletme gereğini duymamış da ondan.”* (Eyuboğlu, 1972, 7) der.

Bâkî'nin yetiştiği çevreden bahsederken İsmet Zeki genellikle 16. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu siyasi kültürel ve toplumsal durumdan bahseder. Eğitim kurumlarının durumu, toplumun kullandığı dil ve sanat dili arasındaki uçurum detaylıca sunulur. Şair olmak için geçirilmesi gereken evrelerden bahsedilir.

Şairin yetiştiği gelenek zemininin diğer Divân diğer şairleriyle aynı olduğunu söyleyen İsmet Zeki, *“Bâkî'nin yetiştiği ortamda üstad'ların üçüzlü bir dil olan Osmanlıca'yı kullanmaları, onu da o yola yöneltti. İlk şiirlerini zamanın ünlü ozanlarından Zati'ye gösteren, onun onayından geçirten Bâkî'nin o dili kullanması, üstad dili ile yazması kaçınılmaz bir alinyazısıdır”* (Eyuboğlu, 1972, 31) diyerek Bâkî'nin ustalarının tesirinde kalmış olduğunu açıklar.

Eserde Bâkî'nin yaşamı hakkında verilen bilgiler genellikle şiirlerinden hareketledir. Şiirlerine yansıyan otobiyografik özellikler üzerinden temellendirme yapılarak açıklamalarda bulunulur.

Eserin bütünü ele alındığında biyografik bir çalışma olduğu dikkat çeker. Fakat İsmet Zeki'nin divân şiirine karşı olumsuz tavrı bu eserde de kendini gösterir ve Bâkî'yi yaşadığı çağ nedeniyle mutsuz bir şair olarak niteleyerek hayatını anlattığı ilk bölümü *“Yazık oldu Bâkî'ye”* (Eyuboğlu, 1972, 143) diyerek bitirir.

Abdal Musa

Eser, Geçit Kitabevi tarafından 1991'de basılır. İki bölümden oluşan eserin birinci bölümünde sekiz ayrı başlık bulunur. İkinci bölümde ise dört ayrı tasavvuf şairiyle ilgili bilgiler bulunur.

İlk bölümde *abdal* kelimesini anlamı ve içeriği, tarih kaynaklarında Abdal Musa'nın yeri ve doğaüstü kişilikler anlatılmaktadır. İsmet Zeki, Abdal Musa'nın hakkında pek fazla bilgi bulunmadığı söyler. Abdal Musa olduğunu düşündüğü kişiler hakkında kaynak göstererek karşılaştırmalı bilgiler verir ve onu, “*O yalnızca bir tarikat ulusu değil tasavvufu çok iyi bilen, şiir konusunda epeyce deneyimi olan kimsedir*” (Eyuboğlu, 1991, 37) sözleriyle tanımlar.

İkinci bölümde ise başka tasavvuf şairlerine yer verir. Bunlar; Geyikli Baba, Baba İlyas, Baba İshak ve Barak Baba'dır. Geyikli Baba'nın, Yunus Emre'nin çağdaşı olduğu düşünülür. Yunus Emre'nin bazı şiirlerinde ondan *ermiş* olarak bahsedilir. Kendisiyle ilgili fazla bilgi bulunmadığını söyleyen İsmet Zeki, Bursa'da Geyikli Baba Külliyesinin varlığından ve Geyikli Baba'nın Orhan Gazi'nin Bursa'yı fethi sırasında Orhan Gazi'nin yanında olduğundan bahseder. Yazar, Evliya Çelebi'nin Geyikli Baba hakkında Ahmet Yesevî dervişlerinden ve Azerbaycanlı Çeri Hasan sülalesinden olduğunu söylediği ile ilgili bilgiler verir. İsmet Zeki, bu bilgiler gibi daha birçok bilginin olduğunu ve bu bilgilerin bilimsel eleştirilerden geçmediğini de belirtir. Yazar, Baba İlyas'ın asıl adının Ebu'l-Baka Şeyh Baba olduğunu Horasan da doğduğunu daha sonra Anadolu'ya geldiğini, katıldığı bir ayaklanma nedeniyle asıldığını ve hakkında hikâyelerin olduğunu söyler. Eserde hakkında en az bilgi bulunan şair ise Baba İshak'tır. Baba İlyas ile birlikte aynı ayaklanmaya katıldığı için asıldığı bilgisi vardır. Son olarak da Barak Baba hakkında bilgiler verilir. Bektaşîliğin oluşum aşamasında etkin olduğundan bahsedilerek Barak Baba Risâlesi'ne yer verilir. Bu eserin ikinci bölümünde hayatları hakkında bilgiler verilen dört ismin ortak özelliği Alevî-Bektaşî şiirine katkı sağlamalarıdır.

Hacim olarak küçük olan eser, hakkında fazla bilgi edinilemeyen Abdal Musa ile ilgili ulaşılan tüm bilgilerin karşılaştırılmasıyla ortaya çıkar. İsmet Zeki, Abdal Musa gibi hakkında pek bilgi bulunmayan dört ayrı tasavvuf şairinin tanıtımıyla eseri tamamlar.

Şeyh Bedrettin ve Vâridât

Günümüze kadar birçok yayıncı tarafından baskısı yapılan eser, ilk defa Der Yayınları tarafından 1980’de basılır ve dört bölüm halinde düzenlenir.

İsmet Zeki tarafından Şeyh Bedrettin, “*bir olaydır Anadolu’da, doğumla ölüm arasında geçen süreyi dolduran, belli bir kişi değil. Yılların biriktirdiği bir inancın, bir toplum özleminin onun kişiliğinde, çevresinde toplananların giriştikleri eylemlerle, dışa vuruşudur*” (Eyuboğlu, 1995, 11) söylemiyle tanıtılır. İsmet Zeki’nin Şeyh Bedrettin ile ilgili ilk çalışması bu eser değildir. Yazar bu esere ön çalışma olacak nitelikte *Dinler Ansiklopedisi*’nde yayımlanan Şeyh Bedrettin başlığının yazarlığını yapar. Din, tarikat ve tasavvuf konulu çalışmalarla da bir birikim elde eder. Tüm bunların neticesinde *Şeyh Bedrettin ve Vâridât* adlı eserini yazar. Yapmış olduğu bu çalışma hakkında şunları söyler:

Şeyh Bedreddin’i yeterince aydınlığa çıkardım, anladım, anlattım diyemem, ancak bildiğim, bulduğum bütün kaynakları inceleyerek gücümün yettiğince yapılması gerekeni yaptım, söylenmesi uygun düşeni söyledim, yazdım diyebilirim. Bu benim elimden geldi, ilerde başkalarının güzel, daha tutarlı, daha yararlı bir çalışma yapacaklarını; eksiksiz bir Şeyh Bedreddin ortaya koyacaklarını umarım (Eyuboğlu, 1995, 7).

Dört bölümden oluşan eserin ilk bölümü yedi başlıktan oluşur. Toplum, inanç, eğitim, üretim ve yaşam gibi kavramların etki alanı, boyutları hakkında bilgilerin sunulduğu bu bölümde Şeyh Bedrettin’in *Vâridât*’ının ortaya çıkış zeminine yer verilir. İkinci bölümde daha çok Şeyh Bedrettin’in yaşamı ve fikir dünyasıyla ilgili bilgiler yer alır. Akabinde gelen üçüncü bölüm *Vâridât* adlı eser hakkındadır. Bu bölümde bir çeviri yer alır. Bu çevirinin dışında yapılan *Vâridât* çevirileri hakkında bilgi verilir. Eserde; Musâ Kâzım Efendi, Muhammed İbn Ahmed, Mustafa Rahmi Balaban, Bezmi Nusret Kaygusuz, Abdalbaki Gölpınarlı ve Cemil Yener gibi isimlerin yaptığı çevirilere değinilir. İsmet Zeki, konu hakkında şerh çalışması ve araştırma yapanlara kısaca değinir. Eserin son bölümü olan dördüncü bölümde ise sözlük, adlar dizini ve elli dört kaynaktan oluşan bir kaynakça bulunur.

Yunus Emre

Eser, Geçit Kitabevi tarafından 1991’de yayımlanır. Otuz iki başlık altında toplanan eserin içindekiler kısmının akabinde otuz bir kaynaklı bir kaynakça yer alır. Bu kaynakçada yer alan yedi kaynak yine İsmet Zeki’ye aittir. Eserin sonunda seçme şiirler ve sonuç bulunur.

İsmet Zeki, eserde Yunus Emre’nin hayatından ziyade bu ozanın Anadolulu’da ve yakın coğrafyalarda bıraktığı etkiyi ele alır. Toplumsal eleştirilerin bulunduğu eserde Yunus Emre’nin din-tarikat çevresi içindeki konumuna yer verilir.

Yunus Emre’nin sanatı ve şiiri incelenirken şiirlerde yer alan kavramlar esas alınır. Esere dâhil edilen seçme şiirler eserde ortaya konan görüşlerle ilintili olan şiirlerdir.

İsmet Zeki, sonuç kısmında Yunus Emre’nin Türk yazın ve düşünce sistemi içindeki yerini saptamak için hangi yöntemlerin kullanılması gerektiğini on altı maddede açıklar. *“Yazın bakımından Yunus Emre’nin doğduğu, gömüldüğü yerin önemi yoktur, bu nedenle ‘yer’e değgin çalışmalardan da düşünsel bir yarar sağlanmaz. Bize gereken onun düşünceleridir, Türk şiirine getirdiği düşünsel öğelerdir”* (Eyuboğlu, 1991a, 244-245) diye yazar şiirler üzerinden Yunus Emre’nin düşünce evreni hakkında bilgiler vermeyi amaçlar.

Pir Sultan Abdal

Eser, Geçit Kitabevi tarafından 1991’de basılır. On dokuz başlıktan meydana gelir. Eser, bir biyografi olmaktan ziyade Pir Sultan Abdal’ın üzerinden ortaya atılan sorunlara açıklık getirmeyi amaçlar.

İsmet Zeki, günümüze kadar Pir Sultan Abdal adıyla bilinen birden çok ozan olduğunu söyler. Var olan şiirlerin hangisinin ona ait olduğunu tespit etmenin zor olacağını belirterek amacının Pir Sultan Abdal etrafında gelişen düşünce sistemini açıklamak olduğunu söyler.

“Pir Sultan Abdal da, kendisinden üçyüz yıl önce gelen, Yunus Emre gibi gerçek kişiliği açıklığa kavuşturulamayan, söylencelerle, oyalı örtülerle süslenmiş bir ozanımızdır” (Eyuboğlu, 1991b, 12) diyen İsmet Zeki, Pir Sultan Abdal’ın hayatını merak etmekten vazgeçilmesi gerektiğini düşünür. Bu ozan için birçok çalışma yapılmasına rağmen ve bu çalışmaların hiçbirinin ortak paydada buluşamadığından yakını.

İsmet Zeki, Pir sultan Abdal’ın şiirlerinden hareketle şiirlerin yoğunlaştığı kavram ağını ele alır. Farklı ozanların elinden çıktığını düşündüğü şiirleri karşılaştırır. Eserin sonunda ise seçme şiirlere yer verir.

Hatayî (Şah İsmail)

Eser, Geçit Kitabevi tarafından 1991’de yayımlanır. On yedi başlık altında toplanan eserin içindekiler kısmının akabinde yirmi sekiz kitaplık bir kaynakçanın varlığı göze çarpar. Bu esere kaynaklık eden ve kaynakçada ismi geçen altı eser yine İsmet Zeki’ye aittir.

Hatayî tapşırmasıyla bilinen Şah İsmail’in 1486-1524 yılları arasında geçen hayatını konu alan eserde. Hatayî’nin Anadolu’da edindiği yere ve Anadolu’daki toplumsal zemine etkisine yer verilir. Yazarın bu durumla ilgili eleştirileri vardır. Anadolu’da ozanların fikirlerinin etkisinin çok çabuk yankı bulmasına *“Hatayi, Anadolu’yu düşünsel bakımdan boş bulduğu için kolayca etkisi altına aldı, sünni şeriatın getirdiği katı yasakların yarattığı yaşam boşluklarından yararlandı (şiirleriyle), Osmanlı yönetimi bu boşlukları giderecek bir anlayış düzeyinde değildi”* (Eyuboğlu, 1991c,14) sözleriyle bir yorum getirir.

Yazar eserde Erdebil Tekkesini, Hurufiliği, Hacı Bektaşî Velî’ye karşı duyulan sevgiyi ve Hatayî’nin Anadolu’ya etkisini anlatır. Bu bilgilerin ardından şiirlerin muhtevasına ve çokça kullanılan unsurlara yer verir. Karşılaştırmalı şiirlerle birlikte seçme şiirleri eserin sonunda okuyucuya sunar.

1.5. Derleme

Derleme, “[...] uzman bir halkbilimci veya amatör olarak halkbilimine ilgi duyan bir kişi veya kişilerce, kaynak kişilerden sözlü veya yazılı olarak kaydedilmesi işidir” (Ekici, 2010, 411). Derlemecinin kim olduğu, derlemecilerin nasıl adlandırılması gerektiği soruları sorulduğunda karşımıza “*Halk edebiyatı metinlerini bilimsel inceleme, arşivleme, tanıtma vb. gibi amaçlar doğrultusunda, belli bilimsel yöntemler kullanarak kaynak kişilerden kaydeden kişilere ‘derlemeci’ adı verilir*” (Ekici, 2010, 412) tanımı çıkar. Her derleme yapan kişiye derlemeci demek, bütün derlemecileri tek bir kategori altına almak olacağından bir ayırım yapılması gerekir. Derlemeciler de kendi içlerinde profesyonel ve amatör olarak ayırma tabi tutulur. Tüm bu unsurlar göz önünde bulundurulduğunda İsmet Zeki’nin yapmış olduğu derlemelerle bir derlemeci kimliği ortaya koyduğu görülür. Nasıl bir derlemeci olduğu konusuna değinirsek amatör derlemeci olduğu söylenebilir. İsmet Zeki’yi bu sınıflamaya dâhil ederken yükseköğrenimini sosyal bilimler alanının farklı bir bölümünde yapmış olduğunu göz ardı ederek amatör demek de haksızlık olacaktır. Bu nedenle İsmet Zeki’yi ilgili alanda tahsil görmemiş amatör derlemeci olarak adlandırmak uygun olacaktır.

İsmet Zeki, derlenecek malzemenin özelliklerini bilen biri olarak derleme sahasına uygunluğuyla kendi içinde kapsamlı çalışmalar ortaya koyar. Seçtiği kaynaklar ve kaynak kişiler derlemenin materyal değerini artıracak kişilerdir.

İsmet Zeki, derleme yöntemi olarak çoğunlukla gözlem yöntemini kullanır. Derleme yaptığı sahanın içinde bulunması bu yöntemi kullanmasında etkilidir. Bu yöntem, Kenneth S. Goldstein tarafından “1. Hadiseye Aktif Olarak Katılan Gözlemci [...] 2. Hadiseye Pasif Olarak Katılan Gözlemci” (Goldstein, 1977, 54-71) olmak üzere ikiye ayrılır. “*Aktif katılımcı gözlem yapmak, genellikle kendi yöremize ait yaratmaların derlenmesi sırasında mümkün olmakla birlikte, yabancı olduğumuz bir yörede aktif katılım yöntemiyle gözlem yapabilmek çok kolay bir iş değildir. Yabancı olduğumuz yörelerde, pasif katılımcı gözlem yöntemi denenmelidir*” (Ekici, 2010, 423) bu ayırma göre İsmet Zeki, hadiseye aktif olarak katılan gözlemcidir.

İsmet Zeki, derlediği materyalleri profesyonel bir derlemeci gibi yazıya aktarmadığından, kaynak kişiler hakkında sadece isimlere ve derlemenin yapıldığı saha hakkındaki bilgilere yer verir.

1.5.1. Anadolu Kültürü ve Gelenekleri Kaynaklı Derlemeler

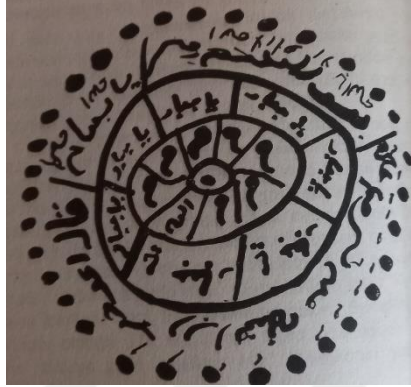
Anadolu Büyüleri

Eser Anadolu insanının “*Anadolu insanı kendi düşünce ortamında bir ‘gelenek varlığı’dır; onun yaşamını biçimlendiren, özünü oluşturan, ona bir ‘varlık’ niteliği kazandıran bağlandığı gelenekleridir*” (Eyuboğlu, 2004, 7) şeklindeki tanımıyla başlar. Akabinde Anadolu insanının özelliklerinden ve neden büyüye ihtiyaç duyulduğundan bahsedilir. Bu coğrafyada insanın her şeyi inançla kavramasının nedenlerine inilerek Anadolu medeniyetlerinin birçoğunda bu durumun var olduğu ve bu tür inanışların gelenek kaynaklı olduğu söylenir.

Eserde, büyüler “*Dine karşı olsa bile, yaşama elverişli, çıkara uygun sayıldığı için benimsenip uygulanır*” (Eyuboğlu, 2004,10). Büyülerin uygulanış amaçlarına, sadece bu uygulamaların Anadolu ile sınırlı olmadığına ve bahsi geçen büyülerin uygulanmasının doğru olmadığına uzunca yer verilir.

İhtiyaçtan doğarak bir gelenek haline gelen büyülere yer verilen eser, altı bölümden oluşur. Bu bölümler; *Hastalıkları Giderme, Gizlilikleri Bilme, Şeytanla İlişkiler, Dilekler-Savunmalar-Korunmalar, Cinler-Periler ve Define Bulma* adını taşır. Kendi içlerinde yapılaş amaçlarına göre sınıflanan bu büyülerin kimler tarafından yapıldığına yer verilirken kaynak kişilerin halk arasında *hoca* olarak anılan kişiler olduğu söylenir. Fakat her büyüün kaynağı bu hocalar değildir. Halkın gelenekselleştirip bir ritüel haline getirdiği büyülerin derlemesi de çalışmada mevcuttur. Bu ritüelleşen büyülerin birçoğu doğa olayları, doğum ve çeşitli hastalıkların sağlatımı ile ilgilidir. Hastalık giderme büyüleri genellikle hafif hastalıklarla ilgili büyülerdir. Bunlar kırsal kesimden doktora ulaşmanın zorluğu baş ağrısı, öksürük ve vücudun bazı uzuvlarında ortaya çıkan ağrıların bu yöntemlerle

ortadan kaldırılmak istenmesinden doğar. Öncelikle muska yazılır ve ardından bazı ritüeller uygulanır. Bu büyüler günümüzün tedavi anlayışıyla bağdaşmayan uygulamalardır.



Saç Dökülmesini Önleme Muskası (Eyuboğlu, 2004, 134)

Eserde yoğunlukla iyi niyetle yapılan büyüler yer alırken bazı kötü niyetli büyülerin varlığı da ortaya koyulur.

Sevgi Büyüleri

Anadolu Büyüleri'ni takip eden bu eser tıpkı onda olduğu gibi büyülere dair bilgilendirme amacı güden küçük bir araştırma metniyle başlar. Bu metin, yapılan uygulamaların bilime tercih edilmesi gerçeğinin doğurduğu sonuçlara yer vererek son bulur:

“Bugün, geri kalmış, okuyup okutulmamış Anadolu insanların benimsediği çağımızın çok gerisinde kalan bir anlayışla yaşattığı büyülerde, eski çağ yurttaşlarımızın yaşama gerçekleri, doğa karşısındaki tutumları, doğanın güçlerinden yararlanma eğilimleri, daha doğrusu, doğayı yorumlama düşünceleri saklıdır. Anadolu büyülerini Anadolu'nun tarihidir belli bir anlamda” (Eyuboğlu, 2013, 19).

Eser, *Kız Bağlama, Erkek Bağlama, Muskalar, Mühürler, Güzel Görünme, Koca Bulma Kız Kaçırma, Gebe Kalma, Korunma, Kavuşturma, Gözdeğmesini Önleme, Ayırma* ve *Ek Büyüler* adı altında on üç ana başlıkta toplanan büyü derlemelerinden oluşmaktadır. *Anadolu Büyüleri*'ne göre daha titiz hazırlanan bir

derlemedir. Bu derlemede sadece ilgili konu ile ilgili yapılan tek bir büyüden bahsedilmez. Söz gelimi *Kız Bağlama* başlığı altında bu durumla ilgili yapılan çeşitli büyülere yer verilir. Bu başlıklar altında toplanan büyülere ise büyüünün içinde kullanılan materyalin ismi verilerek büyüünün uygulanışı, hangi Hoca tarafından yapıldığı ve varsa yaşanmış hikâyelerine yer verilir.

Bu derleme çalışmasının sahası Doğu Karadeniz'dir. Doğu Karadeniz'deki genel uygulamaların yanında yoğunlaşılan saha Trabzon ili ve Trabzon ilinin Maçka ilçesidir. Bu sahada İsmet Zeki derlemeyi aktif gözlemci olarak yarar. *“Bu kitapta anlatılan olayların çoğuna doğum yeri olan Maçka'da, onun köylerinde tanık oldum. Bulabildiğim muskalarla okunmak için bana getirilenlerin kimini sakladım; kiminin bir örneğini çıkardım. Öykülerde geçen adlar gerçektir. Onlardan kalan belgelerden yararlandım”* (Eyuboğlu, 2013, 483) sözleriyle sahaya hakim bir derlemeci olduğu anlaşılır.

Temelde sevgi amaçlı yapılan bu uygulama ve ritüellerin iyi niyetlerle yapıldığı söylenemez. Genellikle tarafların biri tarafından hissedilen sevginin karşılıklı bir sevgi bağı haline gelmesi temeline dayalı olan büyülerdir.

Cinci Büyüleri Yıldızname

İsmet Zeki'nin bu çalışması aynı alanda yapılan ilk iki derlemesinden daha farklı değildir. Bu derlemede genellikle aşk, evlilik ve cinsellik ile ilgili konularda cincilik olarak adlandırılan uygulamalar, dualar ve muskalar üzerinde durulur.

Cinler ve cincilik ile ilgili verilen bilgilerle başlayan eser, insanoğlunun gaybı bilme, anlama çabasının sonucu olarak ortaya çıkan durumların Anadolu'da da geçerliliğini koruduğunu ortaya koyar. Bir takım doğaüstü varlıklarla iletişime geçme isteğinin tüm medeniyetlerde olduğunu, bu uygulamaların sadece isminin değiştiğini aktaran İsmet Zeki'nin fal, remil, havas ve ilm-i nücûm hakkında bilgi sahibi olması da bu derlemeye katkı sağlar.

Aşk Duaları, Cinler – Cinciler, Cinci Muskaları ve Yıldızname adlı dört ayrı bölümde toplanan derleme aslında *Anadolu Büyüleri* ve *Sevgi Büyüleri* adlı

çalışmalarıyla neredeyse aynıdır. Fakat bu eserde de diğerlerinden farklı olarak yıldıznâmelerin uygulanışına yer verilir ve bir yıldıznâme örneğini içinde barındırır.

Anadolu Halk İlaçları / Anadolu İlaçları

Anadolu Halk İlaçları ve *Anadolu İlaçları* adlı eserler içerikte aynıdır. *Anadolu Halk İlaçları*, *Anadolu İlaçları*'nın tamamını içinde barındırır. Üzerine yapılan eklemeler nedeniyle *Anadolu Halk İlaçları* daha kapsamlıdır. Bu nedenle bu iki derleme ayrı ayrı incelenerek bir arada değerlendirilmelidir. İsmet Zeki, böyle bir derleme yapma fikrinin kaynağına dair bilgilere *Anadolu Halk İlaçları*'nda yer verir:

Bu halk ilaçlarını toplama, yazıya geçirme isteğini bende uyandıran Sabahattin Eyuboğlu olmuştur. Bundan on dokuz yıl önce Trabzon Maçka'sına, baba ocağına gelmişti arkadaşlarıyla. Maçka'nın kimi yerlerini birlikte gezmiştik. Ara Güler de vardı o gezide, fotoğraflar çekiyordu boyuna. Sabahattin Eyuboğlu o gezide halk ilaçlarıyla, hastalık sağiltma işlemleriyle ilgileniyor, bu konuda bir film düzenliyordu (Eyuboğlu, 2007a, VIII).

Eser, yedi bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler; *Anadolu Halk İlaçları*, *Bitkiler*, *Hastalıklar – İlaçlar*, *Yağlar*, *Macunlar*, *Büyüler*, *Yıldızname* olarak isimlendirilir. *Büyüler* ve *Yıldızname* adlı bölümler *Cinci Büyüleri Yıldızname* eserinden alınan bir kısım büyülerle oluşturulmuştur. Bu eseri *Anadolu İlaçları*'ndan ayıran özelliği ise *Halk Macunları*, *İçecekler – Tatlılar – Yemekler*, *Kızlık Bozulmasını Giderme* başlıkları altında derlenenlerdir. Halk ilaçları ve diğer uygulamalar hakkında bilgiler sıralanırken öncelikle hastalığın adı ardından bu hastalıkla ilgili tüm halk ilaçları ve uygulamalar verilir. Eğer çevrede bu ilaçları kullananlar var ise o kişilerin anlatıları *Olay* olarak aktarılır. Her hastalık için yapılan derleme bu sıralamayı takip eder. Eserde çalışmanın yapıldığı sahalarda hakkında “*Bu tür ilaçları Kırıkkale’de, Elmadağ’da, Erzurum’da, Varto’da, Bursa’da, Ankara’da, Of’ta, Sürmene’de, İstanbul’un değişik yerlerinde, Gümüşhane’de, Bayburt’ta sözün kısısı Anadolu’nun gezdiğim, dolaştığım birçok yerinde gördüm, onlarla ilgili bilgiler edindim*” (Eyuboğlu, 2007a, VII) şeklinde bilgiler yer almaktadır. Eserin

sonuç kısmında ise derlemenin kaynakları hakkında veriler bulunur. Eklenen bu sonuç kısmı diğer derlemelerde mevcut değildir sadece bu esere özgüdür.

1.5.2. Şiir ve Türkü Kaynaklı Derlemeler

Destanlar İçinde Fatih

İsmet Zeki'nin basıma giden ilk çalışması olan *Destanlar İçinde Fatih*, 1953'te yayımlanır. Çalışma, İstanbul'un 500. fetih yıl dönümü nedeniyle Fatih Sultan Mehmet'e yazılan şiirlerin derlemesinden oluşur. Bu derleme dört yıllık bir çalışmanın sonucu olarak ortaya çıkar. Fatih Sultan Mehmet'e yazılmış şiirlerin tamamının derlemesi bu çalışmada yer almasa da elde edilebilen şiirler bir araya getirilmiştir.

Eserin girişinde *İslamlık ve Doğu Dünyası, 15. Yüzyıl Sanatına Bakış, Onbeşinci Yüzyılda Değerler ve Fatih'in Sanatı* başlıklarıyla verilen genel bilgilerin akabinde derlenen şiirlere yer verilir. Aralarında Türk edebiyatının tanınmış yazarlarından Fazıl Hüsnü Dağlarca, Ercüment Behzat Lav, Abdülhak Hamit Tarhan, Behçet Kemal Çağlar, Rıza Tevfik Bölükbaşı ve Mithat Cemal Kuntay gibi birçok sanatçının Fatih Sultan Mehmet konulu şiirleri yer almaktadır. Eserin tamamında kırk dört şairin şiirlerine yer verilir. Bu şairlerin birçoğu Cumhuriyet Dönemi şairleridir. Bunların yanı sıra eserde, François Coppée'ye ait mütercimliğini Hüseyin Kazım'ın yaptığı *Hikâye-i Feth* başlıklı bir şiir bulunur.

Bu derleme çalışmasını vücuda getiren İsmet Zeki Eyuboğlu'na ait fetih anını konu alan bir şiir bu çalışmada *Yıldız* başlığıyla yer alır.

Karadeniz Aşk Türküleri

İlk baskısı 1976'da Ada Yayınları tarafından yapılan bu derleme İsmet Zeki'nin vefatından sonra 2008'de Serander Yayınları tarafından basılır. Eserde genel bilgilerin akabinde *Türküler – Destanlar – Ağıtlar* adlı bölümde elli bir türkü

yer alır. *Dörtlükler* adlı bölümde ise alfabetik sıraya koyulan yüz doksan sekiz dörtlük yer alır.

Derleme çalışmaları dikkate alındığında Doğu Karadeniz göz ardı edilmiş bir saha olarak görülebilir. İsmet Zeki'nin beslendiği saha ise genellikle Doğu Karadeniz'dir. Çeşitli büyüsel uygulamalar, gelenekler ve inanışlarla ilgili derlemeler yapmakla kendini sınırlandırmayan İsmet Zeki, Karadeniz türkülerini derlemekle kalmaz esprili yorumlar getirerek Karadeniz'deki yaşamı ve türkü geleneğini aktarır.

Türkünün Anadolu'daki varlığına değinerek bu çalışmaya başlayan İsmet Zeki, türkülerin bölgeler arasındaki farklılıklarından bahseder. Ağırlıklı olarak Doğu Karadeniz'in ve Trabzon ilinin türkü ve eğlence anlayışına, enstrümanlarına yer verir. Halk şiiriyle divân şiirini mukayese ederek eleştiriler yapan İsmet Zeki, bazı nüktedan örneklerle de okuyucunun dikkatini çeker.

İsmet Zeki'nin bu çalışmada özellikle Trabzon iline ait türkülerini derlemesi, doğduğu şehrin yeterli ilgi görmediğini düşünmesinden kaynaklıdır. Bu durumdan yakınan sanatçı, bu çalışmasıyla memleketine vefa borcunu ödemeye çalışır:

“Peki, nerede Trabzon? İÖ 1040 dolaylarında kurulduğu Kafkas dağlarından – ormanlarından avlanıp getirilen değerli hayvan gönlerinin yeşillere boğulmuş yurdu? Sesi kesilmiş tarihin, kulakları tıkanmış aydınları. Gönüldaşlarım vardır yerli yabancı. Oturup söyleşiye bağladığımız da yalnızca ‘Karadeniz türkülerini’nden söz ediyorlar bir de hamsiden, başka bildikleri duydukları yok Trabzon dolaylarında üzücü bir olaydır bu uygarlık adına, çağımızın ileri atılımı gelişmeleri adına. Demek Trabzon’u onun ekmeğiyle suyuyla beslenen tutmuyor, denizinin kıyısından uzaklaşanlar bir daha geri dönüp bakmıyorlar ona, anmıyorlar onu” (Eyuboğlu, 2008, 25 – 26).

İsmet Zeki, aralıklı olarak *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*'nde çeşitli türkülerin yayımlanmasına vesile olur. Türkülere karşı duyulan özel ilginin sonucu olan bu çalışma, İsmet Zeki'nin yaptığı ilk derleme çalışması değildir. Anılarında bu durumdan bahseden sanatçı Ruhi Su'ya verdiği bini aşkın türküden oluşan derleme çalışmasının kaybolduğunu söyler:

“Aradan bir yılı aşkın süre geçtikten sonra, ben, Ruhi Su’dan türküleri isteyince:

- Ah İsmetciğim ben onları sana vermemiş miyim? demesin mi? Sonradan başkalarından öğrendiğime, duyduğuma göre Ruhi Su nedense, benim gibi, büyüklerin sözünü dinlememiş, kendi gönlünün uyarınca işini götürdüğünden Şevket Rado tedirgin olmuş. Peki benim türkülerin suçu neydi, onlar nerelere gittiler, hangi ağızların suyunu akıttılar bilemem” (Eyuboğlu, 1999, 452)

Yazar değerli gördüğü bu derlemenin kaybının ardından yeniden türkü derlemelerine devam eder. Dr. Mustafa Duman, *Maçka Yolları Taşlı* adlı eserinde İsmet Zeki’nin türkülere verdiği önemden “İsmet Zeki Eyuboğlu’nun adını daha ilkokulda iken duymuştum. 1957-1958 ders yılında Maçka Ortaokulu’nda Türkçe derslerine giriyordu. Öğrencilerden ev ödevi olarak yöreden maniler, türküler derlemelerini isterdi” (Duman, 2014, 365) sözleriyle bahseder. İsmet Zeki’nin Karadeniz türkülerini derleme konusunda ayrı bir çaba ve özen gösterdiği bahsi geçen anıdan da anlaşılır. Eser uzun süren bir derleme sürecinin sonunda ortaya çıkmıştır.

1.6. Deneme / Eleştiri

İnsanın Boyutları

İnsanın Boyutları, ilk kez 1985’te baskıya gider ancak bu basım esnasında eserden birçok kısım çıkarılır. Eser, eksiltilmeden Payel Yayınevi tarafından 1995’te yayımlanır.

Eser temelde insanı konu alır. İnsanı yakından ilgilendiren kavramlar, olgular ve duygular ayrı ayrı başlıklar halinde değerlendirilir. İsmet Zeki, bu eserde insanın tanımını “İnsan yaşama ortamının çevrelediği bir varlıktır. Onun kimliğini biçimlendiren, kişiliğini belirleyen bu yaşadığı ortamdır. İnsanın anlaşılması bu ortamın bilinmesine tanınmasına bağlıdır. Ortamından ayrı düşünülen bir insan

boşluktadır, özünü oluşturan özlerden soyulmuştur, yerinden yurdundan edilmiş bir 'yabancı'dır ancak. Bundan dolayı, insan ortamıyla vardır, demek ona en kesin çizgileriyle açıklamaktır” (Eyuboğlu, 1995b, 13) şeklinde yaparak bu eserde insanı çevresiyle birlikte ele alır. Yazar, insanı ortaya koyan yönleri kendine has üslubuyla anlatır.

Uyanış

Uyanış, Pencere Yayınları tarafından Eyüboğlu Eğitim Kurumları'nın katkılarıyla 2005'te yayımlanır. Eser, Enver Aytekin'e adanmıştır. Kapağında Bedri Rahmi Eyuboğlu'na ait bir kübik çalışma yer alır.

Bu eser, beş denemeden oluşur. İlk deneme *Uyanış*, eğitim sistemindeki bozulmaları konu alır. İkinci deneme *Bütünleşme*, toplumdaki ayrışmaları konu alır. Bu ayrışma, Anadolu insanı üzerinden anlatılır. Üçüncü deneme *Toplumun Boyutları* ise *İnsanın Boyutları* adlı eserin devamı niteliğindedir. “*İnsanın Boyutları, 1995 adlı çalışmamızda insanın varlık alanında gösterdiği başarıları, onu var kılan olanakları açıklamayı denemiştik. Bu bölümde de, insanın yaşadığı toplumda sağladığı başarılarla toplumsal olanaklar arasında süregiden bağlantıya, insanın başarılarına toplumsal gözlükle bakacağız*” (Eyuboğlu, 2005, 116). Dördüncü deneme *Yönetimsel İlişkiler*, siyaseti konu alır. Son deneme *Bunalımlar* ise çıkar uğruna ülkeyi uçuruma sürükleyen karanlık tarafı ele alır. Karanlık taraftan kasıt ise dini siyasete alet edenlerdir.

Dilin Kemiği

Dilin Kemiği, Pencere Yayınları tarafından 2000'de basılır. Eleştiri türünde yazılan bu eser otuz iki ayrı eleştiriden meydana gelir. Eleştirilerin konusu çoğunlukla siyaset ve din ağırlıklıdır. İsmet Zeki, eleştirilerine başlamadan önce eleştirinin mahiyeti hakkında bilgi verir. “*Bir eleştiri konunun özüne değinmeden çevresinde dolaşır, aydınlıktan, açıklıktan kaçarsa bulanık, verimsiz demektir*” (Eyuboğlu, 2000c, 9) diyerek eleştirinin nasıl olması gerektiğini ortaya koyar.

Bu eleştiriler içinde Vedat Günyol, Sabahattin Eyuboğlu, Tevfik Fikret ve Yunus Emre gibi isimlerin anlaşılmasına ve bu isimlere yapılan eleştirilere karşı eleştiri yapar.

Çağımızın Çevrintileri

Çağımızın Çevrintileri, Pencere Yayınları tarafından 2000’de yayımlanır. Eser, inceleme olarak nitelenen bir çalışmadır. Fakat özünde çoğu süreli yayınlarda yayımlanmış, üç bölüme ayrılan farklı konulardan oluşan otuz dört denemeden meydana gelir.

Genel anlamda dil felsefesinden ve çevirilerden bahsedilen ilk bölümde on altı deneme yer alır. Bu bölüme *Çağımızın Çevrintileri* adı verilmiştir. Bu on altı deneme, farklı bakış açılarıyla gelenekler ve diller gibi konuları barındırır. İkinci bölüm *Çöküşün Ayak Sesleri*, on dokuz denemeden oluşur. Bu bölümde farklı toplumlarda meydana gelen iyi veya kötü olaylar ülke ülke ele alınır. Bazı toplumlardaki bilinçsizliğin, çöküşü hazırladığına değinilir. Üçüncü bölüm *Karanlığın Gölgeleleri*, dokuz denemeden oluşur. Dinin toplumlara yansımalarının, felsefenin ve düşünme eyleminin önüne geçişi anlatılır.

1.7.Çeviri / Aktarma

Milletlerarası kültürel köprülerin kurulmasında ve iletişimin sağlanmasında odak noktasını oluşturan çeviriler, etkileşim anlamında önemli yere sahiptir. Hangi toplumda olursa olsun insanı merkeze koyan, her konuda ihtiyaç duyulan her türlü bilgiye ulaşma yolunda etkin rol oynayan çeviri, tarihsel süreç içinde önemini her zaman korumaktadır.

Türk tarihi açısından çeviriyle ne zaman tanışıldığı konusu kesin olmamakla birlikte kaynakların Uygurlar dönemini işaret ettiği görülür. “*Orta Asya kazılarında bulunan ve 8.-13. yüzyılları arasında yazıldığı düşünülen Uygurca metinlerin çoğunun çeviri metinleri olduğu tespit edilmiştir*” (Özkırımlı, 1999, 218). İslamiyet’in kabulüyle Arapça, Farsça eserlerin de Türkçe çevirileri yapılır. Osmanlı

Devleti'nin bu alanda kurduğu ilk resmi kurum II. Mahmut tarafından kurulan Babıâli Tercüme Odasıdır. Osmanlı Devleti döneminde başka tercüme faaliyeti gösteren bilinen bir kurum göze çarpmaz. Yakın tarihe bakıldığında Osmanlı Devleti'nde diplomatik amaçlı yapılan çeviriler haricinde yazınsal anlamda değer taşıyan ve sistematik anlamda önem arz eden çevirilerin Tanzimat dönemiyle birlikte verilmeye başlandığı gözlemlenir. Tanzimat dönemiyle birlikte Türk toplumunun hayatında var olan çeviri faaliyetleri Batı tesirinde gelişim göstermeye başlar. Tanzimat'la birlikte ciddiyetle üzerinde durulan ve günden güne önemini artıran çeviri faaliyetleri devlet tarafından teşvik edilir:

“Bu yüzden devlet, İbrahim Şinâsî'den başlamak üzere pek çok yetenekli ve çalışkan öğrenciyi yurt dışına göndererek iyi okullarda eğitim almasını sağlamıştır. Bu öğrenciler geri dönüşlerinde önemli çeviri faaliyetleri yaparak Avrupa'nın aydınlık yüzünü memlekete taşıma çabası göstermişlerdir. Osmanlıdan beri devam eden çeviri faaliyetlerinin amacı yalnızca Avrupa'daki gelişmelerin memlekete transferini sağlamak değil ülkede bir çeviri algısı oluşturmak içindir” (Türk, 2018, 188).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla her anlamda yeni bir yapılanma içine giren devlet, imparatorluğun gölgesinden kurtulmak ve laik bir devlet kurmaya çalıştığını göstermek amacıyla yeni bir kimlik inşası hareketine girişir. Mustafa Kemal Atatürk'ün ülkeyi muasır medeniyetler düzeyine çıkarma çalışmaları kapsamında medeniyetin temsilcisi niteliğinde olan Avrupa'yı yakından takip etme gerekliliği göz önünde tutularak çeviri faaliyetlerine önem verildiği dikkati çeker.

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte çeviri faaliyetlerinin sistematikleşmesi bazı süreçler sonunda başarılabilir. İlk faaliyetler Maarif Vekâleti ve özel girişimlerle başlar. Bu girişimlerin nitelik ve nicelik bakımından yetersiz oluşuyla 1930'larda Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, bu durumla ilgili revize edici çalışmalara başlar. I. Türk Neşriyat Kongresi'nde devlet destekli çeviri kurumuna ihtiyaç duyulduğu dile getirilerek ilk adım atılmış olur. *“Maarif Vekâleti'nin yayıncılık ve çeviri işine girişmesi, edebiyat, eğitim ve yayıncılık faaliyetlerinin ulus inşası ve Türkiye'nin Batı'ya yönelişi sürecinin bir parçası olarak görüldüğünün bir göstergesidir”* (Gürçağlar, çev.: Demirel, 2018, 71). Tercüme Encümeni tarafından Maarif

Vekâletine bağlı Tercüme Bürosu kurulması gündeme getirilir. 1940'da Tercüme Heyeti kurulur. Adnan Adıvar başkanlığındaki heyet Tercüme Bürosu kurulması kararını alır. Büro tercümelerin incelenmesini yaparak Tercüme Mecmuasını çıkarma görevini üstlenir. İlk Tercüme Bürosu'nun yedi üyesi⁹ vardır. 1940'dan 1966'ya kadar faaliyet gösteren Tercüme Bürosu 1946'dan sonra giderek daha az çeviri yayımlasa da 1247 adet kitabı Türkçeye kazandırır.

Tercüme Bürosu'nun önemli üyelerinden Sabahattin Eyuboğlu ile akrabalık bağlarının olması İsmet Zeki Eyuboğlu'nu çeviriye yönlendiren bir etken olsa da yaptığı çevirilere bakıldığında kişisel eğilimlerin ağır bastığı gözlemlenir. İsmet Zeki'nin ilk çevirisi yine Sabahattin Eyuboğlu'nun vasıtasıyla olmuştur. Çan Yayınlarından çıkan ilk çevirisi *Sığırtmaç Türküleri* S. Eyuboğlu ve Vedat Günyol'un teşvikiyle çıkar.

“Yeni Ufukların yandaşı Çan Yayınları arasında Vergilius'tan çevirdiğim ‘Sığırtmaç Türküler’ 1962’de yayımlanmıştı. Yapıtı basılmış durumda görünce derin bir kıvanca kapıldım. Bu duygumu pek açığa vurmak istemedim, sözde aldırılmaz görünmeye çalıştım. Oysa içim içime sığmamıştı. [...] Latineden birkaç çevirim vardı, gün ışığına çıkmayı bekliyordu. Vergilius'tan yaptığım çeviri ilgi toplayınca çalışma isteğim birden bire çoğaldı. Oysa bu çeviriyi, ilgi uyandıracağını düşünerek değil de, bir ağabeylik olsun diye (Vedat Günyol'la Sabahattin Eyuboğlu'nun) bastırdıklarını seziyordum, bu duygumu kimseye söyleyemedim” (Eyuboğlu, 1999, 275-276).

1923-1960 yılları arası çeviri faaliyetlerinin yoğunluk kazandığı bir dönemdir. Bu dönemde Batı kaynaklı eserlere yönelim olmuştur. Fakat Latin Grek dillerinden çeviriler genellikle Almanca ya da Fransızca üzerinden yapılmaktadır. Bu dilleri kaynağından tercüme edecek kişilerin sayısı yetersizdir. Yunan-Latin kaynakları Avrupa'daki Rönesans hareketine kaynaklık sağladığı ve fikri gelişime katkıda bulunduğu gerekçesiyle önemli bulunur ve bu kaynakların çevirilerine ayrı bir önem verilir. Yunan-Latin kaynakları için *Tercüme* dergisinde Azra Erhat bir yazı

⁹ İlk Tercüme Bürosu üyeleri; Nurullah Ataç, Saffet Pala, Sabahattin Eyuboğlu, Sabahattin Ali, Bedrettin Tuncel, Enver Ziya Karal ve Nusret Hızır'dır.

kaleme alır. Bu kaynaklar için “Yunan şaheserlerinin verdiği bedii hazzı Türk kariine tanıtacak ve iki bin seneden beri bitmez tükenmez varlığı ile garbi besleyen ilham kaynaklarından bizim de bir nasip almamızı temin edecek” (Erhat, 1940, 83) diyen Azra Erhat, yapılacak olan çevirilerin önemine vurguda bulunur. İsmet Zeki, 1960 sonrası çeviri sahasına girdiğinde Latince ve Grekçeden çeviriler yaparak önemli kaynakları Türkçeye kazandırır. “İsmet Zeki Eyuboğlu, iyi bir düşünür verimli bir yazar, seçkin bir çevirmendi. Latince, Arapça, Farsça, Almanca bildiği gibi, Fransızca ve İngilizceye de çeviriler yapacak kadar hâkimdi. Latince çevirileri ilk kaynaklardan, yani Latince yapardı, zor felsefe metinlerini Almancadan çevirirdi. Türkçeyi de çok güzel bildiği için çevirileri anadilde yazılmış metinler gibi okunabilir” (Duman, 2014, 366).

Latince, Grekçe, Arapça, Farsça ve Almanca bilen İsmet Zeki Eyuboğlu’nun çevirilerine bakıldığında sadece Batı’ya yönelmediği görülür. İsmet Zeki, Anadolu’nun kültürel zenginliğine dair yaptığı araştırmalara kaynaklık edecek eserlerin çevirisini yapar.

Sığırtmaç Türküleri

Sığırtmaç Türküleri, Vergilius’un orijinal adı *Bucolia* olan yapıtının çevirisidir. İsmet Zeki çevirisi Henry Goelzer’in Latince *Boukolika* adlı (1933) baskısından yapılmıştır. İsmet Zeki’nin ilk çevirisinde bu eseri tercih etmesinde Vergilius Maro’nun yenilikçi oluşu ve yaşamın içinden unsurları olduğu gibi şiire aktarışı etkili olur. Batı şiirine kaynaklık eden eserlerden biri olduğunu düşünmesi de bu eseri tercih etmesinin bir diğer nedenidir. Ayrıca yazar, *Sığırtmaç Türküleri*’nde kendini bulduğu içinde bu çeviriyi Türkçeye kazandırır. Bu durumu “Ben Karadenizliyim, çocukluğumda Maçka yaylalarında ben de sığırlarımızı güder, kemeçe, kaval dinlerdim, türkü söylerdim. Benim yirmi beş yıl önce dinlediğim, söylediğim türkülerle Vergilius’unkiler arasında adlardan başka değişen bir yön, bir duygu ayrılığı bulamıyorum” (Maro, çev.: Eyuboğlu, 1994, 8) sözleriyle açıklar.

On türküden oluşan bu çevirinin sonunda bir açıklama bölümü mevcuttur. Bu bölümde eserdeki kavramların açıklamasında yararlanılan kaynağın Otto

Seemaann'ın *Mythoige der Griechen und Römer Leipzig* adlı eseri olduğunu söyleyerek bazı düzeltmeleri için de Azra Erhat'a teşekkürlerini sunar.

Tragedyanın Doğuşu / Müziğin Ruhunda Tragedya'nın Doğuşu

İlk basımı Ataç Yayınları tarafından 1963'te yapılan eser, Nietzsche'nin orijinal adı *Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik* adlı eserinin çevirisidir. İlk basımında *Tragedya'nın Doğuşu* adı verilen çeviri daha sonraki basımlarda *Müziğin Ruhunda Tragedyanın Doğuşu* adıyla yayımlanır. Eserin ilk basımında birçok yanlış olduğunu kabul eden İsmet Zeki özeleştirisini ön sözde “*Müziğin Ruhunda Tragedyanın Doğuşu’nu bundan yirmi beş yıl önce çevirmiştım, bastırmayı düşünmemiştim bile. Şimdi yeniden çevirirken eski çeviriyi de göz önünde bulundurdum. Nice yanlışlar yapmışım, değişik yorumlarla Nietzsche’den uzaklaşmışım, şimdi anlıyorum daha açıkça*” (Nietzsche, çev.: Eyuboğlu, 2020, 14) sözleriyle yapar. 1988’de yapılan çeviri, eksiklikleri giderilerek tekrar yayımlanır. Bu çeviri, İsmet Zeki’nin felsefeye olan ilgisi ve tahsilinin neticesidir.

Aşk Sanatı / Sevişme Yolu

İsmet Zeki Eyuboğlu’nun 1965’te yayımladığı Publis Ovidius Naso çevirisinin orijinal adı *Ars Amatoria*’dır. Bu eserin İsmet Zeki’nin dikkatini çekmesindeki aslî unsur Ovidius’un İmparator Augustus tarafından Karadeniz kıyısında yer alan Tomis’e sürgün edilmesi ve burada yazdığı şiirlerin o dönemin Karadenizi hakkında bilgi verici nitelikte olmasıdır. Ovidius’un birçok eserinin çevirisini yapan İsmet Zeki bu eserlerde kendini ve kendi coğrafyasını bulur.

İlk kez *Sevişme Yolu* adıyla basıma giden kitap daha sonraki yıllarda *Aşk Sanatı* adıyla basılır. İkinci basıma özel ön sözde; “*Daha önce ‘Sevişme Yolu’ diye çevirdiğim bu yapıtın adını da Sait Maden Ars Amatoria’ya uyararak Aşk Sanatı’na dönüştürdüm. Yapıtın adı ne olursa olsun içeriği önemli. Ovidius, bu şiirinde okuyucuya yalnız sevinin ne olduğunu öğretmekle kalmıyor, ondan hangi koşullar altında yararlanabileceğini de gösteriyor*” (Naso, çev.: Eyuboğlu, 2000, 12) isim değişikliğinin nedeni açıklanır.

Gezgin ile Gölgesi

1966'da Nietzsche'den yapılan bu çeviri ilk kez Oluş Yayınevi aracılığıyla yayımlanır. Daha sonra çeşitli yayınevleri tarafından çok kez yayımlanan bu eser, İsmet Zeki'nin önemli çevirileri arasında sayılmaktadır.

İsmet Zeki'nin, araştırmalarına da kaynaklık edecek nitelikte olan eseri Türkçeye kazandırmasındaki etken Nietzsche'nin Avrupa ve Anadolu topraklarındaki dine, ahlâka, fikrîyata, tarihe, sanata ve bilime gösterilen tavra yer vermesidir.

Tarih Üstüne

İsmet Zeki'nin Nietzsche çevirilerinden biridir. İlk basımı 1965'te yapılan bu çevirinin orijinal adı *Von Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben*'dir. Tarihin yararlı olup olmadığı konusuna felsefi bir yaklaşım sunan Nietzsche'nin bu eseri on bölümden oluşur.

İsmet Zeki, bu çeviriyi Fazıl Hüsni Dağlarca'ya ithaf eder. Bu ithafın hikâyesini *Anılar* adlı eserinde; “*Dağlarca'nın 'Kitap'ı bir şiir dükkânıydı diyebilirim. O yıllar, Nietzsche'den çevirdiğim 'Tarih Üstüne' adlı yapıtı: 'Bu çeviriyi Türk şiirinin en bol soluklu ozanı F. H. Dağlarca'ya adıyorum' diye yazarak ona sunmuştum*” (Eyuboğlu, 1999, 341-342) sözleriyle anlatır.

Düşünceler

Blaise Pascal'dan yapılan çevirinin ilk basımı 1966'da yayımlanır. İsmet Zeki'nin din ve Tanrı kavramlarına felsefi açıdan yaklaşması bu çeviriyi yapmasındaki asli neden olarak gösterilebilir “*Pascal dinsel inançlara (Hıristiyanlığa) bağlı bir düşünürdür ancak onun benimsediği yöntem, Ortaçağın 'inanç katılığı' değildir, onun dini usun süzgecinden süzölmüş, eleştirel ilkelerin denetim altına sokmuş bir özelliktedir*” (Pascal, çev.: Eyuboğlu, 2011, 9). İsmet Zeki, inancın akıl ile bağdaşması gerekliliğini savunan bir sanatçı olduğu için Blaise Pascal'ın inanç sistemlerine karşı tutumunu özümser.

Seçmeler

İsmet Zeki'nin Nietzsche'den yaptığı beş çeviriden dördüncüsü olan *Seçmeler* belli başlı bir yapıtın çevirisi durumunda değildir. Nietzsche'nin birçok eserinden seçmeler yapılarak oluşturulan bir eserdir. Bu nedenle yekpare bir çeviri olarak değil de özel bir çalışma olarak değerlendirilebilir. İki bölümden oluşan çeviri eserin ilk bölümünde Nietzsche'nin; hayatı, düşünce dünyası ve şahsiyeti hakkında bilgiler sunulur, ikinci bölümünde ise dokuz ayrı yapıtının yorumlarına ve seçme metinlere yer verilir.

Don'da Aşk / Kazak Kızı Nyuşa

İsmet Zeki'nin tek roman çevirisidir. İlk basımı 1974'de *Kazak Kızı Nyuşa* adıyla yayımlanır. Eserin sonraki basımlarında ise *Don'da Aşk* adı kullanılır. Alman Edebiyatı yazarlarından Heiz G. Konsalik'e ait SSCB dönemini konu edinen tarihi bir roman özelliği gösterir.

Yedi Askı Arap Şiirinin Doğuşu

Orijinal adı El Mualakatu's Seba olan Arapça eserin çevirisi 1985'te İsmet Zeki Eyuboğlu tarafından yayımlanır. Yedi Askı, yedi şiirden oluşan bir derlemedir. Bu şiirler aslında "hida" adı verilen türkülerdir. Eserin ön sözünde İsmet Zeki bu durumu açıklar:

Anadolu insanında türkü neyse çöl Arabında da 'hida'odur demek yerinde olur. İşte Arap şiirinin kaynağı bu 'hida' denen türe dayanır. Onun ölçüsü de kulaktan dolmadır, çağları süzgecinden süze süze gelen, yazarak, okuyarak, dinlenilerek öğrenilen bir ögedir. Bu öge eskiçağda da ilkçağda da vardı. Dilden dile, ağızdan ağıza aktarılıp gidiyordu. Bizim halk şiirimizin ölçüsünde olduğu gibi, bir gelenek varlığı niteliğinde sürdürülüyordu (Eyuboğlu, 1985, 8).

İsmet Zeki, türkölere karşı olan ilgisi neticesinde farklı milletlere ait kaynakları inceleme ve çevirme yoluna gider. Grekçe eserlerin yanında Arapça eserlerin çevirilerini de Türkçeye kazandırır.

Felsefe Nedir?

Karl Jasper'ın *Was ist Philosophie* adlı eserinin çevirisi olan *Felsefe Nedir?*'in ilk basımı 1986'da yayımlanır. Eser varoluşçu felsefe üzerine görüşler sunar. Böylelikle İsmet Zeki, lisans eğitimi doğrultusunda Türkçeye yeni bir eser daha kazandırmış olur.

Pratik Usun Eleştirisi

İmanuel Kant'ın *Kritik der Pratischen Vernunft* adlı eserinin çevirisi olan eserin ilk baskısı 1986'da yayımlanır. İsmet Zeki'nin önemli çevirileri arasında yer alan bu eser hocası Ord. Prof. Heinz Heimsoeth'a ithaf edilmiştir.

Erdemin Işığı (Taoculuk) / Taoculuk Nedir? Eski Çin Bilgelik Öğretisine Giriş

Jean Cambell Cooper'a ait olan *Taoism: The Way of the Mystic* adlı eserin çevirisi 1994'te basılır. İsmet Zeki'nin çok yönlülüğünü gösteren bu çevirisi aslında Türklerin köken bilgisini ve Anadolu'daki varlıklarının ne zamana denk geldiğini araştırmasının neticesidir.

On bölümden oluşan bu eser, İsmet Zeki'nin Asya'daki komşularımızı günümüz Türklerine tanıtmak için verdiği çabanın ürünüdür ve yazar amacını “Aydınlarımızın önemli bir kesimi ‘Biz Asya kökenliyiz’ derde, Asya'daki eski komşularını anlamak, öğrenmek istemez. Bu ezici, yıpratıcı bir çelişmedir. Türk insanı, bu ‘Türk’ adını taşıdığı, kaynağını Asya'da aradığı, aradığı yerin tüm geçmişini yeterince öğrenemediği sürece ayakları yere basmıyor demektir” (Cooper, çev.: Eyuboğlu, 2003, 7) sözleriyle dile getirir. İsmet Zeki'nin Türk kültürünü doğrudan ya da dolaylı yoldan etkileyen tüm kültürlerle karşı bir ilgisi vardır. Bu

çeviri de Anadolu kültürüyle ilgili yaptığı araştırmalara kaynaklık etmesi amacı güder.

Dönüşümler

Publis Ovidius Naso'nun *Metamorphoses* adlı eserinin çevrisi olan eserin ilk baskısı 1994'te yapılır. İsmet Zeki'nin şiir anlayışıyla örtüşen bu eser, onun Anadolu ile ilgili yaptığı araştırmalara kaynaklık edecek niteliktedir:

“Burada, bu Latin ozanın şiirlerini çevirirken, ilgimizi çeken önemli sorunlarla karşılaştık. Anadolu'da, ilkçağdan bu yana, kırsal kesimlerde süregelen bir ‘halk şiiri’ vardır. Bu şiirin önemli bir bölümü çalgı eşliğinde söylenir. Homeros'un da, yöre yöre dolaşarak çalgı eşliğinde şiirler söylediği, ya da söylenmiş şiirleri belleğine yerleştirerek başkalarına aktardığı ileri sürülür, bu olay nedeniyle ona ‘rhapsode’ denirdi, kendisi çalgı çalmayabilir, ancak dolaşarak şiir okuduğuna kesin gözüyle bakılıyor. Bizce önemli olan bir kişinin, isterse ozan olsun, yöreden yöreye dolaşarak şiir okuması, halkı şiirle etkilemesidir. Anadolu'da bu gelenek yaygındır. Nitekim. Ovidius'un şiirlerinde işlenen olayların çoğu kırsal kesimlerde, yaylalarda, yaylımlarda geçer” (Naso, çev.: Eyuboğlu, 1994, 14-15).

Bu çevirinin ön sözünde de bahsettiği gibi Latin şiirlerinin Anadolu halk şiiriyle benzerliği İsmet Zeki'nin dikkatini çeken ve Ovidius çevirilerine onu yönlendiren unsurdur.

Aeneas

İsmet Zeki'nin ikinci Publis Vergilius Maro çevirisi olan eserin ilk baskısı 1994'te yapılır. İsmet Zeki, bu eserin okumadan önce Publis Ovidius Naso'nun *Metamorphoses* adlı eserinin (İsmet Zeki Eyuboğlu çevirisiyle *Dönüşümler*) okunması gerektiği yönünde öneride bulunur. Aeneas'daki kavramların anlaşılması için buna ihtiyaç duyulacağını söyler.

Neden Vergilius okunması gerektiğini de *Okuyucuya* başlıklı seslenişleriyle açıklar. Bu seslenişte “*Okumalısın, bir değil birkaç kez, sindire sindire, tadını çıkara çıkara okumalısın. Bu okuma seni bundan iki bin yıl önce yaşamış insanların düşünsel evrenine götürecektir, şiiri kuran dokuların hangi inanç iplikleriyle örüldüğünü gösterecektir. Ayrıca sana Türk şiiriyle Latin şiiri arasında bir karşılaştırma olanağı sağlayacaktır*” (Maro, çev.: Eyuboğlu, 1995, 7-8) sözleriyle bu gerekliliğin nedenini açıklar. İsmet Zeki, Vergilius’a ait eserlere ayrıca önem verir. Bunun nedeni ise kültürel benzerliklerin farkına varılmasını sağlamaktır.

Âşık Sadık (Kara Hüseyin)

İsmet Zeki’nin, Ankara Elmadağ’da askerlik yaptığı sırada tanıştığı tarih öğretmeni Sakıp Özbek tarafından muhafaza edilen eski yazılı cönk o dönemde mümkün mertebe yeni yazıya aktarılır. Bu çalışmanın bazı eksiklikleri olduğunu giriş kısmında verilen bilgilerde görmek mümkündür.

Âşık Sadık tapşırmasıyla şiirler yazan Kara Hüseyin hakkında pek bilgi edinilemediğini söyleyen İsmet Zeki, edindiği bilgileri çalışmanın giriş kısmında okuyucuya sunar. Kara Hüseyin hakkında “*Elimizde bulunan 6. 5. 1956 da Çepni köyünde, yeni yazıya aktarılan cönkteki bilgilere göre, Âşık Sadık’ın gerçek adı Kara Hüseyin’dir. 1850 dolaylarında, Gemerek ilçesinin Kuruözü köyünde doğmuş yoksul bir ailenin çocuğudur*” (Eyuboğlu, 1997, 7) bilgilerini verir.

Bektaşî Feyzullah Çelebi tarafından Sadık tapşırmasının verildiği Kara Hüseyin’e ait aktarması yapılan bu cönkte Alevî şiir geleneğine ait altmış beş şiir bulunur. Şiirler kendi içlerinde belli başlı harfler verilerek alfabetik sıraya riayet edilmeden bölümlere ayrılır. Muhtemelen eski yazıyla ا, آ, ق, ذ gibi harflerin kullanımının çok olduğu şiirleri ayırmak için kullanılan bir sınıflandırmaya riayet edilir.

H. Ali'nin Şiirleri

İsmet Zeki Eyuboğlu, Alevîlik üzerine araştırmalar yapmış bir yazardır. H. Ali'nin şiirlerine yönelmesi de bu araştırmalar neticesinde olmuştur. Alevîlik kuruluşlarının birçoğunun H. Ali'den geldiği kanısının yaygın olması şiirlerde bu kuruluşların temellerine dair bilgilerin olabileceğini gösterir. Bu nedenle çalışmalarına kaynaklık edecek bu şiirleri Arapçadan çevirmeye koyulan İsmet Zeki, didaktik şiirler yazan H. Ali'nin şiirlerinin konularına *“Onun işlediği konulara gelince: sevgi, dine bağlılık, yiğitlik, erdem, din savaşları bg. Sorunlar ortaya konur. Eski Arap şiirinin özellikle islam öncesi dönemin, bütün gelenekleşen çizgisini izlemekten geri kalmaz”* (Eyuboğlu, 1998a, 5) sözleriyle açıklık getirir. Daha önce Yedi Askı şiirlerinden de çeviriler yapan İsmet Zeki, H. Ali'nin şiirleriyle bu şiirleri karşılaştırma fırsatı bulur.

Empedokles

Hölderlin'in, ünlü düşünür Empedokles'i ve düşünce sistemini anlattığı bu eserinin çevirisi 2000'de İsmet Zeki tarafından yapılır. Sokrates öncesi dönemin en önemli düşünürlerinde olan Empodokles'i konu alan eser ilk madde (arkhe) kavramı üzerinde durur, doğanın ve toprağın gücünden bahseder. Doğa, İsmet Zeki'nin araştırmalarında ve diğer eserlerinde göze çarpan ilk unsurlar arasındadır. Bu nedenle yaptığı çevirilerin birçoğunun ortak noktası da doğayı konu almalarıdır. Bugün bu eserin çevirisini okumak isteyenler İsmet Zeki çevirisiyle karşılaşır

Faust

Goethe'nin ünlü eseri *Faust* birçok kez çevrilmiş bir eserdir. 1826'da düzenlenerek bir araya getirilen eser 1950 basımı olan *Stuttgard – Botnang von Reclams – Universal – Bibliothek* adlı eser esas alınarak çevrilir. Günümüzde İsmet Zeki tarafından yapılan Faust çevirisi en iyi çeviriler arasında anılmaktadır.

Varlığın Yapısı

Orijinal adı *De Rerum Natura* olan eser Titus Lucretius Carus imzasını taşır. Altı kitabın bir araya getirilmesiyle oluşan ve İsmet Zeki'nin lisans bitirme tezi sırasında araştırma yaptığı bir eserdir. Bu çevirisinin karmaşık olduğunu söyleyen İsmet Zeki, bazı eksikliklerin olabileceğini söylese de epikürcü yaklaşım hakkında bilgi edinebilmek açısından önemli bir çeviri olarak karşımıza çıkar.

Gilgamiş Destanı

İsmet Zeki tarafından yapılan bu çeviri, diğer çevirilerden farklı olarak mukayeseli olması yönüyle ayrılır. Landsberg'in çalışmalarını titizlikle inceleyen İsmet Zeki daha sonra bu çeviri eserin girişinde isimlerini verdiği yazar ve yapıttan yararlandığını belirtir. Bunlar; M. Riemschneider'in *Die Welt der Heeher*, Samuel Noah Kramer'in *Tarih Sümer'de Başlar* ve Sait Maden'in *Şiir Tapınağı* adlı yapıtlardır.

Gilgamiş Destanı'nın ilk basımı Özgür Yayınları tarafından 2006'da yapılır. Giriş kısmında yaptığı çalışma ve araştırmalar hakkında bilgi veren İsmet Zeki, daha sonra destanın çevirisine yer verir. Çevirinin ardından eserin sonuna yerleştirilen açıklama kısmında destanda geçen bazı kişi ve olaylar hakkında bilgi verir.

Ecco Homo Kişi Nasıl Kendi Olur?

İsmet Zeki'nin yaptığı son çeviridir. Nietzsche'den yapılan beşinci ve son çeviri eser 2003'te basılır. "Beni anladınız mı?" sorusuyla başlayan eser aslında insanlığın ve tüm insanların bir eleştirisidir. Felsefe bağlamında anlaşılması gerekli olan düşünürlerden Nietzsche, İsmet Zeki'nin çeviri dünyasına bu gereklilik sebebiyle dâhil olur.

İsmet Zeki'nin çevirilerinin tamamı göz önüne alındığında en fazla çeviri yaptığı sanatçı Nietzsche'dir. Bu çevirilerde dikkat çeken önemli unsurlardan biri ise bunların birçoğuna ön söz yazmamasıdır. Diğer sanatçılardan yaptığı çevirilerin tamamında ön söz vardır ve bu ön sözlerde yaptığı araştırmaları ortaya koyar. Bu

durum göz önünde bulundurulduğunda Nietzsche çevirilerinin sadece bir çevirmen edasıyla yapılmış olduğu sonucu çıkabilir. Bu durum şahsi arzusunun sonucu olmayan çeviriler hakkında bilgi sahibi olmadığı anlamına gelmemelidir. Her ne kadar görev bilinciyle yapılmış gibi görünseler de bu çeviriler İsmet Zeki'nin lisans eğitiminin getirdiği sorumluluk dâhilindedir.

Nietzsche çevirilerini kısmen genelleme dışında bırakırsak İsmet Zeki, çevirmenliği bir meslek olarak yapmamıştır. Bu kanaatin oluşmasında çevirmenliğini yaptığı eserlerin nitelikleri ve çeşitlilikleri etkilidir.

1.8. Sözlük

Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü

İlk baskısı 1988'de Sosyal Yayınlar tarafından yapılan bu sözlük çalışması İsmet Zeki'nin yıllarca süren çalışmasının ürünüdür. Bu sözlüğün ön çalışması 1967-1974 yılları arasında Yeni Ufuklar dergisinde *Anadolu Türkçesi* başlığı altında yayımlanan elli yedi ayrı yazıdan oluşur.

Sözlük, 1991'de genişletilmiş ve yeniden gözden geçirilmiş haliyle ikinci kez basılır. Bu çalışma İsmet Zeki'nin hocası Macit Gökberk'e "*Sayın Hocam Macit Gökberk'e Türk felsefe dilinin oluşumundaki emeklerinden kaynaklanan duygularla*" cümlesiyle ithaf edilir. Bu sözlük çalışması yapılırken izlenen yol ve uygulama yöntemi ile ilgili olarak ikinci baskının ön sözünde bilgiler verilir:

"Yine de eksiksiz bir ürün ortaya koyduk diyemeyiz, göremediğimiz yanlışlar, eksikler vardır kuşkusuz. Ancak, burada, başkalarının yargılarına katılmadığımız, onların yorumlarına-açıklamalarına bütünüyle bağlı kalmadığımızı belirtelim. Bir sözcüğün kökenini açıklarken başka uzmanların görüşlerini değil, o sözcüğü oluşturan kökün anlamsal içeriğini göz önünde tuttuk. Bu anlamsal içerik, O sözcüğü konuşan topluluğun düşünsel çevresiyle bağlantılıdır. Daha açığı kökleri incelerken Türk insanının düşünsel eğilimlerinden yola

çıkmayı yeğledik, başkalarının yargılarından değil. Bize göre, bilimsel davranış bunu gerektirir” (Eyuboğlu, 1991d, VII).

Bu çalışmanın başka sözlükler ve araştırmacıların etkisinde kalınmadan yapıldığı görülür. Fakat bu durum hiçbir kaynaktan yararlanılmadığı anlamına gelmez. Bilgilerin temellendirilmesinde kullanılan kaynaklar hakkında açıklamaya ikinci baskının ön sözünde yer verilir:

“Bu çalışmada, TDK uzmanlarınca taranarak ‘Tarama Sözlüğü’ adıyla yayımlanan sekiz ciltlik yapıt özenle gözden geçirilmiş, orada taranan 227 yapıttan seçilmiş örneklerden alıntılar yapılmıştır. Bu yapıtların dışında, TDK uzmanlarınca ortaya konan, adı geçen yapıtın dışında üçyüz dolayında başka yapıt (divan, halk şiiri, koçaklama bg.) incelenmiş halk türkülerinden seçme örnekler alınmış, sözcüğün kullanılış yeri-biçimi gösterilmiştir” (Eyuboğlu, 1991d, XXXIII).

Türkçe Kökler Sözlüğü

Sözlük Remzi Kitabevi tarafından 1989’da basılır. Bu çalışma etimoloji sözlüğünün ardından gelen tamamlayıcı nitelikte bir sözlüktür. Dokuz başlık altında Türkçe ve Türkçeye yabancı dillerden gelen kökler, ekler sınıflandırılır. Her başlık altında A’dan Z’ye sınıflama mevcuttur. Sözlüğün sonunda ise *Kökler Dizini* bulunur.

İsmet Zeki, kelime köklerinin ve eklerinin dilin gelişimi için önemli olduğunu savunur. Yabancı dillerin etkisinde kalan dillerin yok olmaya mahkûm olduğunu söyler:

“Köklü düşünce kökü bilinen dilden kaynaklanır, beslenir, üretici, geliştirici odağa varabilir. Düşünmeye alışmamış, yalnızca başkalarından edindiği sözcükleri aktarmakla yetinen bir bilimsel anlayış, için «kök» önemli sayılmaz, kökün önemi anlamını kavrayacak yeterlikte olmaya dayanır. Kök, kendisine yaklaşıldıkça, kişiye birtakım sorular sorar (sözsüz, sessiz diliyle), yanıt ister, açıklamayı-tartışmayı gerektiren nedenler ileri sürer. Bu durumu kişi yalnızca öz-dilinde

bulabilir, sonradan öğrenilen dilde (uzmanlar dışında) bu konuyu kavramak güçtür, dahası olanaksızdır” (Eyuboğlu, 1989, 10)

Türk dili üzerine yaptığı iki sözlük çalışmasında aslî amacının yabancı diller etkisi altında kalan Türkçenin Öz Türkçeden gelen kelime köklerine ve eklerine yabancılaşmanın önüne geçmek olduğunu dile getirir. İsmet Zeki, Türk dili ve kültürü söz konusu olduğunda milliyetçi bir tutum sergiler.

Yoksul Özdeyişleri

Eser, Pencere Yayınları tarafından 2000’de basılır. Bu çalışma diğer sözlük çalışmalarından farklıdır. *Eğlence Sözlüğü* olarak değerlendirdiği bu çalışma mizah amaçlıdır. Sözlük değeri taşımaz fakat sözlük düzenine sahiptir.

İki bölümden oluşan eserin ilk bölümünde verilen bir kelime ve sözcük grubunun altında denemeyi andıran bazen bir paragraflık bazen de birkaç sayfalık İsmet Zeki’nin fikir dünyasını yansıtan açıklamalar yer alır.

“BAŞÖRTÜSÜ

Denizdonu (mayo) kumsalda gezerken başörtüsüyle karşılaştı, durumunu, burada gezmesinin amacını sordu, şu yanıtı aldı:

-Deniz donu kardeş, sen çok mutlusun. Senin örttüğün yerler, benim örttüklerimin yanında, çok yücedir. Sen örttüğün, yeri bırakıp gidince, doğanın ortaya koyduğundan başka görülen olmaz. Oysa benim örttüğümü doğa bile görmek istemiyor; yapısına, genel kurallarına aykırı geliyor” (Eyuboğlu, 2000, 79).

İkinci bölümde ise *Eğlence Sözlüğü* yer alır. Bu sözlük ilk bölümde olduğu gibi kinayeli ve yer yer hicvedici bir şekilde kelimelere verilen anlamları barındırır. Örnek verilecek olursa “*Yasa: Utanmazların, utanmazlıklarını gizlemek, eğrilerin eğriliklerini geçerli kılmak için buldukları yalancı takı*” (Eyuboğlu, 2000, 133) olarak tanımlanır.

Bu eser incelendiğinde İsmet Zeki'nin toplum olaylarına, dine ve tarikatlara karşı tavrı dikkat çeker. Yazar ayrıca *12 Eylül* başlığı altında yer alan açıklamada bir anısına yer verir.



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. İSMET ZEKİ EYUBOĞLU'NUN SÜRELİ YAYIN YAZILARI

İsmet Zeki Eyuboğlu için süreli yayınlar hem maddi ihtiyaçların giderilmesi hem bireysel tatmin hem de yazacak olduğu kitapların ön çalışması ve toplumun nabız yoklaması niteliğini taşır. Tüm bunları yaparken maddi amaç güttüğü yazılarını değerli görmez. Bunun nedeni ise kendi düşüncesinden azade belli bir kesimin düşüncesine hizmet edecek yazılar yazmasıdır. Bu yazıları müstear isimle bir zamanlar içlerinde olduğu fakat daha sonra nefretle anladığı topluluk lehinde yazar. “Zebani” takma ismiyle *Hüradam* başta olmak üzere kendi tabiriyle gerici dergi ve gazetelerde bir takım şiir ve yazılar yayımladığı bilinir. *Öğrenciler* adlı kitabında kendinden Niyazi olarak bahseden İsmet Zeki bu duruma kısaca değinir:

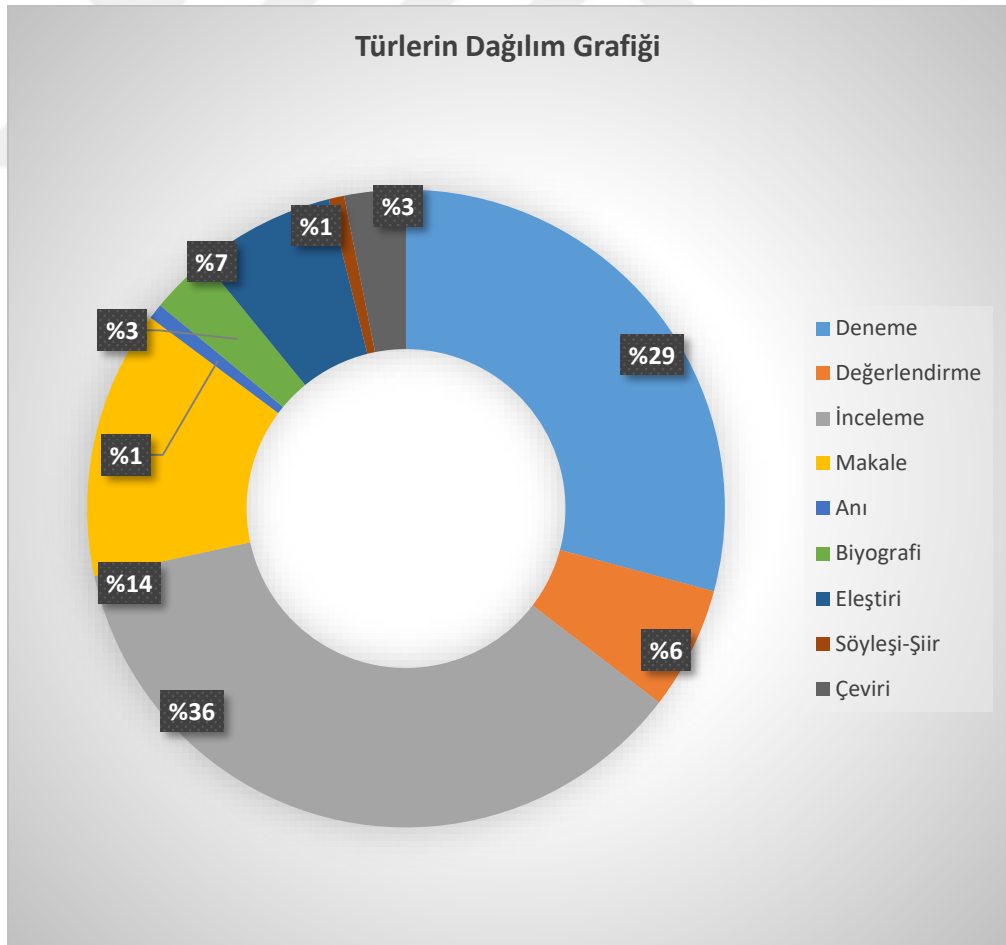
“Niyazi’nin türlü dergilerde, Zebani takma adıyla gerici yerici şiirleri yazıları çıkardı. Sonraları bu tür şiiri bırakan Niyazi bambaşka bir kimse olup çıkacaktı. Zebani, yazılarından aldığı on lira ile Çiçek Pasajı’nda Süleyman’ın meyhanesine giderdi. Parası bitince de Bahar Pastahanesi’ne gelirdi. Bir aralık Niyazi, ‘Beş Sanat’ dergisini çıkaran kişi tarafından yazdığı yerici ağır bir yazıdan dolayı mahkemeye verilmişti” (Eyuboğlu, 2002, 82).

İsmet Zeki’nin *Zebani* müstearıyla şiirler ve bir takım yergiler kaleme aldığı bilinmektedir. Fakat kullandığı tek müstearın bu olmadığına anılarında yer veren İsmet Zeki, bu isimleri açıklamaz. Para kazanma kaygısıyla yapılan samimiyet barındırmayan şiirler ve yazılar yazdığını söyler. Dergi ve gazetelerde ciddi anlamda yazmaya başlaması ise öğretmenlik hayatını noktalamasıyla başlar. Bu dergi ve gazeteler ise ideoloji bakımından *sol görüş* olarak nitelendirilen bir cereyan etrafında toplanır.

İsmet Zeki Eyuboğlu, yaşamının sonuna kadar birçok dergi ve gazetede yazılar yayımlar. Taranan on dokuz dergiye bakıldığında bazı dergilerde istikrarlı olduğu bazılarında ise durumun tam tersi olduğu gözlemlenir. Fakat İsmet Zeki’nin

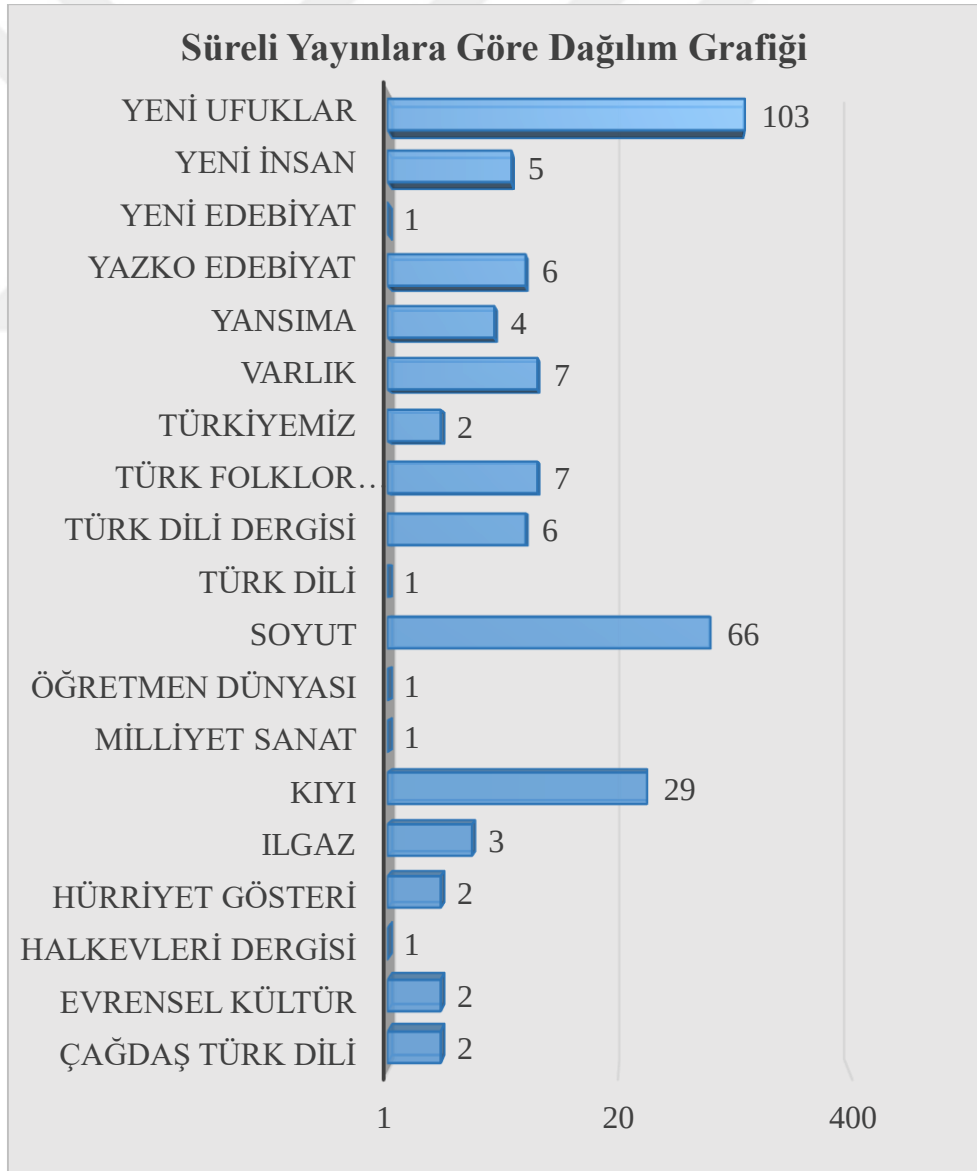
yazılarını yayımladığı süreli yayınların sayısı sadece on dokuzla sınırlı değildir. *Edebiyat Âlemi*, *Saçak*, *Oluşum*, *Hamsi*, *Yelken*, *BFS Çeviri*, *Berfin Bahar*, *Yeni Ortam*, *Dünya*, *Ulus* ve *Yeşilay* gibi yayınlarda yazıları olduğu bilinmektedir. Bu çalışmada İsmet Zeki'nin yukarıda ismi belirtilen mecralardaki yazılarına yayınların tamamına ulaşamaması sebebiyle yer verilmemiştir.

Çalışmanın kapsamına dâhil edilen yayınlar; *Çağdaş Türk Dili*, *Evrensel Kültür*, *Halkevleri Dergisi*, *Hürriyet Gösteri*, *İlgaz*, *Kıyı*, *Milliyet Sanat*, *Öğretmen Dünyası*, *Soyut*, *Türk Dili*, *Türk Dili Dergisi*, *Türk Folklor Araştırmaları*, *Türkiyemiz*, *Varlık*, *Yansıma*, *Yazko Edebiyat*, *Yeni Edebiyat*, *Yeni İnsan*, *Yeni Ufuklar* adlı yayınlardır. İncelenen bu yayınlara bakıldığında İsmet Zeki Eyuboğlu'nu ağırlıklı olarak inceleme türünde eser verdiği görülür. Bu on dokuz dergide İsmet Zeki'nin yazdığı türlerin grafiği şu şekildedir.



Grafikte görüleceği gibi % 36'lık dilimde İnceleme türünün varlığı görülür. Bunu sırayla % 29'la deneme ve %14'le makale türleri izler, en düşük oran ise % 1'lik dilimle söyleşi ve şiir türüne aittir. Grafikte söyleşi ve şiir türünün birlikte olması süreli yayınlarda bu türlerden yalnızca birer tane olması nedeniyledir. İnceleme türünde ise ağırlıklı olarak karşımıza İsmet Zeki Eyuboğlu'nun Etimoloji Sözlüğünün ön çalışması niteliğindeki yazıları çıkar. *Yeni Ufuklar* adlı dergide altmış adet inceleme ile bu ön çalışmayı görmek mümkündür.

İsmet Zeki Eyuboğlu'nun yazılarını yayımladığı on dokuz dergide yayımlanan yazıların dağılım grafiği şu şekildedir.



Grafikten hareketle İsmet Zeki'nin süreli yayınlar içinde en çok *Yeni Ufuklar* 'da varlık gösterdiği gözlemlenir. Yazıların mevcudiyeti bakımından Yeni Ufukları, Soyut ve Kıyı takip etmektedir.

1952-1953 yıllarında *Ufuklar* adıyla Orhan Burian ve Vedat Günyol tarafından çıkarılmaya başlanan dergi daha sonra Vedat Günyol tarafından *Yeni Ufuklar* adıyla çıkarılmaya devam eder. İsmet Zeki Eyuboğlu'nun bu dergiyle yakınlığı derginin *Yeni Ufuklar* adıyla çıktığı döneme denk gelir:

“Yeni Ufuklar dergisiyle yakınlık kurdum. Bunda başlıca etken, Sabahattin Eyuboğlu'nun evinde düzenlenen ‘Pazartesi Toplantıları’ydı, o toplantıda tanıdığım kimseler, özellikle Vedat Günyol'du. 1961'den sonra, bu dergide yazı yayımlamaya başlamıştım. Özellikle Latince'den yaptığım çevirileri bu dergiye veriyordum, çevirilerimi yüzüme karşı söylediklerine göre, Vedat Günyol da Sabahattin Eyuboğlu da beğeniyorlardı. Vedat Günyol'un ekmeğinden keserek çıkardığı Yeni Ufuklar yalnız bir dergi değil, ülkemizde çağdaş düşüncenin odağı durumundaydı. Onunla atbaşı giden bir de Çan Yayınları dizisi oluşturulmuştu” (Eyuboğlu 1999, 271 – 272).

İsmet Zeki Eyuboğlu ile Vedat Günyol arasında Sabahattin Eyuboğlu vasıtasıyla gelişen dostluk İsmet Zeki'yi bu yayında çıkacak olan yazılarını daha özverili yazmaya teşvik eder. Böylelikle etimoloji sözlüğü hazırlama yolunda ilk adımlarını bu dergide atar ve ön çalışmalarını burada yayımlar. *“Vedat Günyol'un bin bir emekle sürdürdüğü Yeni Ufuklar, onun yanında Çan Yayınları benim için yeni bir çevre olmuş, artık bir daha dönme olanağı bulunmayan çağdaş yola dökülmüştüm”* (Eyuboğlu, 1999, 272) diyen İsmet Zeki *Yeni Ufuklar*'ın ve *Çan Yayınları*'nın yazın hayatındaki önemini açıklamış olur.

Bu çalışmaya dâhil edilen yayınlardan biri *Kıyı*'dir. *Kıyı* yerel bir dergidir ve İsmet Zeki'nin memleketi Trabzon'da yayımlanmaktadır. İsmet Zeki, çok sevdiği memleketine kültürel ve sanatsal anlamda katkıda bulunacak birçok yazısını bu dergide yayımlar. Kendince memleketine katkılar sağladığı bu dergiyle Karadeniz'in *Kıyısına* bir soluk olur.

Çalışma kapsamına dâhil edilen ve bahsi geçen bu on dokuz süreli yayında İsmet Zeki Eyuboğlu'na ait yazılar öncelikle sayılarına ve yıllarına göre daha sonra da türlerine göre tasniflenip açıklamalı dizin haline getirilmiştir.

1.1. Çağdaş Türk Dili

S.180, S.181 (Şubat / Mart 2003)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Felsefe Çakılları” (Deneme) , Çağdaş Türk Dili, S.180 (Şubat 2003), s. 707-708,

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Felsefe Çakılları” (Deneme) , Çağdaş Türk Dili, S.181 (Mart 2003), s. 24-25.

Deneme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Felsefe Çakılları” (Felsefi görüşler hakkında) , Çağdaş Türk Dili, S.180 (Şubat 2003), s. 707-708,

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Felsefe Çakılları” (Felsefi görüşler hakkında) , Çağdaş Türk Dili, S.181 (Mart 2003), s. 24-25.

1.2. Evrensel Kültür

S.105 (Eylül 2000)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Uygarlığı Denince” (İnceleme) , Evrensel Kültür, S.105 (Eylül 2000), s. 32-34.

S.115 (Temmuz 2001)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Şiir ve Hakikat” (İnceleme) , Evrensel Kültür, S.115 (Temmuz 2001), s. 10-12.

İnceleme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Uygarlığı Denince” (Anadolu uygarlıklar tarihi hakkında) , Evrensel Kültür, S.105 (Eylül 2000), s. 32-34.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Şiir ve Hakikat” (Şiirin gerçeklikle olan bağı hakkında) , Evrensel Kültür, S.115 (Temmuz 2001), s. 10-12.

1.3. Halkevleri Dergisi

S.86 (Aralık 1973)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Atatürk Bayrağı” (Deneme) , Halkevleri Dergisi, S.86 (Aralık 1973), s. 13-15.

Deneme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Atatürk Bayrağı” (Atatürk ilkeleri hakkında) , Halkevleri Dergisi, S.86 (Aralık 1973), s. 13-15.

1.4. Hürriyet Gösteri

S.8 (Temmuz 1981)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Okuma İlgisinde Yön Değişmesi” (Eleştiri) , Hürriyet Gösteri, S.8 (Temmuz 1981), s. 62-64.

S.17, S.20, S.25 (Nisan / Temmuz / Ekim 1982)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Divân Sevgisi” (Makale) , Hürriyet Gösteri, S.17 (Nisan 1982), s. 66-67.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “İşleyen Demir Işıldar” (Makale), Hürriyet Gösteri, S.20 (Temmuz 1982), s. 58-60.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Yabancılaşmış Kimselerin Dili” (Makale), Hürriyet Gösteri, S25 (Ekim 1982), s. 80.

S.195 (1997)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “İslamda Tarikatlar, Tarikatlarda Kadın” (Makale) , Hürriyet Gösteri, S.195 (1997), s. 71-74.

Eleştiri

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Okuma İlgisinde Yön Değişmesi” (Zamanın okuma alışkanlıkları üzerindeki etkisi hakkında) , Hürriyet Gösteri, S.8 (Temmuz 1981), s. 62-64.

Makale

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Divân Sevgisi” (Divân şiiri hakkında) , Hürriyet Gösteri, S.17 (Nisan 1982), s. 66-67.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “İşleyen Demir Işıldar” (Türk dili hakkında), Hürriyet Gösteri, S.20 (Temmuz 1982), s. 58-60.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Yabancılaşmış Kimselerin Dili” (Sevgi hakkında), Hürriyet Gösteri, S25 (Ekim 1982), s. 80.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “İslamda Tarikatlar, Tarikatlarda Kadın” (Tarikatların insana yaklaşımı hakkında) , Hürriyet Gösteri, S.195 (1997), s. 71-74.

1.5. Ilgaz

S.64, S.65, S.69 (Ocak / Şubat /Eylül 1967)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Yazı Dili Olarak Türkçe” (Makale) , Ilgaz, S.64 (Ocak 1967), s. 4-6.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türk Dilinin Tarih Gerçeği” (Makale) , Ilgaz, S.65 (Şubat 1967), s. 6-7.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkçenin Yapısı” (Makale) , Ilgaz, S.69 (Eylül 1967), s. 8-10.

Makale

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Yazı Dili Olarak Türkçe” (Türkçede kullanılan alfabeler ve gramer hakkında) , Ilgaz, S.64 (Ocak 1967), s. 4-6.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türk Dilinin Tarih Gerçeği” (Türkçenin tarih sahnesindeki yeri hakkında) , Ilgaz, S.65 (Şubat 1967), s. 6-7.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkçenin Yapısı” (Türkçenin grameri hakkında), Ilgaz, S.69 (Eylül 1967), s. 8-10.

1.6. Kıyı

S. 9 (Haziran 1962)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Çağdaş Gerçek” (Deneme) , Kıyı, S. 9 (Haziran 1962), s. 1.

S.10, S.20 (Ocak / Kasım 1987)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Katılaşmış Başlar” (Deneme) , Kıyı, S.10 (Ocak 1987), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Atatürk Anadolu’dur” (Şiir) , Kıyı, S.20 (Kasım 1987), s. 4-5-6.

S.30 (Eylül 1988)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Kendini Bilmek” (Deneme) , Kıyı, S.30 (Eylül 1988), s. 3-4.

S.36 (Mart 1989)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Köprüler” (Deneme) , Kıyı, S. 36 (Mart 1989), s. 3.

S. 48, S. 50 (Mart / Mayıs 1990)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Bilim Gücü” (Deneme) , Kıyı, S. 48 (Mart 1990), s. 3.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Karadeniz Aydınlığı” (Deneme) , Kıyı, S. 50 (Mayıs 1990), s. 8-9.

S. 64, S. 66, S. 67, S. 68 (Temmuz / Eylül / Ekim / Kasım 1991)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkülerin Kıyısında” (Deneme) , Kıyı, S. 64 (Temmuz 1991), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Yayla Güneşi” (Deneme) , Kıyı, S. 66 (Eylül 1991), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Suyun İnce Sesinden” (Deneme) , Kıyı, S. 67 (Ekim 1991), s. 5-7.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Atatürk Bayrağı” (Deneme) , Kıyı, S. 68 (Kasım 1991), s. 3-4.

S. 74, S.80 (Mayıs / Kasım 1992)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Kabuk” (Deneme) , Kıyı, S. 74 (Mayıs 1992), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Ankara’nın Taşına Bak” (Deneme) , Kıyı, S. 80 (Kasım 1992), s. 3-4.

S. 107, S. 109, S. 111 (Şubat / Nisan / Haziran 1995)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Okumanın Erdemi” (Eleştiri) , Kıyı, S. 107 (Şubat 1995), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Günaydın Bakır” (Değerlendirme) , Kıyı, S. 109 (Nisan 1995), s. 6-7.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Mustafa Kemal” (Değerlendirme) , Kıyı, S. 111 (Haziran 1995), s. 3-4.

S.125, S. 126, S. 127, S. 128, S. 129 (Ağustos / Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 1996)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Toplumsal Bunalımlar” (İnceleme) , Kıyı, S. 125 (Ağustos 1996), s. 6-7.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Tarih Bilinci” (Değerlendirme) , K1y1, S. 126 (Eylül 1996), s. 1-2.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Sorgulayan Denemeler” (Makale) , K1y1, S. 127 (Ekim 1996), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Bilgin Sorumluluğu” (İnceleme) , K1y1, S. 128 (Kasım 1996), s. 6-7.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Kitap Aydınlığı” (Deneme) , K1y1, S. 129 (Aralık 1996), s. 3-4.

S. 144, S. 145, S. 146, S. 147, S. 150 (Mart / Nisan / Mayıs / Haziran / Eylül 1998)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Adnan Raşid Günay” (Yazı Dizisi / Biyografi) , K1y1, S. 144 (Mart 1998), s. 3.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Bizim Yayla” (Anı) , K1y1, S. 145 (Nisan 1998), s. 4-5.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Kendimi Yargılıyorum” (Deneme) , K1y1, S. 146 (Mayıs 1998), s. 3.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Duyarlık” (Deneme) , K1y1, S. 147 (Haziran 1998), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Turhan Açıkel” (Yazı Dizisi / Biyografi) , K1y1, S. 150 (Eylül 1998), s. 22.

S. 155, S.157, S.161 (Şubat / Nisan / Ağustos / Eylül 1999)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Celalettin Algan” (Yazı Dizisi / Biyografi) , K1y1, S. 155 (Şubat 1999), s. 6-7.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Said Maden” (Yazı Dizisi / Biyografi) , K1y1, S. 157 (Nisan1999), s. 4-5.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Sedat Umran” (Yazı Dizisi / Biyografi) , K1y1, S. 161 (Ağustos 1999), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Subutay Hikmet Karahasanoğlu” (Yazı Dizisi / Biyografi) , K1y1, S. 162 (Eylül 1999), s. 4-5.

S. 170 (Mayıs 2000)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Enver Aytekin” (Yazı Dizisi / Biyografi) , K1Y1, S. 170 (Mayıs 2000), s. 11-12.

S. 186, S. 187 (Eylül / Ekim 2001)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Felsefe Çakılları I” (Deneme) , K1Y1, S. 186 (Eylül 2001), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Felsefe Çakılları II” (Deneme) , K1Y1, S. 187 (Ekim 2001), s. 4-5.

S. 192 (Mart 2002)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Felsefe Çakılları III” (Deneme) , K1Y1, S. 192 (Mart 2002), s. 4-5.

Şiir

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Atatürk Anadolu’dur” (Atatürk’ün 19 Mayıs 1919 tarihinden itibaren gösterdiği kahramanlıklar hakkında) , K1Y1, S. 20 (Kasım 1987), s. 4-5-6.

Deneme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Çağdaş Gerçek” (Nasıl aydın olunacağı hakkında) , K1Y1, S. 9 (Haziran 1962), s. 1.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Katılaşmış Başlar” (Zihnin aktif tutulmasının gerekliliği hakkında) , K1Y1, S.10 (Ocak 1987), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Kendini Bilmek” (Potansiyelinin farkında olan bireyin yaratıcılığı hakkında) , K1Y1, S.30 (Eylül 1988), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Köprüler” (Çeşitli bilim dallarının birbirleriyle ve insanlıkla köprü kurmaları gerekliliği hakkında) , K1Y1, S. 36 (Mart 1989), s. 3.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Bilim Gücü” (Bilimin insanlığı etkileyici gücü hakkında) , K1Y1, S. 48 (Mart 1990), s. 3.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Karadeniz Aydınlığı” (Karadeniz’in aydın kişileri hakkında) , K1Y1, S. 50 (Mayıs 1990), s. 8-9.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkülerin Kıyısında” (Karadeniz türküleri hakkında) , K1Y1, S. 64 (Temmuz 1991), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Yayla Güneşi” (Yayla kültürü hakkında) , K1Y1, S. 66 (Eylül 1991), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Suyun İnce Sesinden” (Karadeniz’e hayat veren dereler hakkında) , K1Y1, S. 67 (Ekim 1991), s. 5-7.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Atatürk Bayrağı” (Atatürk’ün düşünceleri hakkında) , K1Y1, S. 68 (Kasım 1991), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Kabuk” (İnsanların koruyucu bir katmana olan ihtiyacı ve öze inmeyip hayatın kabuğuyla yetinişi hakkında) , K1Y1, S. 74 (Mayıs 1992), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Ankara’nın Taşına Bak” (Atatürk’ün ölümünün 54. yılında erdemli olmak hakkında) , K1Y1, S. 80 (Kasım 1992), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Kitap Aydınlığı” (Kitap okumanın, kitabı yazan yazarla okuyan kişi arasında bağ kurduran bir eylem olduğu hakkında) , K1Y1, S. 129 (Aralık 1996), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Kendimi Yargılıyorum” (İsmet Zeki Eyuboğlu’nun tekkelerde gördüğü eğitimin yetersizliğini yargılaması hakkında) , K1Y1, S. 146 (Mayıs 1998), s. 3.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Duyarlık” (‘Duyarlık’ kavramının duygusal bir eğilim değil düşünsel bir atılım olduğu hakkında) , K1Y1, S. 147 (Haziran 1998), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Felsefe Çakılları I” (İsmet Zeki Eyuboğlu’nun felsefeye dair görüşleri hakkında) , K1Y1, S. 186 (Eylül 2001), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Felsefe Çakılları II” (İsmet Zeki Eyuboğlu’nun felsefeye dair görüşleri hakkında) , K1Y1, S. 187 (Ekim 2001), s. 4-5.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Felsefe Çakılları III” (İsmet Zeki Eyuboğlu’nun felsefeye dair görüşleri hakkında) , K1Y1, S. 192 (Mart 2002), s. 4-5.

Değerlendirme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Okumanın Erdemi” (Erdemlilik kavramının değerlendirilmesi ve insanların kendini geliştirememesi hakkında) , K1Y1, S. 107 (Şubat 1995), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Günaydın Bakır” (*Anadolu’da Türk Bakırcılık Sanatının Gelişimi*’ isimli eserin tanıtımı hakkında) , K1Y1, S. 109 (Nisan 1995), s. 6-7.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Mustafa Kemal” (Adı geçen eserin tanıtımı hakkında) , K1Y1, S. 111 (Haziran 1995), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Tarih Bilinci” (Adı geçen eser üzerinden Avrupa ve Türkiye’deki tarih bilincinin karşılaştırılması hakkında) , K1Y1, S. 126 (Eylül 1996), s. 1-2.

İnceleme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Toplumsal Bunalımlar” (Toplumsal bunalım sonucunda intihar eğilimine yönelen birey hakkında) , K1Y1, S. 125 (Ağustos 1996), s. 6-7.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Bilgin Sorumluluğu” (Werner Heisenberg’in *Fizik ve Felsefe*, *Parça ve Bütün*’ adlı eserleri hakkında) , K1Y1, S. 128 (Kasım 1996), s. 6-7.

Makale

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Sorgulayan Denemeler” (Bilimsel gelişmelerin felsefeye etkisi hakkında) , K1Y1, S. 127 (Ekim 1996), s. 3-4.

Yazı Dizisi / Biyografi

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Adnan Raşit Günay” (Adnan Raşit Günay hakkında) , K1Y1, S. 144 (Mart 1998), s. 3.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Turhan Açıknel” (Turhan Açıknel hakkında) , K1Y1, S. 150 (Eylül 1998), s. 22.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Celalettin Algan” (Celalettin Algan hakkında) , K1Y1, S. 155 (Şubat 1999), s. 6-7.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Said Maden” (Said Maden hakkında) , K1y1, S. 157 (Nisan1999), s. 4-5.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Sedat Umran” (Sedat Umran hakkında) , K1y1, S. 161 (Ağustos 1999), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Subutay Hikmet Karahasanoğlu” (Subutay Hikmet Karahasanoğlu) , K1y1, S. 162 (Eylül 1999), s. 4-5.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Enver Aytekin” (Enver Aytekin hakkında) , K1y1, S. 170 (Mayıs 2000), s. 11-12.

Anı

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Bizim Yayla” (Trabzon’daki yaylalar hakkında) , K1y1, S. 145 (Nisan 1998), s. 4-5.

1.7. Milliyet Sanat

S.72 (Haziran 1983)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Uygarlığı” (Makale) , Milliyet Sanat, S.72 (Haziran 1983), s. 13-14.

Makale

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Uygarlığı” (Anadolu medeniyetler tarihi hakkında) , Milliyet Sanat, S.72 (Haziran 1983), s. 13-14.

1.8. Öğretmen Dünyası

S.79 (Temmuz1986)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Felsefeye Girişin Felsefeden Kaçışı Aynı İsimli Ders Kitabı Üzerine” (Değerlendirme) , Öğretmen Dünyası, S.79 (Temmuz 1986), s. 12-19.

Değerlendirme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Felsefeye Girişin Felsefeden Kaçışı Aynı İsimli Ders Kitabı Üzerine” (Ders kitabının içeriği hakkında) , Öğretmen Dünyası, S.79 (Temmuz 1986), s. 12-19.

1.9. Soyut

S.1, S.2, S.3, S.4, S.5, S.7, (Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos / Eylül / Kasım 1965)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Sanatın Sorunları” (Eleştiri) , Soyut, S.1 (Mayıs 1965), s. 1-7.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Özendirme” (Eleştiri) , Soyut, S.2 (Haziran 1965), s. 4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Kendiliğinden” (Deneme) , Soyut, S.3 (Temmuz 1965), s. 6-8.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Eleştiri Üstüne” (Deneme) , Soyut, S.4 (Ağustos 1965), s. 4-6.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Yaratıcı Düşünce” (Makale) , Soyut, S.5 (Eylül 1965), s. 2.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Uyanışlar” (Eleştiri) , Soyut, S.7 (Kasım 1965), s. 2.

S.9, S.10, S.11, S.12, S.14, S.15, S.16, S.19, S.20 (Ocak / Şubat / Mart / Nisan / Haziran / Temmuz / Ağustos / Kasım / Aralık 1966)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Çelişmeler” (Makale) , Soyut, S.9 (Ocak 1966), s. 2-3.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Ürkekler” (Deneme) , Soyut, S.10 (Şubat 1966), s. 1-9.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Eski Telden Söyleyiş” (Makale) , Soyut, S.11 (Mart 1966), s. 2-3.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Çöküntüler” (Makale) , Soyut, S.12 (Nisan 1966), s. 3-5.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Kavuklu Yazın” (Makale) , Soyut, S.14 (Haziran 1966), s. 1-13.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Sağcı İnceliği” (Eleştiri) , Soyut, S.15 (Temmuz 1966), s. 5-11.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkçenin Geleceği” (Deneme) , Soyut, S.16 (Ağustos 1966), s. 8-10.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “İnsan Üstüne” (Deneme) , Soyut, S.19 (Kasım 1966), s. 3-5.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “İnsan Üstüne” (Deneme) , Soyut, S.20 (Aralık 1966), s. 3-5.

S.22, S.23, S.24, S.26,S.27, S.28, S.29, S.31, S.32 (Şubat / Mart / Nisan / Haziran / Temmuz / Ağustos / Eylül / Kasım / Aralık 1967)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Düşüncesi” (Deneme) , Soyut, S.22 (Şubat 1967), s. 5-6.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Düşüncesi” (Deneme) , Soyut, S.23 (Mart 1967), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Yakınmalar” (Eleştiri) , Soyut, S24 (Nisan 1967), s.4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Tutkular” (Deneme) , Soyut, S26 (Haziran 1967), s. 4-6.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Şiirinde İlkçağ Kavramı” (Makale) , Soyut, S.27 (Temmuz 1967), s. 12-15.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Şiirinde İlkçağ Kavramı” (Makale) , Soyut, S.28 (Ağustos 1967), s. 10-13.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Şiirinde İlkçağ Kavramı” (Makale) , Soyut, S.29 (Eylül 1967), s. 5-8.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Şiirinde İlkçağ Kavramı” (Makale) , Soyut, S.31 (Kasım 1967), s. 4-29.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Şiirinde İlkçağ Kavramı” (Makale) , Soyut, S.32 (Aralık 1967), s. 3.

S.33, S.34, S.35, S.36, S.1¹⁰, S.2, S.3, S.4, S.5, S.7, S.8 (Ocak / Şubat / Mart / Nisan / Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos / Eylül / Kasım / Aralık 1968)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Şiirinde İlkçağ Kavramı” (Makale) , Soyut, S.33 (Ocak 1968), s. 6-9.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anlaşılmayan Fikret” (Makale) , Soyut, S.34 (Şubat 1968), s. 3-19.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Edebiyat Öğrenimi” (Makale) , Soyut, S.35 (Mart 1968), s. 3-5.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Şiirlerinde İlkçağ Kavramları” (Makale) , Soyut, S.36 (Nisan 1968), s. 13-15.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Güldürü” (Eleştiri) , Soyut, S.1 (Mayıs 1968), s. 1-5.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkçe Düşünmek” (Makale) , Soyut, S.2 (Haziran 1968), s. 2-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Geçmişin Yaşama Gücü” (Deneme) , Soyut, S.3 (Temmuz 1968), s. 4-5.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Geçmişin Yaşama Gücü” (Deneme) , Soyut, S.4 (Ağustos 1968), s. 4-25.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Geçmişin Yaşama Gücü” (Deneme) , Soyut, S.5 (Eylül 1968), s. 7-27.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Geçmişin Yaşama Gücü” (Deneme) , Soyut, S.7 (Kasım 1968), s. 4-6.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Geçmişin Yaşama Gücü” (Deneme) , Soyut, S.8 (Aralık 1968), s. 5-8.

¹⁰ Soyut, 36. sayının akabinde Mayıs 1968 tarihinde tekrar 1. sayı olarak çıkmaya başlar.

S.9, S.10, S.11, S.14, S.17, S.18, S.19, S.20 (Ocak / Şubat / Mart / Haziran / Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 1969)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Geçmişin Yaşama Gücü” (Deneme) , Soyut, S.9 (Ocak 1969), s. 21-23.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Edebiyat Öğretimi” (Makale) , Soyut, S.10 (Şubat 1969), s. 16-20.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Sırık Yüğü” (Deneme) , Soyut, S.11 (Mart 1969), s. 2-5.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Alabalık” (Deneme) , Soyut, S.14 (Haziran 1969), s. 16-18.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Tanrı Yaratan Toprak: Anadolu” (İnceleme) , Soyut, S.17 (Eylül 1969), s. 1-7.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Tanrı Yaratan Toprak: Anadolu” (İnceleme) , Soyut, S.18 (Ekim 1969), s. 1-8.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Tanrı Yaratan Toprak: Anadolu” (İnceleme) , Soyut, S.19 (Kasım 1969), s. 2-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Tanrı Yaratan Toprak: Anadolu” (İnceleme) , Soyut, S.20 (Aralık 1969), s. 1-4.

S.21, S.22, S.23, S.24, S.26, S.28, S.29, S.31 (Ocak / Şubat / Mart / Nisan / Mayıs / Temmuz / Ağustos / Ekim 1970)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Tanrı Yaratan Toprak: Anadolu” (İnceleme) , Soyut, S.21 (Ocak 1970), s.1-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Tanrı Yaratan Toprak: Anadolu” (İnceleme) , Soyut, S.22 (Şubat 1970), s. 1-7.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Tanrı Yaratan Toprak: Anadolu” (İnceleme) , Soyut, S.23 (Mart 1970), s. 1-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Tanrı Yaratan Toprak: Anadolu” (İnceleme) , Soyut, S.25 (Nisan 1970), s. 1-5.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Orhan Kemal De Gitti” (Eleştiri) , Soyut, S.26 (Mayıs 1970), s. 10-11.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Değnek” (Deneme) , Soyut, S.28 (Temmuz 1970), s. 6-10.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Divan Mezarlığı” (Makale) , Soyut, S.29 (Ağustos 1970), s. 4-9.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Halk Şiiri” (Makale) , Soyut, S.31 (Ekim 1970), s. 8-12.

S.34, S.37, S.39, S.40, S.41 (Ocak / Mayıs / Temmuz / Ağustos / Eylül 1971)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Bin Temele Eser Ya Da Edebiyat Ticareti” (Eleştiri) , Soyut, S.34 (Ocak 1971), s. 1-2.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Orhan Kemalsiz Bir Yıl” (İnceleme) , Soyut, S.37 (Mayıs 1971), s. 4-3.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Fahir Onger” (İnceleme) , Soyut, S.39 (Temmuz 1971), s. 4-5.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Alparslan Edebiyatı” (Eleştiri) , Soyut, S.40 (Ağustos 1971), s. 1-2.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Yunus Yağması” (İnceleme) , Soyut, S.41 (Eylül 1971), s. 1-3.

S.45, S.46, S.47, S.48, S.53 (Mart-Nisan / Mayıs / Haziran / Temmuz / Aralık 1972)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkçeye Saygı” (Makale) , Soyut, S.45 (Mart-Nisan 1972), s. 28-42.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Bırakılan Türkçe” (Makale) , Soyut, S.46 (Mayıs 1972), s. 9-12.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Çağdışı Yazın” (Eleştiri) , Soyut, S.47 (Haziran 1972), s. 18-27.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Acınsamalar” (Eleştiri) , Soyut, S.48 (Temmuz 1972), s. 8-14.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Hey Koca Ruhi Su” (Değerlendirme) , Soyut, S.53 (Aralık 1972), s. 25.

S.56 (Mart 1973)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Son Cuma” (Değerlendirme) , Soyut, S.56 (Mart 1973), s. 2-6.

S.67, S.72, S.73 (Şubat / Ekim / Kasım 1974)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Ortaçağ Dedikleri” (Deneme) , Soyut, S.67 (Şubat 1974), s. 12-17.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Balonlar” (Değerlendirme) , Soyut, S.72 (Ekim 1974), s. 75-78.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Saygı” (Deneme) , Soyut, S.73 (Kasım 1974), s. 19-22.

S.88 (Şubat 1976)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Kara Anılar” (Deneme) , Soyut, S.88 (Şubat 1976), s. 28-33.

S.103, S.104, S.107 (Mayıs / Haziran / Eylül 1977)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkçe’de ‘Dön’ Kökü” (Makale) , Soyut, S.103 (Mayıs 1977), s. 25-30.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türk Şiirinde Can” (İnceleme) , Soyut, S.104 (Haziran 1977), s. 7-11.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Sevgi” (Deneme) , Soyut, S.107 (Eylül 1977), s. 1-6.

Deneme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Kendiliğinden” (Deneme) , Soyut, S.3 (Temmuz 1965), s. 6-8.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Eleştiri Üstüne” (Deneme) , Soyut, S.4 (Ağustos 1965), s. 4-6.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Ürkekler” (Deneme) , Soyut, S.10 (Şubat 1966), s. 1-9.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkçenin Geleceği” (Deneme) , Soyut, S.16 (Ağustos 1966), s. 8-10.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “İnsan Üstüne” (İnsan duyguları hakkında) , Soyut, S.19 (Kasım 1966), s. 3-5.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “İnsan Üstüne” (İnsan duyguları hakkında) , Soyut, S.20 (Aralık 1966), s. 3-5.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Düşüncesi” (Anadolu insanı hakkında) , Soyut, S.22 (Şubat 1967), s. 5-6.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Düşüncesi” (Anadolu insanı hakkında) , Soyut, S.23 (Mart 1967), s. 3-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Tutkular” (Arzuların insan doğasındaki yeri hakkında) , Soyut, S.26 (Haziran 1967), s. 4-6.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Geçmişin Yaşama Gücü” (Akılcılığın geleneği reddetmesi hakkında) , Soyut, S.3 (Temmuz 1968), s. 4-5.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Geçmişin Yaşama Gücü” (Akılcılığın geleneği reddetmesi hakkında) , Soyut, S.4 (Ağustos 1968), s. 4-25.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Geçmişin Yaşama Gücü” (Akılcılık ve bilimsellik hakkında) , Soyut, S.5 (Eylül 1968), s. 7-27.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Geçmişin Yaşama Gücü” (Akılcılık ve bilimsellik hakkında) , Soyut, S.7 (Kasım 1968), s. 4-6.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Geçmişin Yaşama Gücü” (Akılcılık ve bilimsellik hakkında) , Soyut, S.8 (Aralık 1968), s. 5-8.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Geçmişin Yaşama Gücü” (Akılcılık ve bilimsellik hakkında) , Soyut, S.9 (Ocak 1969), s. 21-23.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Sırık Yüğü” (Emek ve bir işin yükünü taşımak hakkında) , Soyut, S.11 (Mart 1969), s. 2-5.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Alabalık” (Karadeniz doğası hakkında) , Soyut, S.14 (Haziran 1969), s. 16-18.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Değnek” (İnanç hakkında) , Soyut, S.28 (Ağustos 1970), s. 6-10.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Ortaçağ Dedikleri” (Kadın özgürlüğü hakkında) , Soyut, S.67 (Şubat 1974), s. 12-17.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Saygı” (Sanat dünyasındaki saygı yitimi hakkında) , Soyut, S.73 (Kasım 1974), s. 19-22.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Kara Anılar” (Sıkıyönetim dönemindeki tutuklamalar hakkında) , Soyut, S.88 (Şubat 1976), s. 28-33.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Sevgi” (Sevginin insan hayatının temeli olması hakkında) , Soyut, S.107 (Eylül 1977), s. 1-6.

Değerlendirme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Hey Koca Ruhi Su” (Ruhi Su’nun sanatı hakkında) , Soyut, S.53 (Aralık 1972), s. 25.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Son Cuma” (Sabahattin Eyuboğlu ve mitoloji sözlüğü hakkında) , Soyut, S.56 (Mart 1973), s. 2-6.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Balonlar” (Erdal Öz’ün Yaralısin adlı eseri hakkında) , Soyut, S.72 (Ekim 1974), s. 75-78.

Eleştiri

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Sanatın Sorunları” (Sanatın gelişmemesi hakkında) , Soyut, S.1 (Mayıs 1965), s. 1-7.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Özendirme” (Özgün olamamak hakkında) , Soyut, S.2 (Haziran 1965), s. 4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Uyanışlar” (Aklın üstünlüğü hakkında) , Soyut, S.7 (Kasım 1965), s. 2.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Sağcı İnceliği” (Siyaset hakkında) , Soyut, S.15 (Temmuz 1966), s. 5-11.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Orhan Kemal De Gitti” (Sanatçıların tükenmekte olduğu hakkında) , Soyut, S.26 (Haziran 1970), s. 10-11.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Bin Temele Eser Ya Da Edebiyat Ticareti” (Eserlerin ticaret ögesi haline getirilmesi hakkında) , Soyut, S.34 (Şubat 1971), s. 1-2.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Alparslan Edebiyatı” (Bin temel eser hakkında) , Soyut, S.40 (Ağustos 1971), s. 1-2.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Çağdışı Yazın” (Muhafazakâr yazarlık hakkında) , Soyut, S.47 (Haziran 1972), s. 18-27.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Acınsamalar” (Mehmet Kaplan hakkında) , Soyut, S.48 (Temmuz 1972), s. 8-14.

İnceleme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Tanrı Yaratan Toprak: Anadolu” (Anadolu uygarlıkları hakkında) , Soyut, S.17 (Eylül 1969), s. 1-7.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Tanrı Yaratan Toprak: Anadolu” (Anadolu uygarlıkları hakkında) , Soyut, S.18 (Ekim 1969), s. 1-8.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Tanrı Yaratan Toprak: Anadolu” (Anadolu uygarlıkları hakkında) , Soyut, S.19 (Kasım 1969), s. 2-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Tanrı Yaratan Toprak: Anadolu” (Anadolu uygarlıkları hakkında) , Soyut, S.20 (Aralık 1969), s. 1-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Tanrı Yaratan Toprak: Anadolu” (Anadolu uygarlıkları hakkında) , Soyut, S.21 (Ocak 1970), s.1-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Tanrı Yaratan Toprak: Anadolu” (Anadolu uygarlıkları hakkında) , Soyut, S.22 (Şubat 1970), s. 1-7.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Tanrı Yaratan Toprak: Anadolu” (Anadolu uygarlıkları hakkında) , Soyut, S.23 (Mart 1970), s. 1-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Tanrı Yaratan Toprak: Anadolu” (Anadolu uygarlıkları hakkında) , Soyut, S.25(Mayıs 1970), s. 1-5.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Orhan Kemalsiz Bir Yıl” (Orhan Kemal’in sanatı hakkında) , Soyut, S.37 (Mayıs 1971), s. 4-3.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Fahir Onger” (Fahir Onger’in hayatı ve sanatı hakkında) , Soyut, S.39 (Temmuz 1971), s. 4-5.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Yunus Yağması” (Yunus Emre çevresinde şekillenen topluluk hakkında) , Soyut, S.41 (Eylül 1971), s. 1-3.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türk Şiirinde Can” (Can kelimesinin Türk şiirindeki yeri hakkında) , Soyut, S.104 (Haziran 1977), s. 7-11.

Makale

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Yaratıcı Düşünce” (İnsanın kendini geliştirme gerekliliği hakkında) , Soyut, S.5 (Eylül 1965), s. 2.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Çelişmeler” (Felsefe hakkında) , Soyut, S.9 (Ocak 1966), s. 2-3.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Çöküntüler” (Felsefe hakkında) , Soyut, S.12 (Nisan 1966), s. 3-5.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Kavuklu Yazın” (Yazının geri kalmışlığı ve eski yazın hayatına olan eğilimler hakkında) , Soyut, S.14 (Haziran 1966), s. 1-13.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Şiirinde İlkçağ Kavramı” (Şiirlere konu olan kavramlar hakkında) , Soyut, S.27 (Temmuz 1967), s. 12-15 / S.28 (Ağustos 1967), s. 10-13 / S.29 (Eylül 1967), s. 5-8 / S.31 (Kasım 1967), s. 4-29 / S.32 (Aralık 1967), s. 3 / S.33 (Ocak 1968), s. 6-9.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anlaşılmayan Fikret” (Tevfik Fikret hakkında) , Soyut, S.34 (Şubat 1968), s. 3-19.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Edebiyat Öğrenimi” (Edebiyat eğitiminin önemi ve bu eğitimin nasıl alınması gerektiği hakkında) , Soyut, S.35 (Mart 1968), s. 3-5.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Şiirlerinde İlkçağ Kavramları” (Şiirlerdeki mitolojik unsurlar hakkında) , Soyut, S.36 (Nisan 1968), s. 13-15.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkçe Düşünmek” (Dil asimilasyonu hakkında) , Soyut, S.2 (Haziran 1968), s. 2-4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Edebiyat Öğretimi” (Edebiyat eğitiminin nasıl verilmesi gerektiği hakkında) , Soyut, S.10 (Şubat 1969), s. 16-20.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Divan Mezarlığı” (Divan şiiri hakkında) , Soyut, S.29 (Eylül 1970), s. 4-9.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Halk Şiiri” (Halk şiirinin daha özgün oluşu ve değeri hakkında) , Soyut, S.31 (Kasım 1970), s. 8-12.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkçeye Saygı” (Türkçenin kökeni hakkında) , Soyut, S.45 (Mart-Nisan 1972), s. 28-42.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Bırakılan Türkçe” (Türkçenin dil zenginliği hakkında) , Soyut, S.46 (Mayıs 1972), s. 9-12.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkçe’de ‘Dön’ Kökü” (Kelime kökleri etimolojisi hakkında) , Soyut, S.103 (Mayıs 1977), s. 25-30.

1.10. Türk Dili

S.293 (Şubat 1976)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkçeye Saygı” (Makale) , Türk Dili, S.293 (Şubat 1976), s. 73-76.

Makale

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkçeye Saygı” (Makale) , Türk Dili, S.293 (Şubat 1976), s. 73-76.

1.11. Türk Dili Dergisi

S.2 (Eylül 1987)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkçeden Korkmak” (Eleştiri) , Türk Dili Dergisi, C.1 S.2 (Eylül 1987), s. 3-10.

S.5, S.6, S.9 (Mart-Nisan / Mayıs-Haziran / Kasım-Aralık 1988)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkçenin Kıyısında” (Deneme) , Türk Dili Dergisi, C1. S.5 (Mart-Nisan 1988), s. 3-10.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Akşit Göktürk Üzerine” (Değerlendirme) , Türk Dili, C.1 S.6 (Mayıs-Haziran 1988), s. 52-57.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkçede Yediler” (İnceleme) , Türk Dili, C.2 S.9 (Kasım-Aralık), s. 4-10.

S.15 (Kasım-Aralık 1989)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkçe Kökler Sözlüğü” (İnceleme) , Türk Dili, C.3 S.15 (Kasım-Aralık 1989), s. 1-3.

S.17 (Mart-Nisan 1990)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Tür Dilinin Yazgısı” (Deneme) , Türk Dili, C.3 S.17 (Mart-Nisan 1990), s. 44-47.

Deneme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkçenin Kıyısında” (Türk dili hakkında) , Türk Dili Dergisi, C1. S.5 (Mart-Nisan 1988), s. 3-10.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Tür Dilinin Yazgısı” (Türk dilinin araştırılması hakkında) , Türk Dili, C.3 S.17 (Mart-Nisan 1990), s. 44-47.

İnceleme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkçede Yediler” (Halk bilimi hakkında) , Türk Dili, C.2 S.9 (Kasım-Aralık), s. 4-10.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkçe Kökler Sözlüğü” (Aynı adlı eseri hakkında) , Türk Dili, C.3 S.15 (Kasım-Aralık 1989), s. 1-3.

Değerlendirme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Akşit Göktürk Üzerine” (Akşit Göktürk’ün dil çözümlemeleri hakkında) , Türk Dili, C.1 S.6 (Mayıs-Haziran 1988), s. 52-57.

Eleştiri

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkçeden Korkmak” (Türkçenin gelişimi önündeki engelle hakkında) , Türk Dili Dergisi, C.1 S.2 (Eylül 1987), s. 3-10.

1.12. Türk Folklor Araştırmaları

S.61 (Ağustos 1954)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Bilmecelerimiz” (İnceleme) , Türk Folklor Araştırmaları, C.3 S. 61 (Ağustos 1954), s. 964-965.

S.67, S.70, S.75 (Şubat / Mayıs / Ekim 1955)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Maçka Türkülerinde Saç” (İnceleme) , Türk Folklor Araştırmaları, C.3 S.67 (Şubat 1955), s. 1064-1065.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Dil ve Halk Bilgisi” (İnceleme) , Türk Folklor Araştırmaları, C.3 S.70 (Mayıs 1955), s. 1106-1107.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Kemençe Ustaları” (İnceleme) , Türk Folklor Araştırmaları, C.3 S.75 (Ekim 1955), s. 1196-1197.

S.79 (Şubat 1956)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Yürek Üstüne Karadeniz’de” (İnceleme) , Türk Folklor Araştırmaları, C.4 S.79 (Şubat 1956), s. 1255-1256.

S.93 (Nisan 1957)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Karadeniz Türkülerinde Alay Konusu” (İnceleme) , Türk Folklor Araştırmaları, C.4 S.93 (Nisan 1957), s. 1255-1256.

S.121 (Ağustos 1959)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Bilmecelerimiz” (İnceleme) , Türk Folklor Araştırmaları, C.6 S.121 (Ağustos 1959), s. 1963-1964.

İnceleme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Karadeniz Bölgesinde Halk Deyimleri” (Karadeniz’de halk arasında yaygın olan deyimlerin Türk dil varlığındaki yeri hakkında) , Türk Folklor Araştırmaları, C.3 S.61 (Ağustos 1954), s. 964-965.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Maçka Türkülerinde Saç” (Saç ögesinin Maçka türkülerindeki yeri hakkında) , Türk Folklor Araştırmaları, C.3 S.67 (Şubat 1955), s. 1064-1065.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Dil ve Halk Bilgisi” (Halk Bilimi hakkında) , Türk Folklor Araştırmaları, C.3 S.70 (Mayıs 1955), s. 1106-1107.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Kemençe Ustaları” (Karadeniz’de kemençe ustalarının varlığı hakkında) , Türk Folklor Araştırmaları, C.3 S.75 (Ekim 1955), s. 1196-1197.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Yürek Üstüne Karadeniz’de” (Yürek ögesinin Karadeniz kültürü içindeki yeri hakkında) , Türk Folklor Araştırmaları, C.4 S.79 (Şubat 1956), s. 1255-1256.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Karadeniz Türkülerinde Alay Konusu” (Karadeniz Bölgesindeki alaycı türküler hakkında) , Türk Folklor Araştırmaları, C.4 S.93 (Nisan 1957), s. 1255-1256.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Bilmecelerimiz” (Türk kültüründe bilmecelerin yeri ve önemi hakkında) , Türk Folklor Araştırmaları, C.6 S.121 (Ağustos 1959), s. 1963-1964.

1.13. Türkiyemiz

S.57 (Şubat 1989)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Bugüne Yaşayan Anadolu” (İnceleme) , Türkiyemiz, S.57 (Şubat 1989), s. 20-29.

S.61 (Haziran 1990)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Binlerce Yıllık Anadolu Toprağında Yaşayan Geçmiş: A Living Past of Thousand of Years on Anatolian Soil” (İnceleme) , Türkiyemiz, S.61 (Haziran 1990), s. 24-31.

İnceleme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Bugüne Yaşayan Anadolu” (Anadolu’da yaşayan medeniyetler hakkında) , Türkiyemiz, S.57 (Şubat 1989), s. 20-29.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Binlerce Yıllık Anadolu Toprağında Yaşayan Geçmiş: A Living Past of Thousand of Years on Anatolian Soil” (Anadolu’daki medeniyetler tarihi hakkında) , Türkiyemiz, S.61 (Haziran 1990), s. 24-31.

1.14. Varlık

S.647, S.651 (Haziran / Temmuz 1965)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Şiirin Yapısı” (Makale) , Varlık, S.647 (Haziran 1965), s.8.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Şiirin Yapısı” (Makale) , Varlık, S.651 (Temmuz 1965), s. 6-7.

S.779 (Temmuz 1972)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Ölü Edebiyat” (Makale) , Varlık, S.779 (Temmuz 1965), s. 6-7.

S.887 (Temmuz 1981)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Dil Yetmiyor” (Deneme) , Varlık, S.887 (Temmuz 1981), s. 22-23.

S.967 (Nisan 1988)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Vedat Günyol Dedikleri” (Biyografi) , Varlık, S.967 (Nisan 1988), s. 20-22.

S.1018 (Temmuz 1992)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Divan Şiirlerinde Güzel” (Makale) , Varlık, S.1018 (Temmuz 1992), s. 41-44.

S.1051 (Nisan 1995)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “İsmet Zeki Eyuboğlu ile Söyleşi: Eşcinsellik Üzerine” (Söyleşi) , Varlık, S.1051 (Nisan 1995), s. 8-10.

Deneme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Dil Yetmiyor” (Dilin gelişmemesi hakkında) , Varlık, S.887 (Temmuz 1981), s. 22-23.

Makale

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Şiirin Yapısı” (Şiirin şekil özellikleri hakkında) , Varlık, S.647 (Haziran 1965), s.8.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Şiirin Yapısı” (Şiirin şekil özellikleri hakkında) , Varlık, S.651 (Temmuz 1965), s. 6-7.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Ölü Edebiyat” (Divan şiiri hakkında) , Varlık, S.779 (Temmuz 1965), s. 6-7.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Divan Şiirlerinde Güzel” (Divan şiiri hakkında) , Varlık, S.1018 (Temmuz 1992), s. 41-44.

Biyografi

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Vedat Günyol Dedikleri” (Vedat Günyol ve sanatçılığı hakkında) , Varlık, S.967 (Nisan 1988), s. 20-22.

Söyleşi

İsmet Zeki Eyuboğlu, “İsmet Zeki Eyuboğlu ile Söyleşi: Eşcinsellik Üzerine” (İnanç sistemlerinde ve eski şiirde eşcinsellik hakkında) , Varlık, S.1051 (Nisan 1995), s. 8-10.

1.15. Yansım

S.6, S.8 (Haziran / Ağustos 1972)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türk Öykücülüğünün Kökeni” (Makale) , Yansım, S.6 (Haziran 1972), s. 6-7.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Karalar” (Eleştiri), Yansım, S.8 (Ağustos 1972), s. 278-280.

S.13, S.18 (Ocak / Haziran 1973)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “1972 Yılı Çıkmazı” (Değerlendirme) , Yansım, S.13 (Ocak 1973), s.17-20.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Şiir Üstüne” (İnceleme) , Yansım, S.18 (Haziran 1973), s. 64-69.

Değerlendirme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “1972 Yılı Çıkmazı” (Sanat açısından 1972 yılının değerlendirilmesi hakkında) , Yansım, S.13 (Ocak 1973), s.17-20.

Eleştiri

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Karalar” (Türkiye Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi hakkında), Yansım, S.8 (Ağustos 1972), s. 278-280.

İnceleme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Şiir Üstüne” (Son dönem şiiri hakkında) , Yansıma, S.18 (Haziran 1973), s. 64-69.

Makale

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türk Öykücülüğünün Kökeni” (Türk öykücülüğünün gelişim serüveni hakkında) , Yansıma, S.6 (Haziran 1972), s. 6-7.

1.16. Yazko Edebiyat

S. 9, S.10 (Temmuz / Ağustos 1981)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Uygarlığı” (İnceleme) , Yazko Edebiyat, C.2 S.9 (Temmuz 1981), s. 132-135.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Kendi Sözleriyle Atatürk İlkeleri” (Deneme) , Yazko Edebiyat, C2. S.10 (Ağustos 1981), s. 136-139.

S.52, S.53, S.55, S.58 (Mayıs / Haziran / Ağustos / Kasım 1985)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Dil Yetmiyor” (İnceleme) , Yazko Edebiyat, C.8 S.52 (Mayıs 1985), s. 13-22.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Dil Yetmiyor” (İnceleme) , Yazko Edebiyat, C.8 S.53 (Haziran 1985), s. 7-13.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Toprağın Dili” (Deneme) , Yazko Edebiyat, C.8 S.55 (Ağustos 1985), s. 12-18.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Emeğin Işığı” (Deneme) , Yazko Edebiyat, C.8 S.58 (Kasım 1985), s. 27-32.

Deneme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Kendi Sözleriyle Atatürk İlkeleri” (Atatürk ilkeleri hakkında) , Yazko Edebiyat, C2. S.10 (Ağustos 1981), s. 136-139.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Toprağın Dili” (Medeniyetlerin dillerinde coğrafyanın etkisi hakkında) , Yazko Edebiyat, C.8 S.55 (Ağustos 1985), s. 12-18.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Emeğin Işığı” (Yaratıcılık sürecine emeğin katkısı hakkında) , Yazko Edebiyat, C.8 S.58 (Kasım 1985), s. 27-32.

İnceleme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Uygarlığı” (Anadolu’da varlık gösteren medeniyetler hakkında) , Yazko Edebiyat, C.2 S.9 (Temmuz 1981), s. 132-135.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Dil Yetmiyor” (Dilin kendini geliştirememesi hakkında) , Yazko Edebiyat, C.8 S.52 (Mayıs 1985), s. 13-22.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Dil Yetmiyor” (Dilin gelişen bilimin ihtiyaçlarını karşılayamaması hakkında) , Yazko Edebiyat, C.8 S.53 (Haziran 1985), s. 7-13.

1.17.Yeni Edebiyat

S.11 (Eylül 1970)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “İnsan Sever Yunus” (Deneme) , Yeni Edebiyat, S.11 (Eylül 1970), s. 14-16.

Deneme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “İnsan Sever Yunus” (Hümanizm hakkında) , Yeni Edebiyat, S.11 (Eylül 1970), s. 14-16.

1.18. Yeni İnsan

S.1, S.2, S.4-5 (Ocak / Şubat / Nisan-Mayıs 1963)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Uygarlık Dengesi” (Deneme) , Yeni İnsan, S.1 (Ocak 1963), s.3.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Eğitimde Reform” (Eleştiri) , Yeni İnsan, S.1 (Ocak 1963), s.4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Düşündüren Sorular” (Eleştiri) , Yeni İnsan, S.1 (Ocak 1963), s.7.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Düşünme” (Deneme) , Yeni İnsan, S.2 (Şubat 1963), s. 5-15.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Laotse” (Değerlendirme) , Yeni İnsan, S.4-5 (Nisan-Mayıs 1963), s.39.

Deneme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Uygarlık Dengesi” (Gelişime çağın ayak uydurması hakkında) , Yeni İnsan, S.1 (Ocak 1963), s.3.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Düşünme” (Düşünem eylemi hakkında) , Yeni İnsan, S.2 (Şubat 1963), s. 5-15.

Değerlendirme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Laotse” (Taoculuk hakkında) , Yeni İnsan, S.4-5 (Nisan-Mayıs 1963), s.39.

Eleştiri

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Eğitimde Reform” (Eğitim sistemi hakkında) , Yeni İnsan, S.1 (Ocak 1963), s.4.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Düşündüren Sorular” (Düşünme alışkanlığı hakkında) , Yeni İnsan, S.1 (Ocak 1963), s.7.

1.19. Yeni Ufuklar

S.124, S.125, S.126 (Eylül / Ekim / Kasım 1962)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Vergilus Üstüne Birkaç Söz” (Makale) , Yeni Ufuklar, S.124 (Eylül 1962), s. 39-41.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Publius Vergilius: ‘Tityrus’” (Çeviri ş.r.) , Yeni Ufuklar, S.124 (Eylül 1962), s. 42-46.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Publius Vergilius: ‘Alexis’” (Çeviri ş.r.) , Yeni Ufuklar, S.124 (Eylül 1962), s. 47-50.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Publius Vergilius: ‘Menalcas, Damoetos, Palaemon’” (Çeviri ş.r.) , Yeni Ufuklar, S.124 (Eylül 1962), s. 51-52.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Publius Vergilius: ‘Sığırtmaç Türküleri’” (Çeviri ş.r.) , Yeni Ufuklar, S.125 (Ekim 1962), s. 36-53.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Plautus: ‘Şaraba Vurgun Leaena’” (Çeviri ş.r.) , Yeni Ufuklar, S.126 (Kasım 1962), s. 36.

S.130, S.131, S.134 (Mart / Nisan / Temmuz 1963)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Ovidius: ‘Deucalion ile Pyrrhe’” (Çeviri ş.r.) , Yeni Ufuklar, S. 130(Mart 1963), s. 20-24.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Lucretius: ‘Ölüm Sonrası Masalları’” (Çeviri ş.r.) , Yeni Ufuklar, S.131 (Nisan 1963), s. 30-31.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “H. Heine: ‘İnamıyorum’” (Çeviri ş.r.) , Yeni Ufuklar, S.134 (Temmuz 1963), s. 31.

S.144 (Mayıs 1964)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Bizden Olmak” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S.144 (Mayıs 1964), s. 28-32.

S.153, S.155, S.158 (Şubat / Nisan / Temmuz 1965)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Ovidius: ‘Narcissos’” (Çeviri ş.r.) , Yeni Ufuklar, S.153 (Şubat 1965), s. 23-26.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Yaşama Acısı” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S. (Nisan 1965), s. 47-49.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Mavi Özlem” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S. (Temmuz 1965), s. 38-41.

S.166, S.169, S.172, S.175 (Mart / Haziran / Eylül / Aralık 1966)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Talkım ve Salkım” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S.166 (Mart 1966), s. 44-48.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Gerçek Sevgisi” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S.169 (Haziran 1966), s. 23-26.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Büyüler” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.172 (Eylül 1966), s. 48-53.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “YanlıŞ Bir Fetva” (Değerlendirme) , Yeni Ufuklar, S.175 (Aralık 1966), s. 38-44.

S.178, S.179, S.180, S.181, S.182, S.183, S.184, S.185, S.186, S.187 (Mart / Nisan / Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos / Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 1967)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.178 (Mart 1967), s. 38-42.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi II” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.179 (Nisan 1967), s. 43-46.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi III” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.180 (Mayıs 1967), s. 42-46.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi IV” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.181 (Haziran 1967), s. 42-46.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi V” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.182 (Temmuz 1967), s. 39-43.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi VI” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.183 (Ağustos 1967), s. 41-46.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi VII” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.184 (Eylül 1967), s. 50-54.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi VIII” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.185 (Ekim 1967), s. .

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi IX” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.186
(Kasım), s. 55-58.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi X” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.187
(Aralık), s. 43-49.

**S.188, S.189, S.190, S.191, S.192, S.193, S.194, S.195, S.197, S.198 (Ocak / Şubat /
Mart / Nisan / Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos / Ekim / Kasım 1968)**

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XI” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.188
(Ocak 1968), s. 48-51.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XII” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.189
(Şubat 1968), s. 31-35.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XIII” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.190
(Mart 1968), s. 46-50.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XIV” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.191
(Nisan 1968), s. 52-54.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XV” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.192
(Mayıs 1968), s. 47-50.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XVI” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.193
(Haziran 1968), s. 43-46.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XVII” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.194
(Temmuz 1968), s. 56-60.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XVIII” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.195
(Ağustos), s. 44-48.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XIX” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.197
(Ekim 1968), s. 52-55.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XX” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.198
(Kasım 1968), s. 50-51.

S.200, S.201, S.202, S.203, S.204, S.205, S.206, S.207, S.208, S.209, S.210, S.211
(Ocak / Şubat / Mart / Nisan / Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos / Eylül /
Ekim / Kasım / Aralık 1969)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXI” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.200
 (Ocak 1969), s. 50-52.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXII” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.201
 (Şubat 1969), s. 46-48.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXIII” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.202
 (Mart 1969), s. 56-59.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXIV” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.203
 (Nisan 1969), s. 51-52.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXV” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.204
 (Mayıs 1969), s. 50-52.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXVI” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.205
 (Haziran 1969), s. 56-59.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Ecco Homo” (Değerlendirme) , Yeni Ufuklar, S.206
 (Temmuz 1969), s. 12-21.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXVII” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.206
 (Temmuz 1969), s. 54-55.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXVIII” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.207
 (Ağustos 1969), s. 60-61.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXIX” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.208
 (Eylül 1969), s. 50-52.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXIX” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.209
 (Ekim 1969), s. 53-57.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXX” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.210
 (Kasım 1969), s. 50-51.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXXI” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.211 (Aralık 1969), s. 52-53.

S.212, S.213, S.215, S.216, S.217, S.218, S.220, S.221, S.222 (Ocak / Şubat / Nisan / Mayıs / Haziran / Temmuz / Eylül / Ekim / Kasım 1970)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXXII” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.212 (Ocak 1970), s. 58-60.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXXIII” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.213 (Şubat 1970), s. 49-51.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXXIV” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.215 (Nisan 1970), s. 54-69.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXXV” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.216 (Mayıs1970), s. 47-50.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXXVI” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.217 (Haziran 1970), s. 57-69.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXXVII” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.218 (Temmuz 1970), s. 55-56.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXXVIII” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.220 (Eylül 1970), s. 49-51.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXXIX” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.221 (Ekim 1970), s. 54-56.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XL” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.222 (Kasım 1970), s. 51-52.

S.224, S.225, S.226, S.227, S.227, S.229, S.230, (Ocak / Şubat / Mart / Nisan / Haziran / Temmuz 1971)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XLI” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.224 (Ocak 1971), s. 54-55.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XLII” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.225 (Şubat 1971), s. 51-53.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XLIII” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.226 (Mart 1971), s. 53-54.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XLIV” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.227 (Nisan 1971), s. 55-56.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Işığın Gözleri” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S.229 (Haziran 1971), s. 36-40.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Bilginler Üstüne ” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S.230 (Temmuz 1971), s. 34-35.

S.231 (Aralık 1972)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Göz Kamaşmaları” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S.231 (Aralık 1972), s. 10-14.

S.233, S.234, S.235, S.236, S.237, S.238, S.239, S.240, S.241, S.242, S.243 (Şubat / Mart / Nisan / Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos / Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 1973)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XLV” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.233 (Şubat 1973), s. 39-41.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Işık Gülüşlü Adam” (Değerlendirme) , Yeni Ufuklar, S.234 (Mart 1973), s. 74-77.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XLVI” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.235 (Nisan 1973), s. 50-52.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XLVII” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.236 (Mayıs 1973), s. 51-53.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XLVIII” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.237 (Haziran 1973), s. 50-51.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Fetvalar” (Değerlendirme) , Yeni Ufuklar, S.238 (Temmuz 1973), s. 43-44.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XLIX” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.238 (Temmuz 1973), s. 58-61.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi L” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.239 (Ağustos 1973), s. 59-60.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi LI” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.240 (Eylül 1973), s. 59-60.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi LII” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.241 (Ekim 1973), s. 55-57.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Ün Avcılığı” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S.242 (Kasım 1973), s. 28-33.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi LIII” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.243 (Aralık 1973), s. 60-61.

S.244, S.245, S.246, S.247, S.248, S.249, S.250, S.251, S.252, S.254 (Ocak / Şubat / Mart / Nisan / Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos / Eylül / Kasım 1974)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi LIV” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.244 (Ocak 1974), s. 59-60.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi LV” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.245 (Şubat 1974), s. 58-60.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi LVI” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.246 (Mart 1974), s. 63-64.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Kültür Işığı” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S.247 (Nisan 1974), s. 31-35.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi LVII” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.247 (Nisan 1974), s. 58-60.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Aydın Sorumluluğu” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S.248 (Mayıs 1974), s. 35-38.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Yeşil Anılar” (Anı) , Yeni Ufuklar, S.249 (Haziran 1974), s. 29-34.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Ucuz Yazın” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S.250 (Temmuz 1974), s. 15-22.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “İnsan Dediğin” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S.251 (Ağustos 1974), s. 39-46.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Atatürkçülük” (Değerlendirme) , Yeni Ufuklar, S.252 (Eylül 1974), s. 19-28.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Er Gibi” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S.254 (Kasım 1974), s. 30-35.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Gerekli Bir Açıklama” (Eleştiri) , Yeni Ufuklar, S.254 (Kasım 1974), s. 35.

S.256, S.257, S.258, S.259, S.261, S.263, S.264, S.265, S.267, (Ocak / Şubat / Mart / Nisan / Haziran / Ağustos / Eylül / Ekim / Aralık 1975)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “İhbar” (Eleştiri) , Yeni Ufuklar, S.256 (Ocak 1975), s. 35-41.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Düş Yağmuru” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S.257 (Şubat 1975), s. 14-19.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Görünen Köy” (Eleştiri) , Yeni Ufuklar, S.258 (Mart 1975), s. 6-13.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Yüz Suyu” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S.259 (Nisan 1975), s. 34-39.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Ben” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S.261 (Haziran 1975), s. 15-20.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Dostluk” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S.263 (Ağustos 1975), s. 7-12.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Bilgi” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S.264 (Eylül 1975), s. 17-22.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi LIX” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.265 (Ekim 1975), s. 63-64.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Yazmak” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S.267 (Aralık 1975), s. 31-35.

S.269, S.270, S.272, S.273, S.274, S.275 (Şubat / Mart / Mayıs / Haziran / Temmuz / Ağustos 1976)

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkçeyi Bilmek” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S.269 (Şubat 1976), s. 23-32.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Evrenin Yapısı” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S.270 (Mart 1976), s. 4-11.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Divan Geleneği” (Eleştiri) , Yeni Ufuklar, S.272 (Mayıs 1976), s. 20-25.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi LX” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.273 (Haziran 1976), s. 62-64.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türküler” (İnceleme) , Yeni Ufuklar, S.274 (Temmuz 1976), s. 1-6.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Ne Yazayım” (Deneme) , Yeni Ufuklar, S.275 (Ağustos 1976), s. 29-33.

Deneme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Bizden Olmak” (Felsefe hakkında) , Yeni Ufuklar, S.144 (Mayıs 1964), s. 28-32.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Yaşama Acısı” (Bilinçli insanın evreni algılama biçimi hakkında) , Yeni Ufuklar, S. (Nisan 1965), s. 47-49.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Mavi Özlem” (Günümüz felsefesi hakkında) , Yeni Ufuklar, S. (Temmuz 1965), s. 38-41.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Talkım ve Salkım” (Din ve tarikatlar hakkında) , Yeni Ufuklar, S.166 (Mart 1966), s. 44-48.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Gerçek Sevgisi” (Realizm hakkında) , Yeni Ufuklar, S.169 (Haziran 1966), s. 23-26.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Işığın Gözleri” (Bilim hakkında) , Yeni Ufuklar, S.229 (Haziran 1971), s. 36-40.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Bilginler Üstüne ” (Bilgin kişinin özellikleri hakkında) , Yeni Ufuklar, S.230 (Temmuz 1971), s. 34-35.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Göz Kamaşmaları” (İnsan hayatının ayrılmaz parçası olan yanılgılar hakkında) , Yeni Ufuklar, S.231 (Aralık 1972), s. 10-14.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Ün Avcılığı” (Sanatın arka planda kalması ve sanatçının ün peşinde olması hakkında) , Yeni Ufuklar, S.242 (Kasım 1973), s. 28-33.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Kültür Işığı” (Anadolu kültürü hakkında) , Yeni Ufuklar, S.247 (Nisan 1974), s. 31-35.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Aydın Sorumluluğu” (Aydın kişinin toplumdaki misyonu hakkında) , Yeni Ufuklar, S.248 (Mayıs 1974), s. 35-38.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Ucuz Yazın” (Yazılan eserlerin amaçsızlığı hakkında) , Yeni Ufuklar, S.250 (Temmuz 1974), s. 15-22.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “İnsan Dediğin” (Bilimin önemi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.251 (Ağustos 1974), s. 39-46.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Er Gibi” (Ataerkil toplum düzeni hakkında) , Yeni Ufuklar, S.254 (Kasım 1974), s. 30-35.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Düş Yağmuru” (Felsefe hakkında) , Yeni Ufuklar, S.257 (Şubat 1975), s. 14-19.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Yüz Suyu” (Felsefe hakkında) , Yeni Ufuklar, S.259 (Nisan 1975), s. 34-39.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Ben” (Felsefe hakkında) , Yeni Ufuklar, S.261 (Haziran 1975), s. 15-20.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Dostluk” (Çağın getirdiği gereksinimlerle değişen sosyal yapı hakkında) , Yeni Ufuklar, S.263 (Ağustos 1975), s. 7-12.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Bilgi” (Bilgi ve bilimin önemi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.264 (Eylül 1975), s. 17-22.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Yazmak” (Sanat ve yazılı ürün ortaya koyabilmek hakkında) , Yeni Ufuklar, S.267 (Aralık 1975), s. 31-35.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türkçeyi Bilmek” (Türkçenin kökeninin bilincinde olunması gerekliliği hakkında) , Yeni Ufuklar, S.269 (Şubat 1976), s. 23-32.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Evrenin Yapısı” (Varoluşçu felsefe hakkında) , Yeni Ufuklar, S.270 (Mart 1976), s. 4-11.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Ne Yazayım” (Yazın ürünlerinin konuları ve konuların belirlenmesinde çağın gereklerinin yeri hakkında) , Yeni Ufuklar, S.275 (Ağustos 1976), s. 29-33.

Değerlendirme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “YanlıŞ Bir Fetva” (Ebuusuud Efendi fetvaları hakkında) , Yeni Ufuklar, S.175 (Aralık 1966), s. 38-44.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Ecco Homo” (Azra Erhat’ın eseri hakkında) , Yeni Ufuklar, S.206 (Temmuz 1969), s. 12-21.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Işık Gülüşlü Adam” (Sabahattin Eyuboğlu hayatı ve sanatı hakkında) , Yeni Ufuklar, S.234 (Mart 1973), s. 74-77.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Fetvalar” (Ebusuud Efendi fetvaları hakkında) , Yeni Ufuklar, S.238 (Temmuz 1973), s. 43-44.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Atatürkçülük” (Atatürk ilkeleri hakkında) , Yeni Ufuklar, S.252 (Eylül 1974), s. 19-28.

Eleştiri

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Gerekli Bir Açıklama” (İzinsiz yarışmaya gönderilen kitabı hakkında) , Yeni Ufuklar, S.254 (Kasım 1974), s. 35.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “İhbar” (Siyasi yönelimler hakkında) , Yeni Ufuklar, S.256 (Ocak 1975), s. 35-41.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Görünen Köy” (Gelecek kaygısı hakkında) , Yeni Ufuklar, S.258 (Mart 1975), s. 6-13.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Divan Geleneği” (Divan şiiri hakkında) , Yeni Ufuklar, S.272 (Mayıs 1976), s. 20-25.

İnceleme

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Büyüler” (Anadoludaki büyüler ve büyücülük hakkında) , Yeni Ufuklar, S.172 (Eylül 1966), s. 48-53.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.178 (Mart 1967), s. 38-42.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi II” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.179 (Nisan 1967), s. 43-46.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi III” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.180 (Mayıs 1967), s. 42-46.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi IV” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.181 (Haziran 1967), s. 42-46.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi V” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.182 (Temmuz 1967), s. 39-43.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi VI” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.183 (Ağustos 1967), s. 41-46.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi VII” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.184 (Eylül 1967), s. 50-54.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi VIII” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.185 (Ekim 1967), s. .

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi IX” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.186 (Kasım), s. 55-58.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi X” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni
Ufuklar, S.187 (Aralık), s. 43-49.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XI” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.188 (Ocak 1968), s. 48-51.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XII” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.189 (Şubat 1968), s. 31-35.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XIII” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.190 (Mart 1968), s. 46-50.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XIV” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.191 (Nisan 1968), s. 52-54.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XV” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.192 (Mayıs 1968), s. 47-50.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XVI” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.193 (Haziran 1968), s. 43-46.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XVII” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.194 (Temmuz 1968), s. 56-60.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XVIII” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.195 (Ağustos), s. 44-48.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XIX” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.197 (Ekim 1968), s. 52-55.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XX” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.198 (Kasım 1968), s. 50-51.

- İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXI” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.200 (Ocak 1969), s. 50-52.
- İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXII” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.201 (Şubat 1969), s. 46-48.
- İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXIII” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.202 (Mart 1969), s. 56-59.
- İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXIV” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.203 (Nisan 1969), s. 51-52.
- İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXV” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.204 (Mayıs 1969), s. 50-52.
- İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXVI” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.205 (Haziran 1969), s. 56-59.
- İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXVII” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.206 (Temmuz 1969), s. 54-55.
- İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXVIII” (Türkçenin etimolojisi hakkında)
, Yeni Ufuklar, S.207 (Ağustos 1969), s. 60-61.
- İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXIX” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.208 (Eylül 1969), s. 50-52.
- İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXIX” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.209 (Ekim 1969), s. 53-57.
- İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXX” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.210 (Kasım 1969), s. 50-51.
- İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXXI” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.211 (Aralık 1969), s. 52-53.
- İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXXII” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.212 (Ocak 1970), s. 58-60.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXXIII” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.213 (Şubat 1970), s. 49-51.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXXIV” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.215 (Nisan 1970), s. 54-69.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXXV” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.216 (Mayıs1970), s. 47-50.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXXVI” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.217 (Haziran 1970), s. 57-69.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXXVII” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.218 (Temmuz 1970), s. 55-56.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXXVIII” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.220 (Eylül 1970), s. 49-51.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XXXIX” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.221 (Ekim 1970), s. 54-56.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XL” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.222 (Kasım 1970), s. 51-52.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XLI” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.224 (Ocak 1971), s. 54-55.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XLII” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.225 (Şubat 1971), s. 51-53.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XLIII” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.226 (Mart 1971), s. 53-54.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XLIV” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.227 (Nisan 1971), s. 55-56.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XLV” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.233 (Şubat 1973), s. 39-41.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XLVI” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.235 (Nisan 1973), s. 50-52.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XLVII” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.236 (Mayıs 1973), s. 51-53.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XLVIII” (Türkçenin etimolojisi hakkında)
 , Yeni Ufuklar, S.237 (Haziran 1973), s. 50-51.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi XLIX” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.238 (Temmuz 1973), s. 58-61.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi L” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni
Ufuklar, S.239 (Ağustos 1973), s. 59-60.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi LI” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.240 (Eylül 1973), s. 59-60.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi LII” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.241 (Ekim 1973), s. 55-57.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi LIII” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.243 (Aralık 1973), s. 60-61.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi LIV” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.244 (Ocak 1974), s. 59-60.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi LV” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.245 (Şubat 1974), s. 58-60.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi LVI” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.246 (Mart 1974), s. 63-64.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi LVII” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.247 (Nisan 1974), s. 58-60.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi LIX” (Türkçenin etimolojisi hakkında) ,
Yeni Ufuklar, S.265 (Ekim 1975), s. 63-64.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Anadolu Türkçesi LX” (Türkçenin etimolojisi hakkında) , Yeni Ufuklar, S.273 (Haziran 1976), s. 62-64.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Türküler” (Türkü derleme ön çalışması hakkında) , Yeni Ufuklar, S.274 (Temmuz 1976), s. 1-6.

Anı

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Yeşil Anılar” (Karadeniz doğası hakkında) , Yeni Ufuklar, S.249 (Haziran 1974), s. 29-34.

Çeviri

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Publius Vergilius: ‘Alexis¹¹’” (Alexis adlı gence duyulan aşk konulu şiir çevirisi) , Yeni Ufuklar, S.124 (Eylül 1962), s. 47-50.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Publius Vergilius: ‘Menalcas, Damoetos, Palaemon’” (Aşk hakkında şiir çevirisi) , Yeni Ufuklar, S.124 (Eylül 1962), s. 51-52.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Publius Vergilius: ‘Sığırtmaç Türküleri¹²’” (Doğa hakkında şiir çevirisi) , Yeni Ufuklar, S.125 (Ekim 1962), s. 36-53.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Plautus: ‘Şaraba Vurgun Leaena¹³’” (Plautus’un oyun karakterlerinden biri olan Leaena hakkında şiir çevirisi) , Yeni Ufuklar, S.126 (Kasım 1962), s. 36.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Ovidius: ‘Deucalion ile Pyrrhe¹⁴’” (Aşk, mitoloji ve doğa hakkında şiir çevirisi) , Yeni Ufuklar, S. 130(Mart 1963), s. 20-24.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Lucretius: ‘Ölüm Sonrası Masalları¹⁵’” (Felsefe hakkında şiir çevirisi) , Yeni Ufuklar, S.131 (Nisan 1963), s. 30-31.

¹¹ Publius Vergilius Maro, Roma şairlerindendir. “Aeneis” adlı eseri Roma İmparatorluğunun destanı niteliğindedir. Ayrıca Dante’nin İlahi Komedyasında Dante’ye cehennemi gezdiren karakter Vergilius’tur. Vergilius şiirlerinin çevirisi İsmet Zeki Eyuboğlu tarafından yapıp “Aenesas” adıyla 1995’de Payel Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

¹² Sığırtmaç Türküleri adlı İsmet Zeki Eyuboğlu’nun Vergilius çevirisi ilk olarak Yeni Ufuklar dergisinde, ardından Çan Yayınları tarafından 1962’de yayımlanmıştır.

¹³ Titus Maccius Plautus, Latin edebiyatı komedyası yazarlarından.

¹⁴ Publis Ovidius Naso, Latin Edebiyatı şairlerindendir. Ovidius şiirlerinin çevirisi İsmet Zeki Eyuboğlu tarafından yapıp “Dönüşümler” adıyla 1994’te Payel Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

¹⁵ Titus Lucretius Carus, Roma dönemi şairi ve filozofudur. Eserleri felsefi konu ağırlıklıdır. İsmet Zeki Eyuboğlu tarafından “Varlığın Yapısı” adlı çevirisi yayımlanmıştır.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “H. Heine: ‘İnanmıyorum¹⁶’” (Aşk hakkında şiir çevirisi) ,
Yeni Ufuklar, S.134 (Temmuz 1963), s. 31.

İsmet Zeki Eyuboğlu, “Ovidius: ‘Narcissos’” (Aşk hakkında şiir çevirisi) , Yeni
Ufuklar, S.153 (Şubat 1965), s. 23-26.



¹⁶ Christian Johann Heinrich Heine, 19. yüzyıl Alman şairlerindendir. İsmet Zeki Eyuboğlu Meydan Larousse’da Christian Johann Heinrich Heine maddesinin yazarları arasında yer alır.

SONUÇ

1925-2003 yılları arasında yaşamış olan İsmet Zeki Eyuboğlu, köklü ve nüfuzlu bir aileye mensuptur. Akrabaları olan Bedri Rahmi Eyuboğlu ve Sabahattin Eyuboğlu'nun bulunduğu sanat çevresi içinde yetişen ve bu çevreden etkilenmiş bir sanatçıdır.

Birçok alanda eser vermiş olan sanatçının araştırmacı yönü şairliğinin ve yazarlığının önüne geçmiş durumdadır. Araştırmacı yönü nedeniyle belli bir kesim tarafından bilge olarak nitelendirilen İsmet Zeki, bir başka kesim tarafından ise *deli* olarak nitelendirilir. Oysaki onun *deliliği* onu anlayamayan insanların yakıştırmasıdır. Sanatçının kendisi ise bu durumdan hoşnuttur. Bilgeliği bir delilik olarak görür.

Hayatı boyunca değişim içinde olan sanatçı, hayata atıldığı ilk gençlik yılları ile yaşlılığı arasında büyük bir değişim ve düşünce farklılığı vardır. Onun eserlerinde yaşadığı bu değişim rüzgârı bariz bir şekilde göze çarpar. İsmet Zeki'nin sanat anlayışı da hiçbir zaman aynı çizgide değildir. Bu nedenle onu belli bir topluluğa ve belli bir akıma dâhil etmemek daha uygun olur. İsmet Zeki'nin tercihi de bu yöndedir. O hem araştırmacı hem eleştirmen hem şair hem de çevirmendir. Fakat araştırmacı yönü verdiği eser sayısı nedeniyle daha ağır basar. Araştırma konusunda yetkin olduğu kadar hicvetmek konusunda da yetkindir. Bu özelliği türü ne olursa olsun tüm eserlerinde kendini hissettirir. Şiirlerinde ise toplumcu çizgiye yakın olması dikkat çeker fakat toplumcu bir şair olarak değerlendirilmemelidir. İsmet Zeki'nin şiirinde diğer toplumcu şiirlerde olduğu gibi belli bir program yoktur ve belli bir tezi savunmaz. Genellikle toplumcu sanatçıların ortak özelliklerinden biri olan kolektivizm İsmet Zeki'de yoktur. Sanatçı bireysel bir tavır sergileme eğilimindedir. Sanatçı, ortak bir fikirle hareket etmeyi sanatın ilerlemesi yolunda engel olarak görür. Onun şiiri yıllarca araştırdığı Alevi-Bektaşî geleneğine ve şiirine yakındır. Bu nedenle kısmen de olsa şiirleri şeklen toplumcu şiiri, içerik yönünden ise Anadolu'yu en iyi şekilde anlattığını düşündüğü Alevi-Bektaşî şiirine yakındır. Şekil ve konunun ele alınışı bakımından Nâzım Hikmet etkisi bir nebze de olsa

hissedilir. Aslında bu durum İsmet Zeki'nin şiir yazdığı dönem içinde birçok şairde gözlemlenir.

İsmet Zeki'nin tüm eserleri incelendiğinde Anadolu'ya bakışı ve bu topraklarda yaşamış tüm medeniyetlere karşı merakı göze çarpar. Araştırmalarında ve çevirilerinde ise bu merak daha çok hissedilir. Merakının dışında göze çarpan üç unsur daha vardır. Bunlar dine karşı tutumu, köken bilgisine verdiği önem ve kadına yaklaşımıdır. Dine karşı tutumu son çocukluk döneminde içinde bulunduğu çevrenin sonucudur. Köken bilgisine verdiği önem ise kendi benliğinde de nasıl bir insan ve sınırlarının ne olduğunu arama çabasıyla ilişkilidir. Kadınlara karşı tutumu ise annesi ve sevgi beklediği kadınlardan kaynaklıdır. Anne sevgisi gibi mutlak bir sevgi aradığı diğer kadınlarda bu sevgiyi bulamadığı için anne ve cefakâr olan kadınlar iyi diğerleri kötüdür.

İsmet Zeki, hak ettiği değeri görmemiş olmasına rağmen eserlerinin niceliği ve niteliği bakımından tanınması gereken bir sanatçıdır. Kendi evreni içinde arayışta olması eserlerine de yansır. Araştırma çalışmalarında her ne kadar nesnel olmaya çalışsa da bazı konulara öznel yaklaşımdan kendini alamaz. Bu durum her ne kadar olumsuz görünse de şiirlerinde özgünlüğü yakalamasının yolunu açar. Toplumu bilinçlendirme ve bilgi edindirme konusundaki çabası bir görev bilincine dönüşerek eser verdiği tüm türlere sirayet eder.

KAYNAKÇA

Yazara Ait Olan Kaynaklar;

Kitap

- Eyuboğlu, İ. Z. (1989b). *Bütün Yönleriyle Hacı Bektaşî Veli*. (1. basım). İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1989a). “*Şeytan Âyetleri*” *Söylencesi*. (2. basım). İstanbul: Uygurluk Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1991). *Abdal Musa*. (1. basım). İstanbul: Geçit Kitabevi.
- Eyuboğlu, İ. Z. (2004). *Anadolu Büyüleri*. (1. basım). İstanbul: Derin Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (2007a). *Anadolu Halk İlaçları*. (1. basım). İstanbul: Derin Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (2014). *Anadolu İnançları*. (1. basım). İstanbul: Derin Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1998c). *Anadolu Mitolojisi*. (1. basım). İstanbul: Geçit Kitabevi.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1999). *Anılar*. (1. basım). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1997). *Âşık Sadık (Kara Hüseyin)*. (1. basım). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (2007c). *Atatürk Anadoludur*. (1. basım). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1994a). *Atatürk Devrimleri Işığında Laiklik*. (1. basım). İstanbul: Say Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (2006). *Bu Son Fasıldır Ey Ömrüm... Nasıl Geçersen Geç!*. (1. basım). İstanbul: Derin Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1990). *Bütün Yönleriyle Bektaşilik*. (1. basım). İstanbul: Der Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1992). *Bütün Yönleriyle Kaygusuz Abdal*. (1. basım). İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1988). *Bütün Yönleriyle Mevlânâ Celâleddin*. (1. basım). İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Eyuboğlu, İ. Z. (2000a). *Çağımızın Çevrintileri*. (1. basım). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (2000c). *Dilin Kemiği*. (1. basım). İstanbul: Pencere Yayınları.

- Eyuboğlu, İ. Z. (1991e). *Divan Şiirinde Sapık Sevgi*. (1. basım). İstanbul: Broy Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1972). *Doğunun ve Batının Büyük Ustaları: Bâkî*. (1. basım). İstanbul: Kitap Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1998b). *Düşünceleriyle Yaşayan Atatürk*. (1. basım). İstanbul: Say Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1982). *Geçmişin Yaşama Gücü*. (1. basım). İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1977). *Gülen Anadolu*. (1. basım). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1995a). *Günümüzde Alevilik*. (1. basım). İstanbul: Nefes Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1991c). *Hatayi (Şah İsmail)*. (1. basım). İstanbul: Geçit Kitabevi.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1998a). *Hız. Ali Şiirleri*. (1. basım). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1995b). *İnsanın Boyutları*. (1. basım). İstanbul: Payel Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1997a). *İslamın Çöküşü*. (1. basım). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1999a). *Kara Zıpkalı Uşaklar*. (1. basım). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (2008). *Karadeniz Aşk Türküleri*. (1. basım). Trabzon: Serander Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1981). *Kendi Sözleriyle Atatürk İlkeleri*. (1. basım). İstanbul: Uygarlık Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (2002a). *Ortaçağ Felsefesi*. (1. basım). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (2007b). *Osmanlıdan Cumhuriyet'e Türk Kadını*. (1. basım). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (2002). *Öğrenciler*. (1. basım). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1991b). *Pir Sultan Abdal*. (1. basım). İstanbul: Geçit Kitabevi.
- Eyuboğlu, İ. Z. (2013). *Sevgi Büyüleri*. (1. basım). İstanbul: Derin Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1991f). *Sömürülen Alevilik*. (1. basım). İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1995). *Şeyh Bedrettin – Vâridat*. (4. basım). İstanbul: Der Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (2007). *Tanrı Yaratan Topraklar*. (1. basım). İstanbul: Derin Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1998). *Taşoluğun Başında*. (1. basım). İstanbul: Pencere Yayınları.

- Eyuboğlu, İ. Z. (2000b). *Toplum Sarsıntıları*. (1. basım). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (2005). *Uyanış*. (1. basım). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1990a). *Uygarlığın Çıkmazları*. (1. basım). İstanbul: Uygarlık Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (2000). *Yoksul Özdeyişleri*. (1. basım). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1991a). *Yunus Emre*. (1. basım). İstanbul: Geçit Kitabevi.
- Zebani, (1961). *Zebani Böyle Dedi....* (1. basım). İstanbul: Türk Ticaret Postası.

Sözlük

- Eyuboğlu, İ. Z. (1991d). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*. (1. basım). İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1989). *Türkçe Kökler Sözlüğü*. (1. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çeviri

- Cooper, J. C. (2003). *Erdemin Işığ (Taoculuk)*. (çev. İ. Z. Eyuboğlu). İstanbul: Omega Yayınları. (Taoism: The Way of the Mystic).
- Maro, P. V. (1995). *Aeneas*. (çev. İ. Z. Eyuboğlu). İstanbul: Payel Yayınları. (Aeneas).
- Maro, P. V. (1994). *Siğirtmaç Türküleri*. (çev. İ. Z. Eyuboğlu). İstanbul: Payel Yayınları. (Bucalica).
- Naso, P. O. (1994). *Dönüşümler*. (çev. İ. Z. Eyuboğlu). İstanbul: Payel Yayınları. (Metamorfoz).
- Naso, P. O. (2000). *Aşk Sanatı*. (çev. İ. Z. Eyuboğlu). İstanbul: Payel Yayınları. (Ars Amatoria).
- Nietzsche, F. (2020). *Müziğin Ruhunda Tragedya'nın Doğuşu*. (çev. İ. Z. Eyuboğlu). İstanbul: Say Yayınları. (Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der).
- Pascal, B. *Düşünceler*. (çev. İ. Z. Eyuboğlu). İstanbul: Say Yayınları. (Pensées).

Yazarın Eserleri Dışında Yararlanılan Kaynaklar;

Kitap

- Bekiroğlu, N. (2014). *Nar Ağacı*. (12. basım). İstanbul: Timaş Yayınevi.
- Duman, M. (2014). *Maçka Yolları Taşlı*. (1. basım). İstanbul: Hayemola Yayınları.
- Eagleton, T. (2011). *Şiir Nasıl Okunur*. (çev. K. Genç). İstanbul: Agora Kitaplığı. (How to Read a Poem).
- Ekici, M. (2010). *Derleme Yöntem ve Teknikleri*. M. Öcal Oğuz (Editör). Türk Halk Edebiyatı El Kitabı. (7. basım). Ankara: Grafiker Yayınları. ss. 411 – 432.
- Goldstein, S. K. (1977). *Sahada Derleme Metotları*. (çev. A. E. Uysal). Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Güngör, B. (2015). *Edebiyat Eleştirisi*. (1. basım). İstanbul: Şule Yayınları.
- Gürçağlar, Ş. T. (2018). *Türkiye’de Çevrinin Politikası ve Poetikası 1923-1960*. (çev. T. Demirel). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (The Politics and Poetics of Translation in Turkey 1923-1960).
- Özer, A. (2003). *Yer Değiştiriyoruz Hayatla*. (1. basım). İstanbul: Sarissa Yayınları.
- Özkırımlı, A. (1999). *Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi*. (haz. Ö. Yağcı). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sevinç, B. (2014). *Trabzonluluk Kimliği*. (1. basım). Trabzon: Serander Yayınevi.
- Sudi, N. (2004). *Küllük Anıları*. (1. basım). İstanbul: Mephisto Yayınları.
- Türk, H. (2018). *Bir Mavi Yolcu Sabahattin Eyuboğlu*. (2. basım). Trabzon: Serander Yayınları.
- Zweig, S. (2011). *Kendi Hayatının Şiirini Yazarlar: Casanova, Stendhal, Tolstoy*. (çev. A. Yörükkan). İstanbul: Doğu Batı Yayınları. (Trois poètes de leur vie: Stendhal, Casanova, Tolstoï).

Tez

- Eken, E. (2019). *Eyüboğlu: Bir aile tarihi incelemesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Medeniyet Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Makale

- Slaheddine, S.. *Determinants of distribution, abundance and reproductive success of the Common Blackbird (Turdus merula) in southern Tunisian oases*. **Ostrich Journal of African, Ornithology Pan-African Ornithological Congress**. Year 2007. Volume 78. Issue 2. Pages 309-313. Djerba. Tunisia.

Türk, H. *İsmet Zeki Eyuboğlu ve Şiirleri Üzerinde Bir İnceleme. I. Uluslararası Kanuni Sultan Süleyman Sempozyumu*. Yıl 2018. Sayfa 350.

Sürelî Yayın

Bele, T. (Şubat 2003). *Bir bilge... İsmet Zeki Eyuboğlu*. Cumhuriyet Kitap. S. 677. s. 1-4.

Erhat, A. (Mayıs 1940) *Yunan Eserlerinin Almanyada Tercümesi*. Tercüme. C. 1. S. 1. s. 83-90.

Timuroğlu, V. (Aralık 2003). *Çağdaş Bilge*. Berfin Bahar. S. 9. s. 5-8.

Sanal Kaynaklar

https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BClcelmal#cite_note-seyri-2

[Erişim:26.06.2021].

https://trabzonfenlisesi.meb.k12.tr/icerikler/trabzon-fen-lisesi-tarihce_3893799.html

[Erişim:27.06.2021].

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.2989/OSTRICH.2007.78.2.31.111>

[Erişim:31.10.2021].